

AC Falla El Mocador / Sagunt 2019 / Vol. 3

Edita

AC Falla el Mocador

Coordinació

Hugo Morte, Rosa Benet, Albert Lluca i Pepe Máñez

Equip de redacció

Vicent Blasco, Eduard Caballer, Conxa Cardo, Hugo Chinesta,
Reme Hervàs, Albert Lluca, Vicenta Llorca, Josep M. Martínez,
Lluís Mesa, Mònica Navarro, Òscar Pérez, Jordi Reig, Manolo Sanchis,
Victòria Sousa, Rafa Tortosa, Toni Villena (Xic Tabaletor)
i Juan Carlos Vizcaíno

Fotografies

Arxiu Rafael Solaz i Arxiu Manolo Sanchis

Maquetació

Yogur de Fresa

Pots veure el llibret digital [ací](https://issuu.com/elmocador)

<https://issuu.com/elmocador>

Depòsit legal

V-214-2011

Justificació de tirada

300 exemplars

El present llibret participa en la convocatòria dels premis de la Generalitat Valenciana per a la promoció de l'ús del valencià. Aquest llibret ha estat revisat per AVIVA Sagunt.

L'AC Falla el Mocador no es fa responsable de les opinions de les col·laboracions literàries.

Index

Pròleg

La música i El Mocador

Josep M. Martínez Giménez

[p. / 7]

Cara A

Música i Falles,

vertebració del territori valencià

[p. / 21]

Camp de Morvedre

El patrimoni musical del Camp de Morvedre

Conxa Cardo

[p. / 23]

La música de banda:

Una clau per a conèixer millor

les falles de la comarca

Lluís Mesa

[p. / 45]

El fenomen musical dels seixanta

al Camp de Morvedre,

el paradigma de Sisena Fase

Albert Lluca

[p. / 53]

València

Segons el so

Manolo Sanchis

[p. / 61]

Xàtiva **Música a les falles socarrades**
Rafa Tortosa
[p. / 79]

Gandia **Paisatge sonor:**
Gandia, la Safor, falles i música
Vicenta Llorca
[p. / 113]

Borriana **Que el ritme no pare! Música i falles**
a Borriana
Vicent Blasco
[p. / 119]

Alacant **La música en les Fogueres;**
entre la nostàlgia i la vigència
Juan Carlos Vizcaíno
[p. / 131]

Cara B **Bandes de música**
[p. / 148]

La música del patrimoni
Hugo Chinesta
[p. / 149]

Mònica Navarro . Primera presidenta
de la Societat Musical Lira Saguntina
Entrevista d'Albert Lluca
[p. / 163]

Reportatge gràfic

Rafa Solaz

[p. / 171]

Cara C

Música tradicional valenciana

[p. / 180]

40 anys de dolçaina i tabalet

en la Falla El Mocador

Eduard Caballer

[p. / 181]

El cant d'estil valencià

Victòria Sousa

[p. / 223]

La dolçaina als ensenyaments superiors de música

Jordi Reig

[p. / 227]

Cara D

Premi VIP. Valors i Professionalitat

[p. / 234]

Els Germans Caballer

Reme Hervás

[p. / 235]

Els Germans Caballer: ViPs de carrer i plaça

Òscar Pérez

[p. / 241]

*autor de la música de l'himne del Mocador.

Tradició i símbol

La composició sempre ha begut de la font inspiradora de la tradició, del nostre cant més pur i popular, per trobar un material íntim i a la vegada descriptiu de la nostra forma de ser, de la nostra manera de pensar i d'entendre les coses.

A cop d'ull podríem pensar que les *Falles* haurien de ser una d'eixes fonts inspiradores més importants on els compositors es fixen i posen tota l'atenció. Una festa d'interés turístic internacional, inscrita per la *Unesco* com a *Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat*, hauria de ser el motor de tot el moviment musical que tenim a València, però la realitat és una altra prou distinta. La *música* i les *Falles* mantenen una relació amb certa malícia on crec que ningú es fa de respectar mantenint un pols cap enlloc.

Un *símbol* és allò que conté l'essència, és eixe element capaç d'explicar sense paraules una cosa més profunda i general, eixe element que acapara la substància i l'important del que representa. La nostra tradició està plena de símbols, elements que ens identifiquen en allò que fem i pensem. El *mocador* podria ser l'exemple d'un.

El Mocador és símbol d'un poble humil, d'un poble treballador, d'una gent senzilla, tendra i sensible que trau el *mocador* no sols per plorar aquell que se'n va, sinó també per somriure al que ve. Al cap i casal del *Mocador* una poesia formava part ja de la història d'aquella *Falla*, una poesia que des de feia 25 anys havia honrat tots els que havien format en el passat i formaven ara, part d'aquesta gran família.

Jo hi vaig entrar des del primer dia com un més, vaig sentir-me com a casa, com si aquella *Falla* haguera sigut meua tota la vida. Em vaig sentir de seguida amb ganes d'aportar-hi alguna cosa, amb ganes de deixar la meua empremta i, com era de lògica, l'havia de deixar en forma de notes musicals, vaig notar la necessitat de *pintar algunes corxeres*, com dic jo, i dedicar-li-les per a sempre al més endins del *Mocador*. El que no tenia clar era quan i com fer-ho perquè tinguera sentit..., poc vaig haver d'esperar per a resoldre tal enigma.

La inspiració

Amb el *mocador* al cap, vaig veure per primera vegada aquella colla de dolçainers de Sagunt, els *Germans Caballer*, i aleshores vaig sentir per primera volta la comunió perfecta entre *música i*

falles, una cosa que mai havia sentit. Era com un idilli perfecte, escoltar la nostra música, els nostres balls i temes més coneguts mesclant-se amb el soroll dels masclets i l'olor a traca.

El Mocador
és símbol
d'un poble
humil,
d'un poble
treballador,
d'una gent
senzilla,
tendra i
sensible

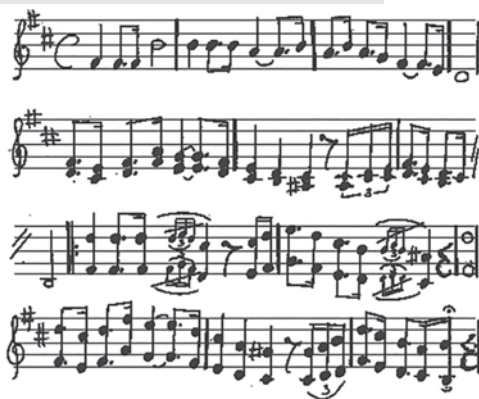

Amar significa *donar* i això exactament vaig sentir escoltant la música de la dolçaina i el tabal al cap i casal del **Mocador**. La música *donava* sense esperar res a canvi, era una música senzilla, temes tradicionals per a la festa, una cosa pura, sense complexos ni inferioritats, la nostra música, el nostre folk per a fer gran, més gran la nostra festa.

Així em va sorgir la idea i vaig pensar a posar-li música a la lletra del **Mocador**, quin atreviment més gran el meu, quan a aquella poesia no li feia falta absolutament res, això sí, comptava amb aquell avantatge, la dolçaina i el tabal farien que les meues notes tingueren sentit en aquella meravellosa lletra escrita per **mossén Josep**.

*Enteixinant de mil fils
porta el cap el llaurador,
quan treballa un mocador*

de tela i colors humils...,
així comença la lletra de la poesia del mossén. Vaig estar alguns dies pensant què podia fer, d'on podia traure la melodia principal. La primera paraula, *Enteixinant*, sabia que era clau per trobar eixe tema. Una paraula llarga per fer el tema anacrústic, tres síl·labes dèbils abans de resoldre la paraula amb la contundència de l'última síl·laba aguda... *Enteixinant* passava una i una altra vegada per la meua ment buscant eixe motiu que em donara el començament perfecte..., i, aleshores..., va aparéixer com la màgia la tonaeta de la **Muixaranga**.

La composició

El començament perfecte el tenia davant meu, el tema més tradicional de la música popular valenciana per a dolçaina i tabal, el motiu de la **Muixaranga d'Algemesí** que, a més a més, quadrava a la perfecció, una rítmica contundent per a aquella paraula que tenia marcada a foc dins del meu cor...
Enteixinant.

A partir d'aquell motiu va començar una feina laboriosa i difícil, fer quadrar cada un dels versos amb una melodia que continuara la idea de l'inici. L'estudi del text al detall, per veure quins versos podien anar junts en les repeticions de les estrofes o de la típica tornada, era clau en aquest primer moment compositiu.

De manera quasi miraculosa, vaig anar trobant una solució

darrere d'una altra a cada enganxada que tenia. La tasca no era fàcil, perquè, òbviament, no podia canviar ni una coma d'aquella lletra. Tampoc podia fer per a cada vers una melodia distinta, això sí, vaig haver de fer alguna variació melòdica per rectificar i ajustar-me a la rítmica d'alguns versos.

El darrer problema va ser la tonalitat. La dolçaina és un instrument sense claus que, amb la digitació natural que té, no permet tocar algunes notes alterades i té dificultats en l'afinació d'altres. Açò significava que hi havia algunes tonalitats que resultarien molt complicades o incomodes per aquest instrument. La meua idea era que la peça estiguera al mateix to que la **Muixaranga**, és a dir, en *Si menor*, que, a la transposició per a la dolçaina en *Sol*, seria un *Mi menor* molt

En tei xi nant de mils fils por tael cap el llau ra dor quant tre ba llau mo ca dor un mo ca
dor de te lai co lors hu mils. Per què la su or als ulls no li va ja quant hi su a la su or que el front trans
pu a el mo ca dor la su or del front re cull. Quant tre ba llant s'ha fet sang se l'a pli ca a la fe
ri da i la te laen sang te nyi da en sang te nyi da ple ga da guar daen el flanc. Tot ca ent li la su or quant ca
sat l'ai gua de sit ja des pres de deu reen bo ti ja ell es passael mo ca dor. Sia la nu via ba co
res li por ta a Sant Dio nis sem bla ran per bell en cis mo ca dor cent au ro res. Quan de sa tra cael vai xell i el nu vi se'n va
lluny el mo ca dor en el puny a deu li diu a deu li diu a deu li diu al don zell.

encertat, tant pel nombre
d'alteracions (un sostingut)
com l'àmbit del registre per
on es mouria.

Aquesta bona decisió
tonal era, al contrari, un
problema per al cantant, ja
que, per a una veu de tenor,
resultava incòmode el
registre resultant. Tot i els

inconvenients per al cantant,
vaig decidir deixar aquesta
tonalitat com a to definitiu
de la peça, pensant que seria
millor una tonalitat còmoda
per als dolçainers que al cap
i a la fi serien els que la
tocarien habitualment.

La peça es mou en l'àmbit de
Si i utilitza tant el mode

[p. / 14]

The musical score is for a piece in 2/4 time, key of D major (one sharp). It consists of seven staves. The first four staves are for Dolçaina 1, Dolçaina 2, Dolçaina 3, and Percussion. The last three staves are for Dol.1, Dol.2, and Dol.3. The Percussion staff is marked with a forte (f) dynamic. The Dol.1 staff is marked with a forte (f) dynamic. The Dol.2 staff is marked with a forte (f) dynamic. The Dol.3 staff is marked with a forte (f) dynamic. The Perc. staff is marked with a forte (f) dynamic. The score includes various musical notations such as rests, notes, beams, and slurs. The Dol.1 staff has a measure 8 marker. The Dol.2 staff has a measure 8 marker. The Dol.3 staff has a measure 8 marker. The Perc. staff has a measure 8 marker.

eòlic o natural com l'escala
menor melòdica amb el sisé
i seté grau alterat. Aquest
detall fa de l'*Himne del*
Mocador una peça bimodal

i li dona a l'harmonia una
major riquesa de colors. Sols
subtilment pareix allunyar-
se de la tònica principal
al seu relatiu *Re* major en

la secció de tornada. En definitiva, la peça és senzilla i harmonitzada seguint una lògica tonal coherent i clàssica.

Per altra part, la textura és contrapuntística, molt canònica, on les tres dolçaines van movent-se contínuament com línies o parts independents. La idea és crear una textura neta, sense una densitat sonora que “ofegue” el plànol, embellida per tots eixos moviments contrapuntístics que fan les veus i amb la utilització continuada dels motius i cèl·lules temàtiques per donar-li coherència i sentit al discurs musical.

El Mocador ja tenia himne amb la poesia del mossén, però amb aquella música l’himne passava a tenir una presència distinta, era com tornar-lo més viu, que estiguera més a prop de tots nosaltres i a més a més *apadrinat* pel so de les dolçaines i el tabal dels ***Germans Caballer***.

La peça va acabar tenint una forma més o menys binària, una primera secció que es repeteix (A+A) formada per tres semifrases de (4+4+4) i una secció B a manera de tornada amb dos semifrases de (4+4) i (4+4+4) on tenim la repetició a manera de coda de la darrera part, emfatitzant la cadència final amb la reiteració o

Intro	A	A	B	A	A	B
4	4+4+4	4+4+4	(4+4)+(4+4+4)	4+4+4	4+4+4	(4+4)+(4+4+4+2)
	Bm	Bm	D	Bm	Bm	D

repetició de la melodia i una ampliació melòdica la segona vegada, per consolidar i donar-li un final més potent.

Va ser una **Nit del foc** molt especial, aquella primera cremà on, sense ningú esperar-ho, vàrem escoltar aquella música. Recorde aquell moment al costat d'*Hugo Morte* i *Ana Belen Pastor*, cremant-se la falla amb els ulls plorosos, mescla d'emoció i goig.

Creixement i maduresa

Tota obra necessita madurar, créixer en el temps mitjançant les versions i interpretacions que pugen fer-se de distintes formes i maneres. L'obra és tendra quan s'estrena, pareix com un nadó, indefens i temerós, sols segur al braç i caliu de sa mare. A la música li ocórrer el mateix, per moments pareix que li falta alguna cosa, sona insegura com si tingués algun

temor o mancança, però a poc a poc el temps la va adobant, la fa consistent i sense tocar ni una nota de la partitura, l'obra comença a sonar diferent..., ha crescut.

I així li va passar a la música de l'himne del Mocador, després d'aquella estrena al cap i casal de la falla, començà una bonica història de versions i anècdotes que encara hui pareix no tenir fi.

El 17 de novembre de 2007, va ser una data important en el que estic contant. A l'església de **Santa Maria de Sagunt**, va sonar una versió per a quartet de corda de l'Himne del Mocador mentre el rector mossén Josep unia en matrimoni *Hugo i Maria*. En un dia tan especial per als novençans, i també per a mi, allí érem tots els promotors i creadors de l'himne, disfrutant d'una nova recreació.

26 8va

Vln. I

Vln. II

Vla.

Vc.

31 8va loco

Vln. I

Vln. II

Vla.

Vc.

Vingueren després les
versions més modernes de
l'himne, versions per a
instruments electrònics, amb
sintetitzadors, ritmes de
bateria, guitarres acústiques

i elèctriques, etc., totes elles
han fet que la música siga
cada dia més reconeguda com la
música de l'*Himne del Mocador*.
Com més versions pugen
fer-se'n, més consolidada

quedarà la música amb la
seua lletra, fins al punt de
no poder deslligar-se'n una
de l'altra, i que les dues
es convertisquen en un tot
indivisible.

Però, açò no significa que no
puguen haver-hi versions
sense lletra, o versions on
es modifique la melodia, el
ritme o qualsevol element
constructiu, tot el contrari,
una obra passa a eixa maduresa
en el seu creixement quan,
tot i les modificacions de les
distintes versions, continua
tenint la seua identitat, sols
canvia d'aparença, sols és una
mutació en la forma, no en el
fons, perquè el seu ADN és el
mateix, està intacte.

D'aquesta manera volia donar-
li un darrer impuls a la
música de l'*Himne del Mocador*
i fer una versió per a banda
simfònica. Aquesta era la idea,
però un vell projecte que feia
temps rondava pel meu cap va

aparéixer mentre escrivia les primeres idees; la composició d'una obra dedicada a la nostra comarca: ***el Camp de Morvedre.***

De seguida, una trucada de telèfon a ***Lluís Mesa*** (ell va ser qui em va llançar la idea i que des d'aleshores va quedar al meu “congelador”) i, ràpidament, tot un matí de whatsapp per buscar un títol i pensar les seccions que podria tindre.

Flor de Morvedre, un títol senzill però amb força, que conté clarament l'essència, la *flor*, eixe símbol de bellesa, d'amor, de delicadesa, en una obra que es mourà sobre quatre moviments o seccions; amb un tema encara no decidit dedicat a la ***Baronia***, amb el *Ball de plaça de Canet* dedicat a la part més *marítima*, amb la *Romeria de Benicalap* dedicada a les ***les Valls*** i, per descomptat, amb el tema de

l'Himne del Mocador, que serà la part dedicada a la ciutat de ***Sagunt.***

Un obra que pretén utilitzar eixe material més íntim del nostre folklore popular per a fer un simfonisme valencià actual, una música que la puguem sentir nostra, sense necessitats de recursos estrafolaris, una música que ens descriga sense cap complex per què som:

*Un poble d'horta,
de riu i de secà,
de tradició i de festa
i de mocador al cap.*

Música i Falles, vertebració
del territori valencià

*Presidència Collectiu pel Patrimoni Saguntí.

Les societats musicals de la Comunitat Valenciana constitueixen una excepcionalitat que ens diferencia d'altres comunitats a l'Estat espanyol. Sembla que les formacions

A la
Comunitat
Valenciana
no es pot
concebre cap
esdeveniment
sense la
música de les
bandes

musicals responen a un desig creixent dels valencians i les valencianes. L'origen de les societats musicals cal buscar-lo a la primera meitat del segle XIX. La consolidació de les bandes és la conseqüència de la reconversió d'algunes bandes d'origen militar, o de la voluntat ferma de mestres organistes, que convertiren eixes xicotetes formacions musicals eclesiàstiques en grups de músics civils que a poc a poc formaren una banda, tot i tenint la col·laboració de la societat civil. Segons E. López Chávarri: "Las bandas de música tienen una tradición formada por múltiples elementos, tan heterogéneos como el teatro, la Iglesia, los gremios, los partidos políticos y un largo etcétera." Tot això vol dir que les bandes de música són la conseqüència de l'esforç associatiu de la ciutadania que ha atés les demandes musicals per a

qualsevol ritus festiu: Moros i Cristians, Falles, Setmana Santa, processons, festes majors, centenaris, concerts populars, etc., de manera que a la Comunitat Valenciana no es pot concebre cap esdeveniment sense la música de les bandes. Aquest fenomen representa una arrel molt forta en la societat de qualsevol poble o ciutat. En el cas de la Comunitat Valenciana hi ha famílies on tots són músics. A més, tindre una banda al poble constitueix un orgull i participar-hi crea uns lligams quasi indestructibles, encara que de vegades hi ha rivalitats, com és el cas de les bandes de Llíria, tot i que és una rivalitat sana.

Les societats musicals

A finals del XIX i principis del XX comencen a formar-se a la Comunitat Valenciana les primeres societats musicals i

es constituïren gran nombre de bandes de caire local que servien per amenitzar actes i difondre l'art musical.

Al 1967 es crea la **Federació de Societats Musicals de la Comunitat Valenciana (FSMCV)**. És una entitat sense ànim lucratiu, en què l'objectiu fonamental és promoure, divulgar i dignificar l'afició, l'ensenyament i la pràctica de la música, així com difondre l'associacionisme i proporcionar a la societat un mitjà de desenvolupament cultural, de tal manera que la música ha arribat a ser un tret identificador de la Comunitat Valenciana. És per això que les societats musicals gaudeixen de respecte i protecció. Actualment són BIC (Bé d'Interés Cultural).

La Federació de Societats Musicals agrupa 543 societats musicals i les seues escoles de

música. Hi ha 43.000 músics, 60.00 alumnes i 200.000 socis. Aquestes societats estan presents en el 90% dels pobles de Castelló, Alacant i València.

Les societats musicals a la comarca del Camp de Morvedre

El Camp de Morvedre és una comarca de la Comunitat Valenciana, al nord de la província de València, d'una superfície de 271.000 km². Està constituïda per dos subcomarques: la Vall de Segó i la Baronia. Limita al nord amb la Plana Baixa, al sud amb l'Horta Nord, a l'est amb la Mediterrània i a l'oest amb l'Alt Palància i el Camp del Túria. La capital és Sagunt (l'antiga Morvedre). Agrupa setze municipis:

Sagunt, Canet d'en Berenguer, Faura, Benifairó de les Valls, Quart de les Valls, Quartell, Benavites, Gilet, Petrés,

Segart, Estivella, Albalat dels Tarongers, Algímia d'Alfara, Alfara de la Baronia, Torres Torres i Algar del Palància.

Doncs bé, d'aquests setze municipis, dotze tenen bandes i escola de música. Podem dir que són un motor cultural potenciador de la música, i que generen el gust i l'afició per l'art musical.

Aquestes societats formen musicalment xiquets i xiquetes i romanen perfectament integrades i arrelades en la vida dels municipis.

La comarca té un conservatori professional de música, el "Joaquín Rodrigo", a Sagunt i tretze escoles de música repartides al llarg de la comarca, la majoria públiques, i també n'hi ha de privades.

La relació d'escoles és la següent:

- > Escola de Música: “Agrupació Musicocultural”. Algar del Palància.
- > Escola de Música “Camp de Morvedre”. El Port de Sagunt.
- > Escola de Música “Canet d’en Berenguer”. Canet d’en Berenguer.
- > Escola de Música de la “Unió Musical Petresana”. Petrés.
- > Escola de Música “Col·legi Adventista”. Sagunt.
- > Escola de Música “Funcasocial”. El Port de Sagunt.
- > Escola de Música “Joan Garcés Queralt”. Faura.
- > Escola de Música “Joaquín Rodrigo”. Sagunt.
- > Escola de Música “La Baronia”. Algímia d’Alfara.
- > Escola de Música “La Joventut”. Quart de les Valls.
- > Escola de Música “Unión Musical Portaña”. El Port de Sagunt.

- > Escola de Música “Daniel Arnau”. Estivella.
- > Escola de Música “W. Amadeus Mozart”. El Port de Sagunt.

Les bandes de música al Camp de Morvedre

La Societat Musical Lira Saguntina

Molt abans de constituir-se com a entitat social, allà pels temps de les guerres carlines, ja existien a Sagunt dues bandes música, enfrontades per motius polítics: “ELS GARIBALDIS”, recordant el polític italià, allà per 1870, on l’iniciador va ser Tomàs Gutiérrez, que va ser la plataforma de l’actual “Lira Saguntina”. Portaven vestimenta militar.

“ELS CERRALBOS”, que van nèixer dos anys més tard. La denominació d’aquesta banda és deguda al Marqués de

Cerralbo, i la seua tendència política era el carlisme. Més tard hi haurà escaramusses i polèmiques entre les dues bandes i els Cerralbos desapareixen i, entre les restes dels Cerralbos i els Garibaldis, naix la “BANDA DE ZAPADORES Y BOMBEROS DE SAGUNTO”. En els anys 1886 i 1888 va aconseguir un quart

premi d'entre nou bandes al Certamen de Bandes de Música. Pocs anys després l'Ajuntament dissol aquesta banda per motius econòmics, motiu pel qual es refunda la banda amb el nom de “Banda Lira Saguntina”, que participa en el Certamen de València al 1891.

La primera escriptura de constitució de la banda fou al 1897.

La Societat Musical “Lira Saguntina”, tal com avui la coneixem estructuralment, fou fundada un 18 d'octubre de 1908, amb el nom de “Banda Unión Musical de Sagunto”. El primer president i director fou Baldomero Cantos Escrivà, tal com consta en la primera acta. El primer local social fou “LA GARROFERA” al carrer de Sant Francesc, 15. Els primers cinquanta socis hagueren de portar la seua pròpia cadira, que després

Allà pels
temps de
les guerres
carlines,
ja existien
a Sagunt
dues bandes
música

romandria com a propietat de la Societat. La primera quota era de cinquanta cèntims. Més tard (1912) es traslladaria a l'antiga església de l'exconvent de Sant Francesc, al costat de la Glorieta. Allí es construiria el Teatre Principal, on es representaven obres de teatre i sarsueles. El 15 de desembre del mateix any es canvia el nom i passa a dir-se "Unión Musical Lira Saguntina". L'any 1910 hi havia a Sagunt dues bandes de música: L'Arte i la Lira Saguntina.

El 1912 va ser el centenari de Josep Romeu i les dues bandes interpretaren l'himne que havia compost per a l'ocasió Antonio Palanca Masià.

El 1931 va participar en el certamen de bandes de València, i la Lira va aconseguir el primer premi de la segona secció. Fou dirigida per Bernabé Sanchis Porta.

Continua participant el 1933-35 i, quan esclata la Guerra Civil, la societat, com tot, va sofrir un gran trastorn, de manera que, fins i tot, els arxius foren trastocats i se n'extraviaren dades. Durant la guerra continua la inactivitat fins al 20 de juliol de 1939 en què es forma una comissió per reorganitzar la societat. La figura de Florencio Delgado va ser-ne el president i Valentín Palencia, el director de la banda.

Als anys quaranta la Lira Saguntina actua en diversos concerts a Reus. Hi havia 55 places i 827 era el nombre de socis. A finals de 1848 ocupa la presidència Manuel Claramunt, i Julián García Moreno, fill de Julián García Lluch, soci fundador, ocupa la presidència a principis de 1950.

El 1953 ocupa la direcció Joan Garcés Queralt.

El 10 de juny de 1954 es lliura a Madrid la medalla de la Gran Creu d'Alfons X el Savi a Joaquín Rodrigo, fill de Sagunt, per cortesia de la Societat Musical "Lira Saguntina", que la va sufragar mitjançant subscripció popular.

Van ser molts els socis que treballaren de manera altruista, que quan acabaven les seues feines habituals ajudaven en les obres de la societat.

El 1959 es commemoren les noccs d'or de la Societat. Julio Ribelles és director de la banda, que va actuar junt a l'Orquestra Municipal de València i la Coral Polifònica Portenya dirigida per José Sanchis Cuartero. A més van haver-hi rapsodes com Fernando Cos Gayón i el periodista Hernández Perpiñà. També fou l'any de la fundació del Cine-Club.

La banda continuava actuant en diversos pobles i certàmens, i va obtindre premis importants. Per aquesta banda han passat directors importantíssims com Antonio Palanca, Bernardo Adam Ferrero, Armando Blanquer, Salvador Barber, Bernabé Sanchis Porta, que junt amb José Zahonero, un va fer la música i l'altre la lletra, van crear l'himne de Sagunt.

La Societat compta avui amb diverses agrupacions:

Escola de Música Joaquín Rodrigo (EMJR)

En aquest apartat la societat comprén projectes interessants com la Música per a Bebés i la Caixa de Música de tres a set anys, fins a seguir el camí tradicional de quatre anys del Grau Elemental.

Les agrupacions

La Banda Simfònica

Podem dir que és l'embrió de les actuals agrupacions.

Orquestra Simfònica

En fou director durant 17 anys (1992-2009) Juan Antonio Ros. Començà amb dènou músics. Actualment és una orquestra de gran qualitat. El director actual és Pere Molina.

Coral Polifònica

N'és director Pere Molina. Fou fundada el 1999. Un dels concerts més estimats de la coral és el de "Sagunt in excelsis", on també participa l'orquestra.

Banda Juvenil

Dirigida per Rafael Doménech. Suposa un pas important en la formació dels alumnes per poder accedir a la Banda Simfònica.

Jove Orquestra

Dirigida per Ramon Cerdà. La finalitat és fomentar la coordinació entre els

[p. / 31]

diferents instruments i reforçar la postura en el moment de tocar per tal que els músics estiguen concentrats.

Bandeta

Està integrada per educands de l'Escola de Música des de segon curs. L'actual president és Elias Bosque.

Conclusions

Podem dir que aquesta és una societat senyera que ha aportat a Sagunt molts moments de glòria i ha estat planter de grans músics.

Sé que ha tingut grans dificultats econòmiques, però crec que sabrà eixir-se'n com sempre ha fet, perquè ha comptat amb gran nombre de socis que s'han sacrificat per mantindre viva la societat. Sé del que parle, perquè sóc filla, néta, neboda i cosina de socis, dels quals alguns ja no estan i lluitaren fermament

per mantindre-la, en considerar que era un senyal d'identitat per a Sagunt.

Unión Musical Porteña

Molt abans d'aquesta formació musical, hi hagué al Port de Sagunt la Banda Sota y Aznar, El Republicano..., però no va ser fins a juny de 2004 quan es va formalitzar aquesta societat musical, en una assemblea constituent, on s'aprovaren els estatuts de la societat, amb el nom d'"Unión Musical Porteña". Té diverses agrupacions, com la Banda Unión Musical Porteña, la Banda Juvenil, l'Orquestra Juvenil, la Banda de Cordes, el Cor de Veus Blanques, l'Agrupació Coral, la Big-Band, a més de l'Escola de Música i Cant. Avui té més de 400 alumnes. El primer acte d'aquesta formació fou una cercavila per felicitar el Nadal als veïns el 22 de desembre, acte que es repeteix

des d'aleshores, tots els anys. És una jove societat amb molta potència que està arrelant profundament amb una marxa creixent i positiva.

Societat Musical Canet d'en Berenguer

Aquesta associació musical comprén les agrupacions de la Banda, Orquestra, Cor i Sax Ensemble, a més d'Orquestra Infantil, Orquestra Jove, Banda Juvenil i Banda de Música.

Té projectes molt innovadors com la Música per a Bebés i el Jardí Musical de tres a set anys, on la finalitat és apropar als xiquets i xiquetes a la música per tal d'educar la sensibilitat.

Banda Musicocultural d'Albalat dels Tarongers

Va nèixer el 1880. Els inicis no van ser fàcils i estigué

trenta anys desapareguda. Quan va renàixer ho va fer amb força. Té vint components i vint alumnes a l'Escola de Música.

Va ser Joaquim Michavila Campos qui la va fundar el 1880. L'Escola de Música es va crear el 2005, de la mà de Ricardo Molins, que també n'era director.

Unió Musical d'Algímia

És una associació cultural on els objectius són el foment, la promoció i la difusió de la música. Va ser refundada el 1983 i està molt arrelada en la societat civil. La societat està composta per tres formacions: Banda, Banda Juvenil i Coral. Compta amb una Escola de Música amb cinquanta alumnes.

El 2013 commemorà el vinté aniversari, destacant un intercanvi amb la Banda

de Bombeiros Voluntarios d'Ilhavo (Portugal). Ha participat en diversos certàmens. El 2007 realitzà

a Frankfort (Alemanya) una promoció de les Falles de València per encàrrec de la Junta Central Fallera. Des de 2016 està dirigida per Enrique Salvador Clavell. Hem de dir que per a qualsevol ciutadà o ciutadana d'Algímia és un orgull tindre aquesta banda i està molt arrelada en la població.

Unió Musical Petresana

Va ser fundada el 2003. Actualment compta amb vint-i-cinc músics en la banda i una escola de música oficial de quaranta educands i set professors.

Aquesta banda ha participat en tots els actes de la FSMCV i de la Diputació de València. Ha format part de les Trobades Comarcals del Camp de Morvedre. Ha actuat en els Moros i Cristians a València i contornada. El 2011 va actuar a Friburg. Cal destacar els

concerts de Santa Cecília i els Concerts a l'Ermita.

Unió Musical de Quartell

Va ser fundada el 1886. Ha aconseguit diversos guardons i reconeixements. Actualment està integrada per uns seixanta-cinc músics.

Aquesta banda té uns objectius molt clars: per una banda, la formació de l'alumnat de l'Escola de Música per accedir a la banda simfònica i, per una altra, l'exigència de la Conselleria en la formació d'aquestes bandes dins del programa d'Escoles de Música. Està formada per quaranta alumnes.

Compta també amb una coral polifònica i un grup líric que va formar una secció de sarsuela que conegué gran esplendor amb la interpretació de *Los Gavilanes* i *La Dolorosa*.

Compta amb una coral de veus blanques, com a part integrant de l'Escola de Música, i va impartir classes de cant coral dins de les assignatures.

Societat Musical Verge de l'Estrella. Gilet

És una banda que es va formar l'any 1842. Ha tingut diferents denominacions durant aquests 175 anys. Actualment, té quatre seccions:

- > La Big-Band
- > La Coral
- > La Banda Jove
- > La Banda Gran

Té més de dos-cents socis i una Escola de Música de Grau Elemental que des de 2016 rep el nom d'"Escola de Música Ricardo Melchor".

En principi, la Banda la formaven només vint músics,

tot i que ha estat una banda emblemàtica. Ricardo Melchor en serà des de molt jove el director, allà pel 1945.

L'any 2005 va ser el del Centenari, perquè es desconeixia l'antiguitat real de la banda. Com que va ser la visita del papa Benet XVI a València, la banda realitzà un concert a la Casa de la Beneficència de València. També va ser la primera banda a actuar al Palau de la Generalitat en l'any 2016 i van ser rebuts pel president Puig.

Joventut Musical de Faura

Va ser fundada el 1878. L'entusiasme va ser tal que no tardaren a incorporar-se nous elements i es va constituir la banda de música "Vila de la Unió", nom que va adoptar en les poblacions de Faura i Benifairó en el temps en què van ser un sol municipi.

Participà en diversos festivals però el 1903 es dissol, i s'anomena "Societat Musical de Faura".

El 1921 la societat es divideix en dues agrupacions: "La Pistola" i "La Llanda", que fan referència als bàndols liberal i conservador.

"La Pistola" es dissol el 1931, i en "La Llanda" s'integraren molts membres de "La Pistola". L'any 1940, per iniciativa d'Enric Garcés Ballester, es refunda la societat amb músics de les dues agrupacions i passa a anomenar-se "Societat Joventut Musical de Faura".

El 1962 es va formar el "Conjunt Escarlata" per a recaptar diners i poder construir un edifici per als socis i músics.

Al llarg dels anys la banda va acudir a nombrosos certàmens, i va obtindre molts guardons.

El 1991 va participar en el Festival de Música de Blois (França).

El 1995 es constituí l'Escola de Música Joan Garcés a fi de formar generacions de músics per a la banda. El 2003 es va celebrar el 125 aniversari de la banda i va obtindre la Medalla d'Or de la Federació de Bandes de Música. El 2005 obté el primer premi del Certamen Provincial de la Diputació de València en la Secció Primera.

Unió Musical Cultural d'Estivella

Després de molts anys de decadència d'aquesta banda, es va refundar l'any 1980. La primera actuació va ser el 1981 sota la direcció de Severino Martínez. El 1982 la banda organitza i participa en el Festival de Bandes de Música d'Estivella. Va participar el 2001 en el 14 Wind Band Contest de Kerkrade

(Holanda), i va aconseguir el primer premi de la tercera categoria. Ha participat, igualment, el 2004 en diversos festivals a Itàlia. El 2009 aconsegueix el primer premi de la secció tercera del Certamen Provincial de Bandes de València. També ha viatjat a Alemanya el 2010 per fer diversos concerts.

El director és actualment Josep Miquel Martínez.

Societat Joventut Musical de Quart de les Valls

En un principi hi hagué a Quart una banda de música anomenada "Mozart" allà pel 1900. Després es va dividir en dues i la gent del poble les va sobrenomenar de seguida. Els liberals van ser "Los Mantequillos" i els conservadors, "Los Floripondios", segons Antonio Inglada (1896-1986), músic en aquella època.

Podem dir que la “refundació” de la Banda de Música de Quart va partir de la iniciativa d’una persona molt entusiasta de la música: Francisco Soriano Pérez, que tocà a totes les portes per aconseguir formar una banda.

Així doncs, tot comença el maig de 1983, quan F. Soriano acudeix a l’Ajuntament de Quart per plantejar-li el projecte. Aleshores en un Ple de l’Ajuntament s’acorda que se’ls cediria el saló de la plaça de Sant Miquel (església Vella) per als assajos i com a una possible seu de la societat. Després es forma una junta gestora i seguidament es convoca una reunió per a totes les persones que hi estigueren interessades. Per tant, es va citar tot el poble. Agost de 1983. Hi va acudir molta gent.

Com que hi havia molts joves que estudiaven música a Quartell i Faura, es va parlar

amb ells per si estaven disposats a ensenyar solfeig, de franc, als alumnes que s’apuntaren. Ells ho van acceptar i començà un grup de xiquets i xiquetes les primeres classes de solfeig. Serà el setembre del mateix any que es convoca una altra reunió per notificar la marxa de la futura banda i exposar la necessitat d’un mestre de música.

Aquesta junta gestora va anar casa per casa per convidar els veïns a ser-ne socis. Es va obtindre una bon resultat. En pocs dies es comptava amb 250 socis. El mateix mes es convoca el poble per a presentar ja una junta directiva. Per seguir oficialment i gestionar els tràmits calia tindre una societat legalment constituïda. Els assistents acordaren per unanimitat que foren les mateixes persones que formaven part de la junta gestora.

En pocs dies aquesta junta es veu desbordada per la gran quantitat de xiquets i xiquetes que volien aprendre música. El 19 de març de 1984 s'acorda que hi haja un professor de solfeig dos dies per setmana, que fou Francisco Navarro San Clemente. Hom diu que la tasca d'aquesta persona fou molt positiva, tant en solfeig com en vent-metall. Ja hi havia setanta xiquets i xiquetes d'edat entre els 7 i els 15 anys.

Perquè els educands no s'avorriren, es va permetre que portaren una flauta dolça i la provaren. Aprengueren la forma de fer sonar les flautes i començaren a tocar les cançons més elementals i populars.

Més tard, es va decidir de fer un concert. Per a tal ocasió es va tindre l'ajuda d'un quintet format per músics professionals, comandats

per Boro, germà de Francisco Soriano, que era músic professional. El quintet actuaria en la primera part i els xiquets en la segona, amb les flautes dolces. Tots els diumenges assajaven tots junts. La Caixa d'Estalvis i Socors de Sagunt va pagar els programes.

Els xiquets anaven tocant les flautes però arribà un moment en què calia comprar instruments i això era un punt molt problemàtic. Calien molts diners. Finalment es va aconseguir un préstec de la Caixa d'Estalvis i Socors de Sagunt de 100.000 pessetes per a cadascun dels pares dels xiquets que necessitaven un instrument. La condició era tornar-los en cinc anys a un interès del 6,5%. Amb tot això es van comprar trenta instruments. La Diputació de València que presidia Antonio Asunción va concedir una subvenció de 300.000 pessetes.

Imaginem les gestions que unes poques persones farien en un any per tal d'aconseguir una banda i quina generositat demostraven, treballant pel seu poble de manera altruista, sols per amor a la música.

Un altre tema era ensenyar als xiquets i xiquetes a utilitzar els instruments i desfilars i marcar el pas correctament.

En setembre de 1984 la junta directiva organitzà junt als clavaris de les festes un festival de bandes de música. Hi van actuar les bandes de Nules, Faura, Quartell i la Banda de Quart.

La peça a tocar per la banda de Quart va ser "ODA A LA ALEGRIA", un arranjament musical de Salvador Soriano, germà de Francisco Soriano. Va ser a les Festes del Cristó de Quart i va tindre un èxit descomunal. Crec que tot el poble va sentir emocionat uns

xiquets que pocs anys enrere no sabien res de música.

Finalment es va celebrar una junta general de la Banda el 28 d'abril de 1985. Després dels discursos protocol·lars, quedà constituïda la Banda de Quart i es va interpretar un concert a l'església Vella, que des d'aleshores es convertiria en Casa de Cultura.

Al mateix any la banda "Societat Joventut Musical de Quart de les Valls" entrà

Treballant
pel seu poble
de manera
altruista,
sols per amor
a la música

en la Federació Regional de Bandes de Música. I fins ara la marxa continua amb l'activitat normal, formant músics i vivint la passió per la música que es manifesta tan palesament en els pobles de les Valls.

Agrupació Musicocultural d'Algar

Algar del Palància compta amb banda de música pròpia des de la dècada dels seixanta del XIX, tot i que ha tingut moltes circumstàncies i crisis als anys 1915-17. És aleshores quan el poble hagué de contractar altres bandes com la de la Vall d'Uixó per a celebrar les festes de la Mercé, patrona d'Algar. És una banda que fou municipal durant molts anys, dirigida per músics locals com Celestino *El Baster*, Vicente Albiach, José Zaragoza i Genaro Hernández, sense oblidar la tasca

com a educadors musicals d'Estanislao Lorente i José Lacarra.

El 1944 la banda es va dotar d'un reglament on constaven els objectius, obligacions, sancions i dissolució de la banda. Eixe mateix any l'Ajuntament contractà el prestigiós músic José Simón Gómez com a director, que va romandre en el càrrec més de trenta anys. Durant aquesta llarga etapa la banda va oferir diversos concerts a la població, va assistir a les Falles i a les Fogueres d'Alacant, a més de participar en el Certamen Musical de Sogorb.

Des de fa uns anys la banda ha deixat de ser municipal i s'ha convertit en l'Agrupació Musicocultural d'Algar. L'Ajuntament li ha cedit un local com a seu i li atorga una subvenció anual.

Aquesta agrupació té uns estatuts i està integrada en la Federació de Bandes de Música, forma part de les Societats Musicals del Camp de Morvedre que anualment atorga els "Premis Orpheo de la Música", del qual han estat guardonats. Compta amb un important nombre d'educands que garanteix la seua continuïtat.

Conclusions

Després d'haver fet aquest treball, m'adone de la gran passió per la música en aquesta comarca, menuda en extensió però gran en cultura musical. Crec que la continuïtat està assegurada. De manera que llarga vida a totes les societats musicals del Camp de Morvedre!!!!

Bibliografia

Federación Sociedades Musicales de la Comunidad Valenciana. FSMCV. Web.

150 años de Tradición Musical en Quartell. Edita l'Ajuntament de Quartell.

Escrig, Avelina; Díaz, Consuelo: treball d'investigació. UJI. Universitat de Majors. 2013-2014. "Orígenes de las sociedades musicales en la comarca de El Camp de Morvedre".

Soriano Pérez, Francisco: *La banda de música de Quart de les Valls. Sus inicios*. 28 de abril de 1985. Edita l'Ajuntament de Quart de les Valls, 2010.

www.musica.lallum.es/en/materiales/introducci3n-al-fen3men-de-les-bandes-de-musica.a-les-comarques-valencianes/

García Alonso, Vicente: *Historia de la Sociedad Musical Lira Saguntina, 1908-2016*.

García Alonso, Vicente: "Banda de Música Zapadores Bomberos de Sagunt, 1880-1893", *Braçal. Revista del Centre d'Estudis del Camp de Morvedre*, núm. 54, 2016.

Caruana Puig, Társilo: *Joaquín Rodrigo Vidre. Un saguntino universal*. Edita l'Ajuntament de Sagunt, 2015.

Llueca Úbeda, Emili: *El compositor Antonio Palanca Masià (Sagunt 1870-1933). Apunts per a la seua biografia*. Edita L'Arxiu, 2006.

Unes altres fonts: informació facilitada per José Cataluña, cronista d'Algar del Palància.

*Associació d'Estudis Fallers - Cronista Oficial d'Estivella.

La part més intrínseca del fenomen faller s'acosta inevitablement a aquell reduït cadafal envoltat d'un full o llibret que narrava la història contada entre aquella construcció de trastos i després de figures primitives. Però eixos moments tingueren la seua banda sonora. Les reduïdes agrupacions que feien passar feliçment el dia de Sant Josep amb una serenata al costat de la falla resultaven importants. Des d'aleshores banda i falla han estat unides amb altres elements com pólvora, bunyols i tants altres. Així s'entén que en la declaració del Consell Valencià de Cultura de 2012 per a donar suport a la candidatura de la festa fallera com a BIC de la Comunitat Valenciana es diguera: *“Si les festes populars valencianes solen anar acompanyades de música, la festa de les Falles, des que*

va començar a organitzar-se i a vincular-se al barri, va necessitar rodejar-se de música. És així com les comissions es procuren la presència de dotzenes, centenars d'agrupacions musicals, que animen des de cercaviles a grans desfilades i a tots els actes que celebren, siga en la seua demarcació o en el marc de la ciutat”. En eixe sentit, la memòria presentada per a ser declarada la festa fallera com a Patrimoni Immaterial de la Humanitat per la UNESCO va tindre present també la important presència de les bandes.

Dit tot açò, es comprén que la història fallera del Camp de Morvedre va unida al fenomen bandístic. Les agrupacions musicals sorgides en els municipis del Camp de Morvedre són el resultat de la potenciació de la música en les agrupacions

militars. La banda ajudava a mantindre l'ordre i era part important de les desfilades militars. A este origen, se li afegia també l'existència de xicotetes associacions musicals religioses. Producte d'eixa doble tradició, es consolidarien les bandes en els municipis com a lloc de cultura i de sociabilització.

No sols això sinó també fou una referència per a la conscienciació política. Les bandes se solien adscriure a una ideologia fins al punt que es partien o sorgien per a contrarestar el major o menor pes de les dretes o les esquerres en una entitat musical.

Les bandes de música sorgiren al Camp de Morvedre al voltant de l'últim terç del segle XIX, tot i que hi ha empremtes anteriors. Exemples d'eixe incipient fenomen a la subcomarca de les Baronies és el de la creació de la primera

banda a Algar de Palància el 1865 o el cas d'Albalat dels Tarongers. Allí va nèixer entre 1880 i 1890 de la mà del mestre d'ensenyança Joaquin Michavila Campos. El fill, Antonio Michavila Vila, fou destacat inspector d'educació i promotor de la primera ensenyança en

Es comprén
que la
història
fallera del
Camp de
Morvedre
va unida
al fenomen
bandístic

la fàbrica siderúrgica. El nebot, Joaquín Michavila Asensio, arribà també a ser docent d'art i sobretot un destacat pintor i aficionat a la música. Els Michavila també estaven vinculats amb Gilet, lloc on de manera primerenca va sorgir una banda el 1842. Si durant molts anys s'hi va pensar que el 1905 fou l'any fundacional, recentment s'ha vinculat, a partir de la documentació trobada per Tàrsilo Caruana a eixa data més antiga.

Sens dubte, la inexactitud de la data i l'aproximació a les agrupacions bandístiques, com que no estan registrades al segle XIX amb un document administratiu, fa difícil seguir la seua història. Així passa, per exemple, a Estivella, on hi ha empremtes musicals des de l'últim terç del segle XIX però no una data exacta de creació d'una banda. Tanmateix, en uns altres

municipis, no naixen fins a principis del segle XX. És el cas d'Algímia d'Alfara, on la data fundacional fou el 1911.

Un altre aspecte a assenyalar és el d'aquelles poblacions que tenen una història bandística peculiar. Per una banda està el cas de Petrés, on la tradició musical de les bandes es remunta tan sols al 2003. També es pot esmentar l'exemple de municipis sense banda. Són els casos de Torres Torres i Alfara de la Baronia, úniques poblacions que no en tenen actualment. En el cas d'Alfara de la Baronia, cal dir que hi ha una història fallera que es remunta al 1936, encara que no hi haja banda des de 1983. L'agrupació va estar present no sols en les festes comarcals sinó en falles destacades del cap i casal, com ara Na Jordana o Bisbe Amigó-Conca.

D'esta enumeració de societats bandístiques de les Baronies,

es desprén que d'una manera general es pot desprendre que han estat molt presents en la història dels municipis. La seua antiguitat i continuació en el temps així ho explica. Però, realment han tingut vinculació amb la festa i amb les falles? És clar que la banda naix per a estar present en els actes públics de la societat i molt especialment en els festius. Tanmateix les falles no tenen una gran tradició a la subcomarca tot i que l'origen faller es remunta a Estivella i a la plantada d'un cadafal el 1924. Aleshores hi existia banda a la població però res se'n sap, ara per ara, de la seua participació en els festejos fallers d'aquell any.

La vinculació més destacada de la banda i la festa fallera a les Baronies es viu a Gilet. Les falles hi estan consolidades des de 1971, quan la comissió fou creada per Herminio Sánchez i

altres giletans desitjosos d'implantar eixa tradició al poble. El fet de tindre comissió fa que es vincule amb ella la música local. Passaren anys complicats, quan la societat es va escindir en 1980 en dos entitats: la "Sociedad Musical Virgen de la Estrella" i la "Juventud

La
vinculació
més
destacada
de la banda
i la festa
fallera a les
Baronies es
viu a Gilet

Musical de Gilet". Però superades estes diferències el 1990, una altra vegada juntes, participaren dels esdeveniments fallers.

La resta de bandes no han pogut formar part de les falles de la localitat perquè la festa no hi ha existit. No obstant això, sí que han actuat en comissions falleres de la ciutat de València. Cal destacar la participació de la banda d'Estivella en la falla de categoria especial Na Jordana durant molts anys o la de Petrés en l'Antiga de Campanar. Però també és important esmentar l'actuació de la d'Algímia d'Alfara en promoure la festa fallera per encàrrec de la Junta Central Fallera en la Fira de Frankfurt de 2007 o la d'Algar de Palància en unes altres falles.

A la subcomarca de les Valls també les bandes s'han vinculat d'una manera o

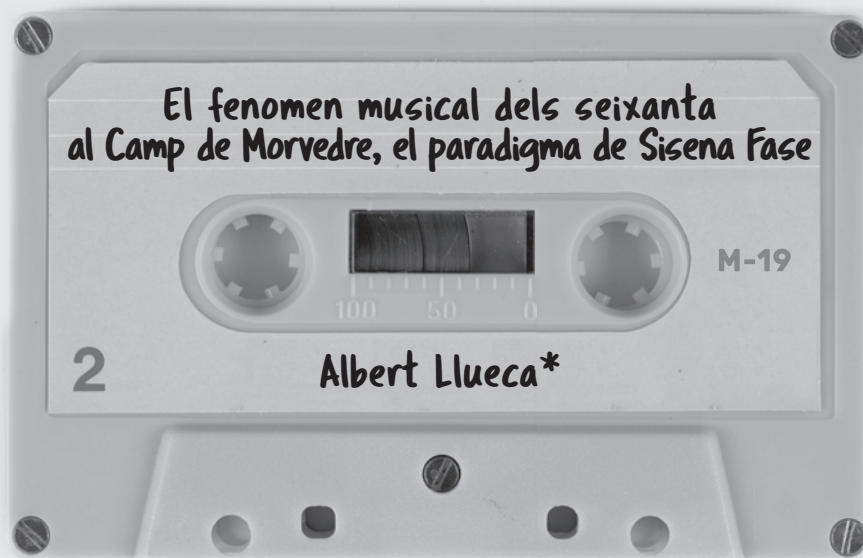
altra a les falles. A més, la tradició fallera va ser destacada a Quartell, o a Faura continua present. El cas de Quartell fa que es remunte la història musical fins a 1826, com va estudiar el cronista Lluca, encara que la primera constitució formal apareix el 1866, quan vint jóvens de Quartell, Faura i Quart firmaren davant notari un document per a formar una banda de música. Sens dubte, la falleta de Quartell coneixeria els sons de la banda i potser el del director Ambrosio Sanjosé, veí de Faura però que dirigí les bandes de Quartell, Canet d'en Berenguer, el Port de Sagunt i Faura. Tot un exemple de músic que va fer comarca i que vinculà amb les seues composicions les bandes i la festa. Els seus fills continuaren la tradició familiar. Vicente Sanjosé fou professor de música de Magisteri.

En un altre poble de les Valls com Faura la tradició musical és llarga, ja que va ser creada el 1878. Hi va estar dirigint-la els primers anys el mestre Federico Romero, qui a principi de segle passà a la d'Estivella. Tanmateix la tradició fallera hi és recent. Fou el 1993 quan es va crear la comissió de la Vila, la qual des d'aleshores continua en marxa.

Unes altres bandes del Camp de Morvedre han actuat en la festa fallera any rere any. És el cas de la de Canet d'en Berenguer, reconstituïda el 1994 però amb una història que es remunta a 1920 o la del Port de Sagunt creada el 2004. Totes dos han participat d'actes fallers amb els pasdobles o les diferents peces que han interpretat. A un temps anterior es remunta la banda de la Lira de Sagunt creada el 1908 i que durant molts anys va conviure amb

una altra banda local, "El Arte". Totes dos estigueren prop de les primeres comissions falleres nascudes en els carrers emblemàtics de la ciutat. Cresqueren prop dels actes festius i també de les falles.

En definitiva, la música de banda comarcal ha nascut i crescut al costat de la festa fallera. Sense banda hi ha falla però la falla no se sent. Així que la història musical del Camp de Morvedre no s'entén sense la seua vinculació als esdeveniments festius i a les falles. Un estudi de les bandes és una clau que obri la porta per a conèixer millor les falles i concretament les de la comarca.

*Presidència l'Arxiu Camp de Morvedre.

El panorama musical que es va donar al Camp de Morvedre a la fi dels anys cinquanta era fidel reflex del que ocorria a la resta de l'estat espanyol.

Grans vocalistes i orquestres que inundaven amb les seues melodies els programes de la ràdio i els balls del diumenge a la vesprada. Era l'època dels discos dedicats i els serials populars de les vesprades en la ràdio.

En el camp de la cançó predominava el folklore amb: la cobla, la *tonadilla*, el cuplet i la cançó flamenca. Balls com: el vals, el xotis i el pasdoble i els d'influència llatina: tangos, ranxeres, correguts mexicans, boleros, rumbes, merengues, *baión*, mambos i txa-txa-txa.

Els primers intents de transformació dels vells esquemes de la música a

l'estat espanyol vénen donats per la via d'adaptar i versionar cançons d'èxits internacionals que es produïen a França, Itàlia i en la música anglosaxona.

Després dels primers èxits de la música pop espanyola, amb el Dúo Dinámico, José Luis i la seua guitarra, Gloria Lasso, José Guardiola, etc., apareixen en pobles i ciutats solistes, duos i trios que imiten les seues cançons, el seu vestuari i els seus gestos. Es comencen a sentir cançons dels ídols del rock and roll, Elvis Presley, Chuck Berry, Little Richard, Paul Anka, i triomfen a Espanya versions en castellà dels grans èxits internacionals del rock, en les veus dels Llopis (cubans) i dels Teen-Tops (mexicans).

A la nostra comarca el ventall musical estava compost per l'home orquestra; rapsodes,

vocalistes, orquestres, alguns duos i molt pocs trios. Predominava la cançó folklòrica i popular, però començava a implantar-se la música melòdica i lleugera i per als més avançats la música moderna.

El llançament internacional de The Beatles i els canvis socioeconòmics que es van registrar a Espanya en els anys seixanta van canviar per complet el panorama musical.

Els nostres solistes, duos i trios es van transformar en la seua majoria i ràpidament en conjunts o grups, i cadascun d'ells van donar a conèixer les seues pròpies interpretacions d'aquelles cançons que eren èxits a tot el món.

A mitjan anys seixanta i fins a principi dels anys setanta, els conjunts viuen uns anys

A la nostra
comarca
el ventall
musical
estava
compost
per l'home
orquestra;
rapsodes,
vocalistes,
orquestres,
alguns duos
i molt pocs
trios

de glòria i esplendor. Les actuacions en festivals, concursos, matinals, revetles i balls populars eren contínues, fins i tot s'actuava o es competia amb les figures ja consagrades de la música pop espanyola, i l'àmbit d'actuacions en moltes ocasions sobrepassava altres ciutats o capitals de província allunyades de la nostra regió.

Tota aquesta il·lusió va durar fins que a principi dels anys setanta, amb la irrupció en el mercat de la música-disc i les discoteques, van posar fi al somni de molts dels nostres conjunts, una vegada que les actuacions en directe van deixar de ser el principal atractiu i motor del contacte amb el públic.

Tret d'alguna excepció com va ser 6ª Fase, els conjunts estaven formats íntegrament per homes i la totalitat de

conjunts cantaven en castellà o anglés.

Format per sis components, alguns d'ells procedien d'altres grups de la localitat, Rumar, Cordes Vibrants, Fantasio, etc., el grup el formaven: Luz Divina, veu; Mari Carmen, veu; Manuel Hemández, veu; Pelayo García, guitarra baix i veu; Francisco Ruiz, bateria i veu; Manolo Burgos, teclats i veu.

Miguel Siuran, gran promotor de l'època, els va proposar el llançament del grup a nivell nacional, amb múltiples actuacions i gires, però açò obligava els membres del grup a haver d'abandonar les seues obligacions professionals i laborals i no hi van estar d'acord. Les seues actuacions les van centrar a la localitat i en llocs pròxims, quan els seus horaris de treball els ho permetien.

En les seues actuacions en concursos i festivals, la línia marcada pel grup va ser clarament músic-vocal. La majoria de les seues cançons eren interpretades a cinc veus, seguint la pauta marcada pels grans grups vocals de l'època, i van aconseguir un estil molt personal, basat en les seues sofisticades harmonies vocals així com en la neteja de so en cadascun del seus instruments.

6ª Fase van ser guardonats amb diversos i reconeguts premis, de tots els quals cal destacar:

> En 1971 actuació fora de concurs en el Primer Festival de Conjunts del Port de Sagunt. Van ser apadrinats per Nino Bravo, que actuava com a figura convidada. Nino, en la seua faceta de promotor, els va fer idèntic oferiment de gales i actuacions a nivell nacional, però de nou el grup va rebutjar l'oferta.

> Primer Premi en el Festival de Conjunts Nacionals celebrat a Borriana.

> Les seues actuacions com a teloners i compartint cartell amb les figures de major èxit en aqueixos moments del panorama musical nacional.

S'incorpora al grup José Vicente Sanpedro, com a guitarra solista i veu, amb aquesta nova formació de set membres despleguen en les seues interpretacions un torrent de veus i energia.

Marxa del grup José Vicente Sanpedro per problemes laborals i el seu lloc l'ocupa Julio Torres.

L'any 1971, després d'un nou període d'actuacions i èxits, quan el grup ja tenia més afermada la seua popularitat i era major l'interés que despertava en el públic, es dissol 6ª Fase, i deixa un camí

d'èxits en la seua trajectòria per al panorama musical de la nostra localitat, recordats com a figures rellevants, que van saber calar en la sensibilitat del públic pel seu magistral estil d'harmonies vocals i la seua perfecta i impecable imatge.

Dins dels altres grups de la localitat podríem destacar Stiff Group, Los Cobras, Clan, Cuerdas vibrantes, Los Drogas, Los Divos. Això sí, tots formats per homes.

La festa de les falles s'havia consolidat i la ciutat la considerava un fet diferencial de la resta de les festes conegudes; però, a diferència de les altres, no tenia banda sonora pròpia, i feia servir en gran part de les seues cercaviles música importada d'altres festes, més pròximes als ambients taurins i les marxes militars.

Després d'aconseguir la majoria d'edat i la decisió de participar obertament en els festejos, les forces vives de la ciutat es van plantejar, junt amb altres prioritats, la necessitat de dotar la festa amb música pròpia, i va encarregar al conegut "mestre Serrano" la composició d'una cançó singular, que s'estrena al març de 1929, de manera que la lletra definitiva la va incorporar el 1931 el conegut Maximilià Thous. Però això és una altra història.

La realitat és que des de l'incipient món festiu no acabada de quallar la idea de compondre una música feta i pensada per i per a les falles, cas d'altres festes com els Moros i Cristians, la Setmana Santa o fins i tot la Processó del Corpus, que posseïen melodies pròpies, i es feia servir per als festejos fallers, principalment, música tradicional ja existent o de tabalet i dolçaina.

Com hem dit una mica més amunt, la festa s'estava estructurant i gran nombre de ciutadans i institucions volien aportar noves idees per a millorar la festa.

Un d'aquests grups fou la premsa fallera, la qual des dels seus anuaris inicià una campanya per a la creació de noves cançons; entre totes elles cal destacar la revista *Nostres Falles* de 1927, en la

qual apareix la partitura
“Cançó de la Falla” escrita
 pel mestre “Panxablava” i
 lletra de Maximilià Thous.

Música mestre “Panxablava”
Lletra: Maximilià Thous

*Cavallers, jo sóc Pepico
 i en el dia del meu sant
 m’he gastat un duro i pico
 convidant i convidant.*

*Jo pretenc una Pepeta
 i portant-me molt decent
 m’he gastat una pesseta
 en bunyols i en aiguarent.
 Però he vist que li’n donava
 la xiquilla a son cosí
 i quant ella me cridava
 jo de lluny li deia així:*

*Calla, calla, calla,
 tu m’has pres per ninot de la*
[falla]

*i si te faig cas
 és cosa segura que me
 cremaràs.*

*I com veig que si em descuïde
 no me deixen ni un sisó,*

Des de
 l’incipient
 món festiu
 no acabava
 de quallar
 la idea de
 compondre
 una música
 feta i
 pensada per
 i per a les
 falles

*els que volen que els convide
he inventat esta cançó:*

*Calla, calla, calla,
tu m'has pres per ninot de la
[falla
i si te faig cas
és cosa segura que me
cremaràs.*

*El Álbum fallero de 1933 i
1934, en els quals apareixen
sengles pasdobles. El primer
“Alegría fallera” del mestre
Sánchez Roglà, i lletra de
José Gómez Polo, i el segon “La
crema” del mestre Belda i amb
lletra de Luis Fernández.*

Alegría Fallera (1933)
Maestro: Sánchez Roglà

*De las fiestas valencianas
la fallera es la mejor
por que en ella hay alegría
juventud y buen humor.....
Hay buñuelos dulces tracas,...
mucha luz y color...*

*Y hay mujeres que del cielo
bajaron para el amor....
mujer nacida aquí
es una linda flor...*

*Que quiere para si....
aquel que siente amor...*

*Si alguien de fuera se quiere
[divertir
y pisa Valencia, no se ha de
[arrepentir .*

*Luego al ausentarse dirá con
gran fervor vengo a Valencia
país encantador.
Si alguien de fuera se quiere
[divertir
y pisa Valencia no se ha de
arrepentir vivan las fallas
gritad con fe...*

Viva las fallas de San José.
Letra
José Gómez Polo

“La Crema” (Pasodoble)

Maestro Belda

*¡Les falles, falles
de Sent Josep !
¡Les falles les falles
ya s'han encés.....!

Depresa depresa ,
tots al carrer
que 'ls frams de la falla
son crit al vent!*

*¡Calla, calla calla:
el porter que xuaba en
Mestalla !
¡Calla, calla, calla,
li paraeix a un ninot de la
falla!*

*Calla, calla, calla.
calla, calla, calla.
que li donen un got (bis),
que li donen un got
que li donen un got de Cazalla!*

*L'alegría de la festa
En la sehua algarabia:
Nóbre festa valenciana
Que fá de la nit al dia.*

*Canta el poble per la emoció
de la falla, que's un altar
I en els flams de la foguera
Crema el génit popular.*

*Ya les flames revoletjen
Les espurnes milagrerres
peró en la mateixa cendra
prenén vida atres fogueres....*

*Sóls la gracia del valenciá
i esta ressa que's singular,
al fóc tira la seu obra
per a tornarla a crear....!*

Letra L. Fernández 1934

La proliferació d'aquestes
partitures en els anuaris
fallers es fa molt comuna en
les publicacions de mitjan
anys trenta. Cal destacar
l'editada per la comissió de
la plaça Mirasol i adjacents,
“El chisme fallero”, la qual
en l'exemplar núm. 21 de 1936
publica la partitura del
pasdoble **“El chisme fallero”**
de Baldomero Roig, el director
de la Banda Municipal de

Torís, per a cada un dels instruments de la banda.

Completen aquest període els pasdobles de **"La plantà de la falla"** de Sánchez Roglà de 1930, **"El buñol"** d'Ofelia Raga, aparegut el 1932 en la revista del mateix nom, **"Foc valencià"** de Jaime Piles Estelles, aparegut el 1934, i el dedicat a la fallera major **"Filo Montoro"** publicat en l'òrgan oficial del Comité Faller *Gráfico fallero*; tots ells sense lletra.

"El Chisme Fallero"

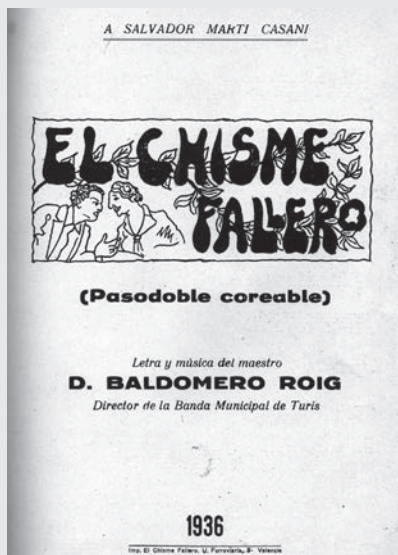
El Chisme, El chisme Fallero, así está de altanero; no deixa de dir molt chunguero.

I en molt de salero, qui furta, qui estafa, qui empenya qui porta al Monte els matalaps, i els toca dormir en tauletes menchar rosquilletes per nó tindre pá.

Final

*Una estoreta velleta
pa la falla San Chusep,
del Tío Pep.*

L'inici dels anys quaranta va fer canviar l'orientació de la festa, de manera que en van prevaldre els aspectes organitzatius i religiosos, i van desaparéixer de les

Epo. de Paso-doble.

(5)

Solo. a piacere.

Todos

Catambas

voces

un el chisme el chisme ta- lle-ro a -

si esta a - si esta alta me-ro no deixa de dir molt chun-

que-ro y en molt de sa-le-ro qui

finta qui estafa qui empena qui por-ta-al Monte els mata

llops y els toca dor-mir en tau-le-tes min-charros-qui-

The musical score is written on seven systems of staves. The first system has a vocal line (treble clef) and a bass line (bass clef). The second system continues the vocal line and adds a piano accompaniment (bass clef). The third system continues the vocal line and piano accompaniment. The fourth system continues the vocal line and piano accompaniment. The fifth system continues the vocal line and piano accompaniment. The sixth system continues the vocal line and piano accompaniment. The seventh system continues the vocal line and piano accompaniment. The lyrics are written below the vocal line.

LA PLANTA DE LA FALLA

PASODOBLE ORIGINAL

MTRO

SANCHEZ ROGLA

A mi buen amigo Manuel Soto Luch

Allarghetto

publicacions l'edició de
partitures, excepte la
recopilació editada el 1950,
en les quals apareixen,
al costat de cançons
tradicionals, diversos
himnes com el de la falla del
centenari del **"Gas Lebon"** del
mestre F. Lozano, i **"El casal
fallero"** del mestre Bernabé
Sanchis Porta i lletra de
José Mª Alcacer. Es completa
la recopilació amb diverses

composicions esmentades en
aquest article anteriorment.

Música: Bernabé Sanchis Porta

Letra: José Mª Alcacer

*Es mi Valencia una perla
llena de luz y color
que al reflejar sus fallas
brilla con gran esplendor.
Renace entre sus flores
un gran Casal de ilusión
formando con sus mujeres todo*

d'Ismael Serneguet i música de Francisco Andrés, i el conegut himne **"L'artista fallero"**, estrenat el 1962 amb música de Leopoldo Magenti i lletra de V. Tortosa Viosca. Aquest darrer és el creador, junt amb la ja esmentada lletra, de nombrosos himnes i cançons per a falles de la ciutat, entre els quals el pasdoble **"Vicente Luna"** aparegut el 1979 amb música de J. Albiach.

Música: J. Albiach

Lletra: V. Tortosa

*Màgic cisell de les falles
és l'artista Vicent Luna
que a la gent ompli en rialles
plenes de gràcia oportuna.*

*Ses magnífiques carrosses
que a les fires engalana
són ceràmiques precioses
fetes de flor valenciana.*

"EL BUÑOL"

PASODOBLE FALLERO DE

OFELIA RAGA

A Pepe Epila, director de tan popular revista fallera

The musical score is a pasodoble in 2/4 time, written for piano. It features a key signature of one sharp (F#) and a tempo marking of 'Allegretto'. The score is divided into two systems, each with four staves. The first system includes a treble and bass staff for the right and left hands, respectively. The second system continues the melody and accompaniment. The score is decorated with various musical notations, including slurs, ties, and dynamic markings. The title 'EL BUÑOL' is prominently displayed at the top, followed by the subtitle 'PASODOBLE FALLERO DE OFELIA RAGA'. A dedication to Pepe Epila is also included.

*És nostra pàtria València
bressol d'artistes famosos,
que ens ofrenen l'excel·lència
dels cadafals saborosos.*

*Brilla el sol i l'alegria
quan tots els fallers a una
contemplen amb simpatia
l'art del mestre Vicent Luna.*

*Quan floreja el mes març,
brolla en goig la sang fallera
que al fondre's en un abraç*

*naix una amistat sincera.
I al cremar la falla un crit,
envoltant de flama i fum
fa esclatar eixe glapit
que reviu nostre costum.*

La proliferació de bandes
de cornetes i tambors en la
dècada dels anys setanta va
relegar a un segon pla la
creació de composicions, tot
i que n'apareixen de forma
esporàdica algunes, que

FILO MONTORO

(FALLERA MAJOR 1936)

PASODOBLE

PIANO

JAIME PILES ESTELLÉS

The musical score is written for piano and consists of six systems of staves. Each system contains a treble and bass staff. The key signature is one sharp (F major), and the time signature is 2/4. The score includes various musical notations such as slurs, ties, and repeat signs. Dynamic markings include *mf* (mezzo-forte) and *p* (piano). The music is a Pasodoble, characterized by its rhythmic patterns and melodic lines.

amb major o menor fortuna tractaven el fenomen faller, però molt poques cançons aconseguixen tindre una certa repercussió popular; destaca: **“Noche de fallas”** d’Antonio Vargas el 1964; **“Crida 68”** de Lluís del mateix any; **“Cartó, draps i borumballes”** de Pastoret i Pilareta Garcia el 1979; **“La meua falla”** de Pilareta i Rondalla; **“Nit de foc”** de 1985 de Quique; **“Sant Josep”** de 1986 de Betty & Dures; **“Vivan las fallas”** de 1988 de Sebastián Romera; **“El rock de la falla”** de 1990 de Ramiro Segrelles, **“Falleras”** de Pepe Marqués, i **“Valencia en Fallas”** de Vicente Ramírez, ambdues de 1993.

No és fins a la dècada dels anys noranta quan la Junta Central Fallera organitza el **“Concurs de pasdobles fallers”** per a ampliar el repertori de les bandes de música i fomentar la

música fallera, dedicades principalment a les falleres majors de la ciutat. Que es va veure reflectida el 2009 amb la publicació d’un CD en el qual s’interpretaven onze pasdobles a altres tantes falleres.

Tot està per fer, i la iniciativa com a tal s’ha de completar amb un cens de tot el que n’hi ha: himnes, cançons i cercaviles, des de principis del segle XX fins als nostres dies i rescatar nombroses composicions oblidades, junt amb noves gravacions realitzades hui en dia de diversos estils, com rock, techno i rap, que encara que vegem la festa des de distints punts de vista, allunyats de l’oficialitat, també cal tindre en compte, ja que desgraciadament no hi ha cap cens de la música fallera realitzada i pensada per a ella, i no es pot escatimar cap idea.

Foc Valencià

Piano:

PASODOBLE

POR - Jaime Piles Estellès

musical score for piano, featuring a key signature of two sharps (F# and C#) and a 2/4 time signature. The score is written for piano and includes dynamic markings such as *f*, *ff*, *mf*, and *ff*. The piece is marked as a Pasodoble and includes a first ending bracket (1.) and a second ending bracket (2.).

**Director d'El Verí del Foc.*

« Durant la funsió, que
será de huit á deu de
esta nit, se repartirán uns
versets alusius á dita peixca,
y la música nova tocará peses
triaetes. Esta música no la
paga ningú, perque se ha
oferit a tocar gratis et pro
Deo, en obsequi al sant per
qui es fa la festa: en estes
mateixes condicions sonará
el tabalet y la donsaina, que
es musiqueta que obri molt el
apetit á divertir-se»¹.

És Xàtiva, la capital de la
Costera, 1865. Uns dies abans
del dia de Sant Josep, la
ciutat clarejava repleta de
fullets que anunciaven la
construcció i la cremada d'una
falla a la plaça de la Trinitat
de Xàtiva, amb la «descripció
de la falla y del tot de la
funsió». Aquest cadafal,
La Peixca de l'Aladroch,

significava la primera vegada
en què se celebrava Sant Josep
amb una foguera artística
plantada i cremada la mateixa
vespra de la festivitats. A
més a més, aquesta falla,
impulsada per Blai Bellver,
es correspon amb la primera
falla documentada fóra de la
ciutat de València.

El text, que encapçala el
present assaig, forma part
del fullet anunciador i,
com es pot observar, respon
a l'aspecte musical de la
vetlada i és considerat com
la primera activitat musical
de la Xàtiva fallera. Com
no es podia esperar d'altra
manera, el lligam entre
música i falles ha estat fort
en tota la història festiva
de la ciutat, un lligam que
tractem d'esbrinar en el
present escrit, amb un extensa

1. Fullet promocional de la falla *La Peixca de l'Aladroch*, Impremta de
Blai Bellver, 1865. Arxiu Municipal de Xàtiva.

El lligam entre música i falles ha estat fort en tota la història festiva de la ciutat.
Instantània a l'interior de l'ermita de Sant Josep el dia 19 de març de 2013. Foto Antoni Marzal.

i intensa relació social i artística. Així que sense més preàmbuls, música mestre!

Les iniciatives de Blai Bellver, les primeres en donar la nota²

Les primeres referències musicals, com es pot deduir, formen part de la festa de la vespra de Sant Josep. No cal pensar en la festa fallera actual sinó en una festa de vespra, en la qual es programaven la majoria dels actes lúdics per al gaudi de la gent que acudia. La descripció ens aporta que dos

tipus de músiques van actuar, a poqueta nit, a la plaça de la Trinitat. La primera d'elles és la música de banda d'aspecte simfònic. La Música Nova és la primera agrupació descrita i no cal pensar en una banda de música, referent d'una societat musical com és hui en dia, sinó d'un conjunt de músics. Igual que en l'actualitat, la Xàtiva de 1865 ja gaudia de dues agrupacions musicals de caire civil³ atés que convivia amb les bandes militars pertanyents als quaters que encara romanien a la ciutat.

2. Aquest apartat és una síntesi del treball “*Dolçaines, la Música Nova i la Peixca de l’Aladnoch*” (Tortosa, 2015).

3. Cal afegir que les dues bandes de la ciutat —La Nova i La Primitiva Setabense “La Vella”— no es constituïran com a societats musicals fins al començament del segle xx d’acord amb la Llei d’Associacions de 1887, la qual va regular l’ampli ventall de possibilitats per a organitzar-se en associació (Oriola Velló, 2010:99). La Nova ho farà el 26 de febrer de 1901 i La Vella ho farà el 2 de gener de 1902 (Ruiz Monrabal, 1993:482 i 487).

Cal recordar que estem assistint a l'època on les falles eren el festeig principal que anunciava la festa de Sant Josep —festeig que es consolida des de 1850—, i des d'aquesta data fins a finals de segle XIX, les falles evolucionaren cap a la Festa de les Falles. A més a més, podem afirmar l'existència d'un paral·lelisme entre la consolidació de les falles i la creació i consolidació de les bandes musicals. És a dir, al mateix temps, es consolidaran dos tipus d'expressions culturals valencianes, les quals estaran influenciades per distints factors socials i polítics apareguts al segle XIX. Davant la relació entre les falles i les bandes, diversos autors opinen que les arrels d'aquestes i la seua posterior evolució, es poden relacionar amb la sociabilitat festiva de qualsevol caire (Asensi Silvestre, 2013: 89), creant

un nexa d'unió entre música i festa. La consolidació i l'evolució de la Festa de les Falles a València i altres pobles valencians, així com l'expansió de la festa dels Moros i Cristians pels pobles alacantins, comportarà la presència de les bandes de música dels distints pobles d'on se celebra la festa així com d'altres pobles adjacents. Les bandes de música van trobar en les distintes festes valencianes un motor per a desenvolupar-se (Oriola Velló, 2010:43). A Xàtiva, a part de les falles —al segle XIX només tenim constància d'activitat fallera els anys 1865, 1866 i 1867—, hi haurà un augment de l'activitat festiva, tant civil com religiosa, i serà un dels motius que provoquen la creació i la continuïtat de les bandes civils de la ciutat. D'altra banda, l'elecció de disposar —o oferir-se a

tocar de forma gratuïta, com es descriu— de la Música Nova per a aquella nit i no la Música Vella, podia deure's a motius polítics, on la banda escollida estaria amb més sintonia política amb els promotors d'aquella falla encapçalada per liberal Blai Bellver. Com comenta Elvira Ansesi, «quan ens trobem en una localitat on hi ha dues bandes de música que, a més, estan enfrontades, resulta temptador atribuir les divergències al fet polític» (2013: 84).

Respecte al repertori del concert realitzat per la Música Nova hores abans que el cadafal *La Peixca de l'Aladroch* fóra devorat per les flames, estaria compost per pasdobles signats pel mateix director, per arranjaments de passatges de les sarsueles de l'època i d'altres composicions adaptades per a banda. Algunes

de les «tocatetes» que es van poder escoltar serien semblants a les que la Música Nova va interpretar a la Fira de 1863 als concerts dels dies 15, 16 i 17 d'agost, en els quals tocaren obres de Verdi, Donizetti, Rossioni, Auber i Meyerber. La majoria dels pasdobles eren compostos per gent vinculada a la banda i dedicats a persones o entitats il·lustres de la ciutat. Tenim l'exemple del pasdoble *Pepito* dedicat a José Carchano del músic Rafael Serra, el pasdoble *El Setabense* de Rafael Tomás o *L'Espanòleto* del pianista José Castelló.

L'altre tipus de grup musical que ens apareix és la música de tabal i dolçaina, uns instruments molt arrelats a les nostres terres, també dita com *música del país*, com descriu Vicent Boix, per exemple, a la novel·la *Omm al kiram o la Expulsión de los Moriscos*, al capítol dedicat

a *Las Hogueras del Señor san José*, on la descripció té bastant similitud amb l'escrit de Blai Bellver a *la Peixca de l'Aladroch*:

«*Durante el día acompaña a los curiosos espectadores la indispensable música del país (tabalet i dolçaina) y por la noche, y aún por la tarde, una verdadera banda de música que atrae la multitud que espera la hora de ver arder la hoguera...*» (Boix, 1867).

Encara que es desconeix la identitat dels músics o l'agrupació de dolçaines i tabaleters, ja que no apareix cap descripció al full anunciador, ben bé podria tractar-se d'un grup musical d'aquella època, doncs Frederic Oriola (2010:27) ens aporta l'existència d'una colla de dolçainers de Xàtiva, que actuà junt a un altra d'Oliva a més de les bandes de la Música Vella de

Xàtiva, la d'Alfarrasí i la de Quatretonda, a les festes religioses de la Pobla del Duc celebrades els dies 3 i 6 de setembre de 1872.

Tabal i
dolçaina,
uns
instruments
molt
arrelats a
les nostres
terres,
també dita
com *música
del país*

L'ús dels dos tipus de música durant la vespra de sant Josep i abans de la cremada de la falla, serà bastant habitual durant la segona meitat del segle XIX. De fet, Blai Bellver, un any després, al llibret de la falla *La Creu del Matrimoni* de la plaça de la Trinitat, en l'apartat del programa preparat per a la vespra de la diada de sant Josep, ens diu que:

«A les set de dita nit el tabalet y la donsaina anunciarán la proximitat de la festa. A les huit la música nova comensará a tocar lo millor del seu repertori musical.

No tot seran toques, pues també alguna vegada pesa tindreu obligada de flautí y de castañetes»⁴.

Malauradament, a causa de la censura, les activitats preparades per a la nit del 18 de març de 1866, igual que la venda del llibret i la plantada de la falla, quedaran prohibides.

La falla de la Música Vella, el *da capo* de les falles de Xàtiva

A la història de les falles de la capital de la Costera és imprescindible parlar del primer cadafal, plantat i cremat, de l'època moderna de les falles de Xàtiva, doncs des d'aquell 1932 les falles han mantingut una llarga continuïtat només interrompuda per la contesa bèl·lica (1937-1939), ja que el 1940 tenim notícies de la plantada de falles infantils de forma esporàdica i ja serà

4. Del llibret *La Creu del Matrimoni* de la falla de la Plaça de la Trinitat 1866, de Blai Bellver. FS-266, AMX.

El so de la dolçaina amb l'acompanyament del tabalet és típic, des de temps passats, a la festa fallera. Foto Antoni Marzal.

el 1943 quan torne l'activitat reglada de les falles de Xàtiva.

Així que, el 19 de març, *El Demócrata* replegava als seus fulls la invitació que havia fet el president de la societat musical la Primitiva Setabense, «*con un afectuoso besalamano, nos invita a la "plantà y cremà" de la falla que este año levantan frente a su casa social*»⁵, i comentava que l'assumpte no podia ser més original.

El tema escollit no podia ser un altre que el de la música. *L'art de la música* va ser el lema d'una falla que estava composta per una base gran, amb columnes als angles, plena de caràcters musicals. Damunt tenia una gran lira i, junt a ella, quatre músics que venien

del Certamen de València, uns portaven una corona de llorer i altres anaven carregats amb grans carabasses. D'açò podem dir que el tema es referia als distints efectes que deixa un certamen. La falla també tenia crítica i era la rivalitat existent entre les dues bandes de les societats musicals: La Nova i La Vella. Els ninots amb corona de llorer eren els de la Música Vella i els ninots amb carabasses els de La Nova.

La falla va ser un èxit, com reflecteix *El Demócrata*⁶. El monument va ser plantat el divendres 18 de març i es va cremar el diumenge 20 de març, a les 12 de la nit, i va ser visitat per tot el poble. El dia de la cremada es va disparar una gran traca i, després, amb els acords de

5. *El Demócrata*, 19 de març de 1932.

6. *El Demócrata*, 26 de març de 1932.

l'Himne Regional Valencià,
s'encengué la falla.

Aquest any va estar ple
d'expectació, ja que segons
els diaris locals com *El
Demócrata*, deien que es va
veure «[...] reflejado en todos
los semblantes esa alegría
que solamente los valencianos
de pura cepa sentimos por
estas fiestas tan típicas como
populares»⁷.

Imprescindible és la lectura
de l'acta núm. 7 de la junta
directiva de la Música
Vella del dia 23 de març de
1932, sota la presidència
de Francisco Climent Mata,
artífex de l'esdeveniment.
Curiosament aquesta reunió
va substituir la del dia 16
de març, al·legant que no es
va poder celebrar perquè
estava tota la directiva
en el «arreglo de la falla».

Reproduïm la descripció del
desenvolupament del fet de
plantar la falla, tot explicat
en l'acta:

*«En la reunión del día 10
de marzo, a propuesta del
presidente D. Francisco
Climent se acordó la
confección, “plantà y cremà”
de una falla a la puerta de la
casa social con el fin de ver
si por este medio renacían
en Játiva los deseos de
celebrarlo en años sucesivos.
Que lo amenice la banda y
para todo lo que sea queda
designado el Sr. Climent junto
con varios compañeros de
junta.*

*Pues bien la Primitiva
se congratula del feliz
resultado obtenido y para
evitar suspicacias participa a
sus compañeros que después de
consultar el caso con algunos*

7. *Ibid.*

amigos tuvo a bien el invitar a los festejos a la banda La Nueva y a su junta directiva. Acto que mereció los honores de que fuéramos visitados por la junta en pleno de la otra entidad musical y que dicha banda "La Nueva" hiciera un concierto (gratis) a la puerta de esta Sociedad el sábado 19 por la noche y nuestra banda dio otro el domingo día 20. La junta en pleno acordó el tomar como propia la iniciativa de su presidente al invitar a los festejos a la sociedad hermana. La montura de la falla se verificó el viernes día 18 y su exposición duró hasta el domingo 20 a las doce de la noche que fue quemada. Por la plaza donde se instaló desfilaron toda Játiva y muchas personas de los pueblos convecinos. En verdad fue un éxito y grande la idea del Presidente de

plantar y quemar la falla, por todo lo cual José Vidal pide a sus compañeros de junta conste en acta un expresivo voto de gracias para el presidente D. Francisco Climent».

Allò que havia impulsat aquesta societat musical semblava tindre unes conseqüències immediates en el fet de crear-se comissions falleres que seguien aquesta tradició recuperada en els carrers de la ciutat. La premsa recollia aquesta inquietud i era capaç de previndre un futur immediat:

«No podrá quejarse esta entidad musical del éxito alcanzado por su falla; tirios y troyanos han rendido homenaje a esa "iniciación" de fiesta, que bien cuidada, atendiéndola con "amor" pudiera en sucesivos años ser

algo que imitara a las que hacen en la vecina capital»⁸.

La cremà de la falla de la Música Vella va posar en marxa una sèrie de converses carregades d'illusió entre amics i veïns de distints districtes de la ciutat amb la intenció de conformar una comissió amb la finalitat de plantar falla el març de 1933. I prompte es tingueren notícies de la constitució de les comissions falleres.

Falles a Xàtiva, a ritme de pasdobles

El 17 de març de 1933, els carrers de Xàtiva van clarejar amb una diana *«de tabalet y dulzaina por los Barrios falleros, echando cientos de “mascleles” que despertaban al vecindario»*. Ni cal dir que

l'activitat musical romanica molt present en el programa de festejos, doncs *«por la noche hubo serenata, tocando cada banda de música de ésta en una falla selectos programas, de composición española y regional»⁹*. Aquell any, les dues falles grans es repartien les dues bandes de la Societat mentre que les dues infantils llogaven agrupacions dels pobles pròxims a la capital de la Costera. És el cas de la falla de la Humanitària, que va comptar amb la Banda Municipal de la Llosa de Ranes. A més a més, aquesta falla infantil va programar, per a les nits del 18 i 19 de març, concerts per l'Orquestrina Setabense.

En l'aspecte musical de les falles de 1933, cal afegir la composició del primer

8. *Ibid.*

9. *Las Provincias*, 19 de març de 1933.

pasdoble faller realitzat a Xàtiva, atés que Josep Ripoll i Tormo¹⁰ va signar el pasdoble *Mercedes Cuenca*, dedicat a la primera fallera major de la ciutat, i que va estar interpretat, per primera vegada, el 17 de març. La premsa recollia aquest esdeveniment:

«*Estrenándose el primer día una marcha valenciana*

*dedicada a nuestra Fallera Mayor, del joven compositor setabense José Ripoll Tormo, admirablemente interpretada por “La Nueva”, bajo la batuta de su director señor Castelló, que hubo de ser repetida en días sucesivos a instancias del público»*¹¹.

També és rellevant l'estrena del pasdoble *Falles de Xàtiva*, dedicat al Comité Faller de

10. José Ripoll Tormo (Xàtiva, 1909 – Rafelguaraf, 1976) va ser un músic que es va formar com a trompista en la Música Nova i que va entrar a formar part de la banda amb onze anys. El seu esperit de treball constant, el va portar a endinsar-se de manera autodidacta en el món de la composició. A part dels pasdobles *Mercedes Cuenca* i *Falles de Xàtiva*, va compondre altres pasdobles com ara *Marbau*, *Francisco Climent*, *Nievecitas Parra*, *Socarrat* o *Pili Mili*. També va compondre marxes de processó així com les sarsueles *El Porchi* i *la Caña*, *Julia María* i *Un año en la Huerta*. Va ser director de les bandes del Genovés, Benigànim, la Pobla del Duc i Quatretonda. L'any 1943 es va fer càrrec de la banda Ateneu Musical de Rafelguaraf, poble on va fixar la seua residència definitiva. La banda Ateneu la va dirigir en dues etapes (1943-1956 i 1960-1976), anys rodejats d'èxits en certàmens. Dades extretes del treball de Gaspar Nadal (2008:14-15).

11. *El Progreso*, 25 de març de 1933.

la ciutat, compost també per Josep Ripoll. Va ser el 18 de març de 1934, on la banda de Genovés, sota la batuta del mateix Ripoll, l'interpretava davant els micròfons de *Radio Játiva* (Coll, 2000: 57). La curiositat d'aquell any és que totes les bandes contractades per les comissions falleres van voler interpretar el pasdoble dedicat a les falles socarrades, llevat de la banda de la Llosa de Ranes. La premsa diu que «*uno de los festejos de mayor atracción artística será la ejecución del pasodoble de nuestro paisano José Ripoll, titulado, "Falles de Xàtiva", esta página musical, será ejecutada por las bandas de la localidad y las forasteras, menos la de Llosa de Ranes, que según noticias se excusa en que le falta tiempo para ensayarlo*»¹².

Els dos pasdobles del mestre Ripoll, de ben segur, van formar part del repertori del concert, que, de costum, es feia la vespra de sant Josep així com el fet de tocar el pasdoble *El fallero* a l'hora de la *cremà* dels cadafals fallers. A més a més, també serà habitual que La Nova i La Vella actuen en les presentacions de les falleres majors, costum més estés als anys quaranta i cinquanta. Tal com apuntem, durant les falles republicanes ja tenim constància de bandes de música vingudes dels pobles de la Costera. El 1934, la banda de Genovés és contractada per la falla de la Plaça de la República i els músics de la Llosa de Ranes per la falla del Carrer José Espejo. Com a nota curiosa, hem de dir que aquesta

12. *El Radical*, 17 de març de 1934.

comissió tenia contractades les despertades amb la banda de Genovés, i els balls i concerts nocturns amb la de la Llosa de Ranes. Unes altres agrupacions musicals, arribades d'altres comarques, foren les d'Ontinyent, la Pobla del Duc, Benigànim «*y otras, haciéndose gestiones para la venida de la banda de la Beneficencia de Valencia y como cierto la de un grupo de cantadores de albaes para la falla de Emilio Castellar*»¹³.

Cal fer un darrer apunt sobre les bandes de música i, com a curiositat, farem referència al que cobraven a les comissions falleres per la seua participació en les cercaviles i dels distints concerts programats. Segons

informació dels llibres d'actes¹⁴, la Música Nova, per a les falles de 1936, va organitzar tres xaranges que van assistir a les falles de la plaça de l'Ajuntament, la del carrer de José Espejo i la de la plaça de Blasco Ibáñez, cobraren 250, 200 i 100 pessetes respectivament, imports que van quedar a benefici de la Societat.

També volen ressenyar el concurs de pasdobles organitzat pel diari *Las Provincias* l'any 1929, on la peça guanyadora agafaria el nom del diari i el seu autor rebria un únic premi de cinc-cents pessetes. Els guanyadors d'aquell certamen foren els germans Vicent i Arturo Terol Gandia,

13. *Las Provincias*, 18 de març de 1934.

14. Informació extreta del treball de Juan V. Matéu (2011:42), qui fa un resum dels llibres d'actes de la Societat Musical La Nova, des de gener de 1936 a desembre de 1937.

Des dels anys trenta, les agrupacions musicals han format part dels actes fallers de Xàtiva.
Instantània de l'Ofrena de flors. Foto Antoni Marzal.

músics de Xàtiva vinculats a la Música Nova. Ni cal dir que *Las Provincias* és un dels pasdobles fallers més interpretats per les bandes.

Música a les falles en forma de xarangues

Després de la contesa, el nombre de comissions falleres continua sent considerable, tenint una mitjana de huit falles gestionades per adults. Les bandes de la ciutat continuaran sense poder acaparar totes les necessitats musicals i se n'hauran de contractar d'altres. Les comissions no sols contractaven bandes de la Costera sinó que ho feien amb altres agrupacions de comarques veïnes (Falla Plaça Enríquez amb la Banda d'Anna el 1945 o la Falla de

la Plaça de Sant Pere amb la de Benigànim el 1943), fins i tot amb bandes militars, com és el cas de la Falla de Sant Pere de 1945, on diu en el llibret sobre «*el programa de festejos que se celebrará en la barriá de san Pere, del 16 al 19, amenisats per la Orquestrina y Banda Militar del Rechiment de Infantería de Vizcaya*»¹⁵.

Aquesta comissió fallera, la de la plaça de sant Pere, contractarà el 1944 la banda de Genovés, on el dia 18 estava preparat «*a les uit, passacarrer de la renombrá i laureá banda de Genovés, la que deleitará a nostre barrio en alegres pasodobles*»¹⁶. La banda de Llanera, vinguda des del cor de la Costera, va estar l'encarregada d'amenitzar els actes de la falla Màrtirs de

15. Llibret Falla Plaça de Sant Pere de Xàtiva (1945).

16. Llibret Falla Plaça de Sant Pere de Xàtiva (1944).

la Revolució de l'any 1943, realitzant un passacarrer la nit del dia 17 i el dia 19, «a les 10 de la nit. Passacarrer, i a continuació Concert hasta les 12; seguidament una gran sorpresa i una gran traca de colors i cremà de la falla al acort del pasodoble El Fallero»¹⁷. També la banda de Canals acudeix a les falles de Xàtiva, tenint l'exemple de l'any 1956 amb la falla de la plaça del Cabdill.

Vinculada a la Música Vella, hi havia una banda «cómico taurino musical» anomenada La Matraca, fundada el 1940, la qual també va ser contractada per a falles. La falla de la plaça de sant Joan ho va fer per a les falles de 1945. El text del programa de festejos del llibret ens relata la importància de les bandes

de música a les falles i més, en una època on l'existència d'aparells musicals era pràcticament nul·la. Per al dia 18 estava programat:

«Com els dies anteriors
se farà la despertá
tirant deu mil tronadors
pel barrio de la plantá.
Passacarrer pel matí
traca en colors a mig día,
i consert per la vesprá
en notes de melodía.
Per la nit atre concert
en músics de la Matraca,
finalisant este día
en insuperable traca»¹⁸.

Pràcticament totes les comissions falleres tenien contractada una banda de música que amenitzara els dies de falles. Algunes apuraven la contractació, com la dels fallers de la plaça Màrtirs

17. Llibret Falla plaça dels Màrtirs de la Revolució de Xàtiva (1943).

18. Llibret Falla Plaça de Sant Joan (1945).

de la Revolució que el 1947 publicaren al seu llibret que per al dia dèsset «a les sét del matí, qu'encara mos donarà la “bufanda”, per que farà molt de fret, se tocará diana, i al que no estiga en peu el traurem del llit. Seguidament, una gran banda (si la trobém), farà la despertá als acòrts del “Fallero”, “España Cañí i “Como España, ni hablar”, i molt altres passodobles moderníssims...»¹⁹

Aquests fallers suposaven tenir banda de música. Els de la plaça Urios es decantaren per altres mitjans «a les dotze de la nit plantá de la falla; com no hiá música amenisarà la plantá un gramofonet»²⁰.

Com hem pogut comprovar, any rere any, les agrupacions musicals han estat un element

important per a l'execució del programa de festejos, doncs han estat peça imprescindible en les despertades, les cercaviles, l'acompanyament en els actes de l'ofrena de flors i la romeria de Sant Josep així com les cavalcades. A més a més, cal destacar que les bandes de música també eren contractades per als concerts programats per a les nits de falles, inclosa la darrera de les nits amb la cremà dels cadafals sota els acords de l'Himne Regional i, sobretot, del pasdoble *El Fallero* de Josep Serrano. A la dècada dels quaranta, seguint el costum dels anys d'abans de la guerra, era tònica general la programació d'aquest concert de cloenda de les falles, una activitat que anà desapareixent a l'arribada dels seixanta.

19. Llibret Falla Plaça dels Màrtirs de la Revolució de Xàtiva (1947).

20. Llibret Falla Plaça Urios de Xàtiva (1944).

En els concerts dels dies de falles, realitzats habitualment per les bandes musicals, també hi participaven altres agrupacions de tarannà més popular. Un clar exemple el trobem en el programa de la falla infantil de José Espejo, on l'any 1942 es programava per al dia 17:

«A les set, a casa de u dels falleros, Gran Concèrt de bandúrria i guitarra a càrrec de F. i R. Peris (si no sen van en la novia)»²¹.

Cal afegir que l'aparició de nous estils musicals, més propicis a animar a ballar i ser partícips de la vetlada, així com el millor abast d'aparells musicals per reproduir aquests repertoris musicals enregistrats, va ser

un factor important perquè els concerts en directe de les bandes va anar minvant dràsticament. En relació a l'aparició d'aparells de música, afegim part de la crònica apareguda a la premsa de 1965, que feia ressò d'una queixa dels veïns, en relació que «*en las fiestas que se celebran en el denominado Rincón Fallero existen unos altavoces que suenan estentóreamente. ¡No podría disminuir-se un poquito el volumen de los mismos a partir de las doce de la noche?*»²².

A les cavalcades del ninot, les bandes de música també amenitzaven les desfilades de les comparses, les quals també confiaven els ritmes musicals a unes tunes estudiantils i a les bandes de cornetes i tambors, agrupacions que

21. Llibret Falla Infantil José Espejo de Xàtiva (1942).

22. *Las Provincias*, 16 de març de 1965.

El format de xaranga és l'agrupació més sol·licitada per les falles de Xàtiva, amb un planter habitual entre dotze i quinze músics, amb gran versatilitat en combinar pasdobles amb temes populars o actuals. Foto Antoni Marzal.

també es van posar de moda a València durant els anys seixanta.

També cal ressenyar l'habitual inclusió de les agrupacions musicals als programes de les presentacions de les falleres majors de la ciutat. La mancança de música enregistrada i aparells que la reproduïren, la participació de les dues bandes de la ciutat era pràcticament obligatòria i, que junt a altres artistes locals o forans, conformaven la part musical de les proclamacions. A tall d'exemple, podem llegir el programa de la presentació de l'any 1948, amb l'actuació de Ramoncín Pelegero Sanchis — Raimon, quan era un xiquet—, José Gil Blesa o Amador Cano recitant poesies; l'Orquestra Dolz interpretant l'himne regional; els Hermanos Núñez,

«los llamados príncipes del canto y baile andaluz»; la parella Argüelles i Aloba amb cants tropicals i moderns o la cantant Mari Carmen Montes, «la auténtica estrella de la canción, predilecta de las señoras». Com va passar amb els concerts de les nits falleres, les presentacions falleres també han evolucionat amb el pas dels anys, han recercat nous estils o han substituït la música per altres arts escèniques com ara joguets teatrals o sainets. Per a l'edició de 1971, el fi de festa de la presentació va estar amenitzat pel «conjunto local Luis XV; los coros y danzas de la Sección Femenina, reviviendo con sus cantos y bailes nuestra música y costumbres de antaño, y por los Hermanos Calatrava»²³. L'actuació de cantants importants del moment també

23. *Las Provincias*, 16 de març de 1971.

hi era habitual, com va passar en la presentació de l'any 1974 on va actuar Luis Aguilé o a la de 1973, que «tras el descanso, la actuación de algunas figuras, de las cuales sobresalió el setabense Bruno Lomas que, con sus canciones, desató los nervios de la juventud, sobretodo femenina, que le aplaudió con frenesí, lanzándole flores»²⁴.

Un dels altres lligams entre la música i les falles ha estat la crítica als cadafals, encara que pocs casos hi trobem, a la història fallera. Fem ressò d'una de les escenes del cadafal *Auguris i vatisinis futuristes* plantat a la plaça de la Bassa l'any 1956. És evident la rivalitat musical —en certes èpoques socials— entre les dues bandes de música, un aspecte que Ramon Morell va voler

reflectir en aquella falla i amb l'atreviment de voler-les ajuntar:

«I finalment esta falla, acaba, com deu acabar, en Música i armonies baix una lira molt gran i chunt a ella dos músics de diferents societats, lluint els seus uniformes, apretantse fort les mans en señal d'una *aliança* per a *poderse chuntar* i treballar per la Música qu'es el Art més gran que *hiá* La idea resulta noble si es *puguera* dur a cap però resulta difícil el *poderles consiliar* perquè dins de cada una *hiá* un *mòdo de gobernar*».

Música en clau festera

Des de la dècada dels huitanta, amb un programa de festejos

24. *Levante*, 15 de març de 1973.

La música de les xarargues sol ser sinònim de diversió. Foto Antoni Marzal.

ja consolidat amb la sèrie festiva dels dies de la *plantà*, dels premis, de la visita oficial —*recorreguda* per tots els llocs de *plantà* de les falles de Xàtiva—, de l'ofrena de flors i de sant Josep, les bandes de música seran les principals amenitzadores de les comissions falleres de Xàtiva. El paquet de desfilada de presentació; la participació en les dues cavalcades; el dia dels premis amb despertada, passacarrer i acte del lliurament; el dia de la recorreguda amb passacarrer i participació en la desfilada; el dia de l'ofrena de flors amb passacarrer i actuació a l'ofrena; i el dia de sant Josep amb despertada i participació en la romeria, és el perfil habitual de contractació per part d'una associació fallera. Més enllà d'aquests actes, és poc habitual trobar una activitat musical fallera, com per exemple la promoguda per

la falla de la Ferroviària, que sí que té el costum d'amenitzar la *cremà* dels seus cadafals fallers amb la xaranga de música.

Els actes musicals es completen amb les nits als casals fallers, les quals es nodreixen de temes interpretats en directe per algun grup musical, en forma de duet o trio habitualment, o són mesclats per l'habilitat d'un discjòquei. Els primers anys del present segle, la Junta Local Fallera, amb el suport de l'Ajuntament, va organitzar a l'Albereda unes nits populars per a tota la ciutadania amb el muntatge d'un gran envelat i l'actuació d'interessants orquestres com la Montecarlo. Era una manera d'obrir la festa a la gent no fallera i els visitants dels voltants que s'aproximaven a veure les falles de Xàtiva, una iniciativa que va finir l'any 2007.

També cal fer referència al vincle de la música i les falles a través de la cultura. El 1998 la Junta Local Fallera organitzava la I Setmana Cultural de les Falles de Xàtiva, on a cadascuna de les primeres edicions va tindre cabuda la programació d'un concert de música. Hi van participar, per exemple, la Banda Juvenil de la Música Vella o la Colla de Dolçainers i Tabaleters La Socarrà. Les falles van tenir gran part de la culpa de la consolidació d'aquesta darrera agrupació, la qual va nèixer el 1996, atés que els seus primers anys van gaudir d'una gran participació en els actes fallers. En el programa de festejos d'aquelles falles de 1998, la JLF va incloure un nou esdeveniment per a la nit de la *plantà*, el qual consistia en la visita de les falleres majors als llocs de *plantà* de cadascuna de les comissions falleres de la ciutat amb

l'acompanyament de La Socarrà, on el so de les seues dolçaines, vint anys després, encara és latent cada nit del 15 de març.

Pel que fa a la vinculació actual de les societats musicals de la ciutat amb les falles, es redueix, principalment, a l'acompanyament de les falleres majors de Xàtiva els dies de l'Ofrena de Flors i la Romeria de Sant Josep, on cada dia una de les bandes fa la desfilada, intercanviant-se cada any. A aquests dos actes de la setmana fallera, cal afegir la cercavila prèvia que s'hi realitza el dia de la presentació de les falleres majors. Anys enrere, quan la ciutat no tenia cines i teatres, les presentacions es van realitzar al pavelló Francisco Ballester i, en alguna de les edicions, les bandes de La Nova i La Vella van interpretar la música

Els músics de les xarangues amenitzen qualsevol acte faller, des de despertades fins a actes més solemnes com la Romeria de Sant Josep. Foto Antoni Marzal.

fallera en directe, recordant vetllades falleres dels anys trenta.

Per finalitzar el vincle de la música i les falles de Xàtiva, necessàriament hem d'esmentar tres activitats musicals promogudes per la Junta Local Fallera en la darrera dècada. La primera d'elles va ocórrer l'any 2007, amb motiu del 75 aniversari de la constitució de la Junta Local Fallera, un exercici faller on es van organitzar diversos actes extraordinaris per commemorar l'important esdeveniment. Cal destacar la *plantà*, per primera vegada, d'unes falles municipals, així com un concert simfònic de música festera, el qual es va realitzar el 16 de febrer de 2007. La Música Vella, sota la direcció de Juan Pablo Hellín Chaparro, va interpretar marxes i pasdobles pròpiament fallers com *Las Provincias*, *Valencianeta*, *Lo Cant del*

valencià, *Churrumbelerias*, *Pepita Greus*, *Pérez Barceló*, *l'Entrà de la Murta*, *València*, *El tio Ramon* o *El Fallero*.

Significativa va ser la interpretació de *Falles de Xàtiva*, pasdoble que tornava a sonar després de molts anys sense fer-ho. El concert fou enregistrat amb l'objectiu de conformar un disc compacte editat per la Junta Local Fallera.

La segona activitat musical es correspon a l'Entrada de Xarangles, una iniciativa que es va realitzar per primera vegada el 2009. Aquesta desfilada comptava amb un premi a la millor interpretació musical i la realització del concurs estava condicionada per la participació d'un mínim de cinc agrupacions. La segona Entrada de Xarangles es va programar per al matí del 18 de març de 2010, una edició que fou l'última a realitzar-

se, un acte on s'hi podia haver gaudit de la música on els fallers, per uns moments, deixaren el protagonisme als músics, als quals els haguera motivat per aconseguir un premi a més d'interpretar nous i interessants pasdobles fallers i festius.

La darrera activitat musical destacable és el Concurs Nacional de Composició de Pasdobles Fallers de Xàtiva, encetat l'any 2017 i que enguany té la pretensió de ser la tercera edició. Amb una dotació de 700 € per als primers premis, la Junta Local Fallera i la Societat Musical La Primitiva Setabense convoquen el concurs de pasdobles inspirats en la festa fallera amb l'objectiu de promocionar la música de les falles i fer divulgació de nous pasdobles fallers davant la mancança d'un ampli repertori local i propi de la festa del foc. El procés

del concurs, després de la presentació dels originals, finalitza amb la selecció de quatre pasdobles, que són interpretats en concert per la Música Vella. Les dues peces guanyadores són batejades sota el nom de les falleres majors de la ciutat. David Penadés-Fasanar fou el primer guanyador de la primera edició amb un pasdoble que va rebre el nom de Carla Sanchis i Boixader. José Manuel Martínez Sanchis va quedar en segon lloc amb un treball que va rebre el nom de la fallera major infantil de 2017, Teresa Aparicio Baldrés. A la segona edició, José Manuel Martínez Sanchis va estar el guanyador amb el pasdoble que porta per nom Andrea Torres i Martínez mentre que el treball de Francisco Jesús Cogollos Martínez va merèixer el segon premi amb una obra que passa a la història sota el nom de Nerea Serrano i Ramírez.

Passen les dècades i les nostres bandes continuen sent l'emissor sonor de les nostres falles.
Foto Antoni Marzal.

Final

Totes aquestes activitats musicals inserides al programa de festejos fallers demostrin que la música de banda continua sent un referent en les festes valencianes. Passen les dècades i les nostres bandes continuen sent l'emissor sonor de les nostres falles. Junt al tabal i la dolçaina, que ben bé han estat rescatats de l'oblit, formen el tot de la música fallera.

És veritat que el repertori musical continua sent escàs. Malauradament, les falles no tenen un repertori tant ample com les festes de Moros i Cristians, les quals han mimat més la música i els músics. En els seus pressupostos, la música ha estat en capítols econòmics més importants, la qual cosa ha pogut comptar, en les seues espectaculars desfilades i en els

esdeveniments de cada filada, de gran quantitat de músics, amb bandes al complet i, a més a més, qualitat i quantitat en el repertori musical. Les filades han tingut la consciència i la delicadesa de cuidar el repertori i, quan hi ha hagut ocasió —per ser capitania o celebrar un aniversari, per exemple— s'han encarregat marxes i pasdobles que, pentagrama a pentagrama, han conformat un legat musical extraordinari. Les falles, certament, no inverteixen en música, no es preocupen per tindre música pròpia i solen tindre unes altres preferències. El repertori musical de les falles, a hores d'ara, és escàs. En aquest sentit, la seua mancança està substituïda per una intoxicació de temes i melodies més actuals o gens autòctones que minven qualsevol interès per una música pròpia en el sentit divulgatiu.

En definitiva, si volem que les falles siguin unes festes culturals, cal recolzar-se en la música, doncs és un dels pilars bàsics de la nostra festa.

Bibliografia

Asensi Silvestre, E. (2013): *Música, mestre! Les bandes valencianes en el tombant del segle XIX*, València, Universitat de València.

Boix Ricarte, V. (1867): *Omm al kiram o la Expulsión de los Moriscos*, València, Imp. de José Rius.

Coll, J. J. (2000): "El Pasdoble faller a Xàtiva", *Argentina 2000. Llibre explicatiu falla República Argentina*, Xàtiva, p. 55-57.

Matéu Alemany, J. V. (2011): "Un poc d'història. Resumen libro de actas Sociedad, de enero 1936 a diciembre 1937", *Santa*

Cecília 2011, SM La Nova, Xàtiva, p. 42-48.

Nadal i Maronda, G. (2008): "La Novapèdia. José Ripoll Tormo", *Santa Cecília 2008*, SM La Nova, Xàtiva, p. 14-15.

Oriola Velló, F. (2010): *En clau de festa. Aproximació a l'evolució de la música en el cicle festiu valencià*, València, Institut Valencià de la Música, València.

Ruiz Monrabal, V. (1993): *Historia de las Sociedades Musicales de la Comunidad Valenciana*, vol. II, València, Federación de Sociedades Musicales de la Comunidad Valenciana, València.

Tortosa Garcia, R. (2015): "Dolçaines, la Música Nova i la Peixca de l'Aladroch", *Falla Benlloch 2015*, AC Falla Benlloch-Alexandre VI, Xàtiva, p. 70-81.

Gandia

*Associació d'Estudis Fallers.

En la festa de les falles la música té una presència important, constant i vital, és la música que dia i nit sona a l'espai lliure durant la setmana de falles.

A grans trets la forma predominant dintre el món musical faller és el pasdoble, concretament el pasdoble “valencianofaller”, és a dir, composicions on les melodies intenten adaptar-se a temes, cançons i ritmes de caràcter regional.

La investigació musical de la festa fallera es troba en un estat quasi d'abandonament, igual que la seua consideració social. Resulta d'especial interès posar en marxa mesures dinamitzadores de l'ampli patrimoni musical associat a aquesta festa.

I és en aquest sentit on ha adreçat el seu interès la Federació de Falles de

Gandia: cercar el camí de la revitalització de la música festiva fallera. Certament activitats culturals com la creació literària o artística han estat objecte d'estudi però no així l'acció musical. Resta en el record el Concert de Falles que se celebrava fa ja un temps al Palau Ducal a l'aire lliure durant la setmana fallera on s'interpretaven peces de música variada del repertori clàssic de música de banda.

L'any 2016 la Federació de Falles de Gandia, conscient de la mancança o el buit musical faller existent, celebrà al Museu Faller, un auditori ben adequat per a la comesa, el primer Concert de Falles interpretat per la Banda de Música de Benirredrà. Des d'aleshores s'ha iniciat un recorregut que en 2019 celebrarà la quarta edició. Es tracta d'un concert de musica festera -pasdobles,

marxes mores, etc.- on es fa un referència de cada peça interpretada i de l'autoria. A final s'ofereix en primícia l'estrena de dos pasdobles que s'anomenen com les falleres majors de l'exercici faller de cada any.

Per elegir els compositors de la creació dels pasdobles s'utilitza un criteri doble: per una banda necessàriament un autor ha de ser local, és a dir, de Gandia. Aquesta qüestió obeeix a una raó, s'intenta fomentar la producció i difusió de professionals de la ciutat com per exemple Miguel Vercher, Vicent Mengual, Xavi Cabrera o Jacobo Ferrer. L'altre criteri a contemplar fa referència al fet que l'altre autor ha de ser de fora de la comarca i amb una projecció ja consolidada: per exemple Eduard Sala, professor del Conservatori de Música d'Ontinyent, o Hugo

Chinesta. Amb el concert que es realitzarà en 2019 s'hauran aconseguit vuit pasdobles

[p. / 115]

La
investigació
musical
de la festa
fallera es
troba en un
estat quasi
d'abandonament,
igual
que la seua
consideració
social

nous, la qual cosa significa l'interès per la innovació i consolidació del projecte encetat fa quatre anys.

El projecte plantejava tres objectius: fomentar el Concert Faller pel seu mèrit intrínsec, la qual cosa s'ha aconseguit observada l'assistència d'un públic fidel al concert realitzat en viu i en directe. El segon objectiu: renovar el repertori de pasdobles tan repetitius i tòpics, aquells que fins i tot resulta molest escoltar-los. I finalment oferir a les bandes de la comarca aquestes noves composicions de forma gratuïta i lliure per a la seua interpretació, d'aquesta forma la Federació de Falles obté noves obres dedicades, que estan en *public domain* o amb els drets d'autoria delegats, amb la qual cosa en un futur s'evitarà el pagament de drets d'autoria a la SGAE.

Cal fer referència explícita a la marxa "Sant Josep" encarregada per la Federació de Falles de Gandia a Hugo Chinesta. És l'única peça de processó fallera i la primera en el seu gènere, realitzada sense perdre els paràmetres compositius d'una marxa de processó i adaptada al context de les falles. Sona cada any a Gandia el 19 de març en la processó en honor al sant patró dels fusters: sant Josep.

La música tradicional fallera està necessitada d'un impuls creatiu, és un camp molt descuidat o resulta difícil trobar publicacions o bibliografia que tracten el tema i la contractació de les bandes de música és un altre tema a tractar que deixem en l'aire.

*President de la Falla Barri la Mercè i responsable de l'Àrea de Comunicació
i Relacions Exteriors de la Federació de les Falles de Borriana.

Música i falles són dos conceptes íntimament lligats, indissolubles, m'atreviria a dir; no es poden concebre les falles sense la música, sense eixes notes sempre vibrants de les marxes i els pasdobles que acompanyen cada moment solemne de les falles. Prova evident que la música és una peça fonamental de la festa és el fet que trobem menció d'ella des dels inicis de les falles, almenys a la ciutat de Borriana, que és des d'on està escrit el present article. Hui en dia, no hi ha passacarrer o celebració festiva destacada en la qual no trobem una banda de música o una xaranga que alegre amb els seus compassos les desfilades o actes. La música està íntimament lligada a la forma de ser dels valencians i valencianes. És motiu d'orgull per a les gentes de les nostres terres la forta vinculació que tenim amb el món de la música i la gran

quantitat de músics amb que comptem.

Quan els amics de la Falla El Mocador em varen oferir tornar a col·laborar en el seu llibret, sols vaig rebre una instrucció respecte al que havia de tractar a l'article: música (en valencià), falles i Borriana. Intentar abastar tot l'ampli espectre musical vinculat al món de les falles és pràcticament impossible, doncs, com abans he referit, són dos conceptes quasi indissolubles. Centrar-nos en la música en valencià a les falles de Borriana ja tanca molt eixe espectre. El primer que he de dir és que sols els himnes de les falles són els que compleixen els tres conceptes: són peces musicals a les quals se'ls ha afegit una lletra en la nostra llengua i estan compostes expressament per a les falles de Borriana. No obstant això, crec que no es pot deixar passar l'ocasió

sense deixar constància de la importància de la música a les falles des dels seus inicis a Borriana, ja que va conformar un tret fonamental i un dels principals atractius de la festa, per això no es aventurat afirmar que va contribuir d'una manera destacada a l'arrelament de les falles a la ciutat.

Si retrocedim 91 anys en el temps podrem veure com la música ha format part de la festa de les falles des dels seus inicis i ja al 1928 el programa d'actes que va confeccionar la comissió de la primera Falla de la Mercè incloïa com a element destacat la música. Així ho relatava el primer president de La Veterana, Manuel Martí Felis en una entrevista concedida per a la revista *Buris-Ana* l'any 1966 al recordat periodista borrianenc, Roberto Roselló: durant els dos dies que va estar plantada

la falla la banda de música «Lira Infantil Burrianense» va oferir passacarrers i serenates completament gratis.

La festa fallera a Borriana va arrelar ràpidament i en sols huit anys, entre 1928 i 1936, es va consolidar amb la creació de fins a huit comissions falleres. Aquest entusiasme faller, ajudat per la benaurança econòmica de què gaudia la ciutat, va fer que les diferents comissions

Música i
falles són
dos conceptes
íntimament
lligats,
indissolubles

que anaren naixent durant aquest període s'esforçaren per oferir al veïnat tota una sèrie d'actes on, indubtablement, la música tenia un paper destacat. Així podem observar com al 1929 la música torna a ser protagonista en la festa. La Falla de la Mercè lloga per amenitzar els festejos, ni més ni menys, la famosa banda del Regiment d'Infanteria Tetuan de Castelló. Eixe any naixen també les actuals falles de La Vila (plaça Major) i Barri València (plaça Benavente). De la primera no en tenim constància de l'aspecte musical d'aquell any, de la segona sabem per un resum de comptes que ha aplegat fins als nostres dies que hi va haver una despesa de 175 pessetes per a tres dies de música i que els músics varen rebre uns obsequis per valor de 24 pessetes. El 1930 s'afig una nova comissió fallera a les ja existents,

la de la Plaça de Sant Josep, actualment Barri d'Onda. La música té, sense cap dubte, un paper ben destacat aquell any i així ho relata el que fóra corresponsal a la ciutat del diari *Heraldo de Castellón*, Rafael Solá: «Que la vinculación fallas-música, compendio de los dos amores del valenciano al fuego y al cultivo del arte musical, ha tenido su expresión en Burriana al estar dotadas todas sus fallas de su correspondiente banda de música. Actuó para la Falla de la Plaça Major, la Banda Filarmónica de Burriana. Para la Falla de la Mercé, la Banda del Regimiento de Tetuán de Castellón. Para la Falla de la Plaça de Sant Josep la Banda de la Cruz Roja local y para la falla de la Plaza Benavente aunque inicialmente se anunció a la Banda de Nules, finalmente fue la Banda de Tales, dirigida por D. Francisco Marco la que

actuó». Seguidament i perquè tot quede com toca, Solá va afegir: «La Banda de Villareal dirigida por el tan modesto como competente maestro compositor D. José Goterris, «El Rullet» tocó dos noches, en la Falla de la Plaza Maestro Selma (La Mercè) siendo muy aplaudida». Pel que fa a aquest últim apunt de Solá, podem deduir que la comissió de la Falla de la Mercè d'aquell 1930 va contractar dues bandes de música, una la del Regiment Tetuán, segurament per als passacarrers i cercaviles, i la de Vila-real, per oferir concerts les nits de falles. L'aparició de la Falla del Barri de l'Escorredor al 1931 ens deixa una dada curiosa pel que es refereix a l'apartat musical que, òbviament, no podem deixar passar: la música tradicional de la dolçaina i el tabal apareix per primera vegada a les falles de Borriana. Així en el programa de festes editat

per la comissió trobem que el dia 16 de març per amenitzar les clàssiques danses de pastorets i pastoretetes es compta amb «lo genial donçainer de Villavella» i el dia 17 de març a les 12 hores hi va haver passacarrer de tabal i dolçaina i disparà de tronadors. Les cròniques periodístiques dels anys successius no deixen de fer palesa la importància de la música a la festa fallera. Les bandes locals «La Filharmònica» i la «Banda de la Creu Roja» eren les encarregades, per exemple, de rebre a l'estació el famós tramvia faller, servei especial de la Panderola, que sortia de Castelló i passava per Almassora i Vila-real per recollir els viatgers que arribaven a Borriana a presenciar la *cremà* de les falles. L'any 1936 apareix per primera vegada la figura de la dona en les falles de la capital de la Plana Baixa. Per

tal d'escollir la que hauria de ser la fallera major de la ciutat, Milagros López Juan, es va realitzar una gran vetlada al Teatre Oberon de la localitat. Com ja es poden imaginar, la música va ocupar un lloc destacat en l'acte que va organitzar l'Agrupació de Cultura i Belles Arts local. Per fortuna, un dels programes de mà d'aquell esdeveniment ha arribat fins als nostres dies i s'exposa actualment al recent estrenat Museu Faller. En ell podem veure que la «massa coral» de l'agrupació va interpretar «Lo nostre» de J. Ferrer i amb lletra de V. Moliner i «L'Empordà» d'E. Morera i lletra de J. Maragall. Seguidament va ser la rondalla davall la direcció del mestre Joaquín Pla qui va oferir un programa amb quatre peces musicals: «L'Entrà a la murta», «La Santa Espina», «Marcha militar de Schubert» i «El sitio de Zaragoza». Finalment l'orquestra

acompanyada de l'orfeó va interpretar l'Himne Regional.

Amb les falles de 1936 finalitza la primera etapa de les falles a Borriana, on no es reprendria la festa fins l'any 1941. Les falles de 1941-42 i 43 són modestes i no compten amb molts festejos associats, però serveixen per tornar a sembrar la llavor fallera a la ciutat, i fan que arrelara amb una força tal que arriba fins als nostres dies. L'any 1944 s'oficialitza la festa amb la creació de la Junta Local Fallera i comencen a crear-se noves comissions falleres que busquen entre els pobles del voltant de Borriana bandes de música perquè les acompanyen durant els dies grans de les falles. És l'època en què bandes amb un gran nombre de músics desfilen per la ciutat i fins i tot s'allotgen en cases de fallers o en alguna de les fondes i pensions de la localitat. La

participació de bandes de música quasi completes (entre 30 i 40 músics) romandrà en la festa fins ben entrada la dècada dels anys 90 del segle passat, quan comencen a ser substituïdes per les xarangues que en l'actualitat acompanyen a la totalitat de les falles de Borriana. El fenomen xaranga s'imposa en detriment de les bandes de música per, fonamentalment, dos motius. El primer d'ells i potser el més important és l'econòmic, doncs una xaranga (entre 9 i 15 músics) per als dies de falles resulta més barata que una banda completa. La segona raó està motivada per un canvi generacional en la festa i és que les xarangues s'han adaptat a un nou concepte de música amb versions dels temes del moment i incloent-hi de vegades fins i tot coreografies, primant l'espectacle sobre el formalisme i la interpretació únicament de pasdobles

i marxés de les bandes de música tradicionals. En l'actualitat les falles de Borriana sols contracten una banda de música completa per a l'ofrena, l'acte més solemne de la setmana fallera, i ho fan, cal mencionar-ho, gràcies a una subvenció que atorga la Diputació Provincial de Castelló.

Tal com havia dit abans, si al binomi música i falles cal afegir-li la utilització del valencià, això ens condueix directament als himnes de les falles, la lletra dels quals és íntegrament i en totes les comissions de Borriana en la nostra llengua. Per tots és sabut que les falles varen ser durant el període obscur en què estava prohibit escriure en valencià les garants de la llengua i fruit d'això és el fet que tot allò que surt d'elles ho fa en valencià. Les diferents comissions falleres de Borriana, a partir de

mitjan anys quaranta del segle passat en què s'oficialitza la festa, creuen convenient dotar la seua falla del seu himne corresponent, una composició musical que les identificara cada vegada que sortien al carrer. És així com reconeguts compositors locals i també alguns de forans són els encarregats d'enllestir eixes peces. Com que a l'himne cal afegir-li una lletra pel tal de poder-lo cantar, és quan entra en joc la figura del lletrista, generalment algun reconegut poeta festiu i de vegades també el mateix compositor. El denominador comú de quasi totes les lletres dels himnes fallers de les falles més veteranes de Borriana és allò que podríem catalogar com «l'autobombo». En la majoria himnes es fa constar que eixa és la millor falla, amb les falleres més guapes i la que planta el millor monument. Com a mostra reproduïm alguna de les

estrofes de quatre destacades comissions de les més antigues de la ciutat. La Mercè, La Vila, Barri València i La Ravallera.

La Mercè: “La Mercè és una falla, / Senyores que falla és! / No hi ha en tota Espanya / Ninguna com ella és”.

La Vila: “Som de La Vila fallers, sí senyor, / som uns fallers divertits i jovials, / visca La Vila, la falla ideal, / visca La Vila puix no te rival”.

Al binomi
música i
falles cal
afegir-li la
utilització
del valencià

Barri València: “La falla del Garbó, / tinc el convenciment, / que és la falla millor / i agrada a tota la gent”.

La Ravalera: “Ravalera, Ravalera, tu eres sempre la millor, / les falleres més boniques / i més gracioses del món”.

Amb el pas dels anys i el naixement de noves comissions, es creen nous himnes i a destacats músics com Juan Cerezo, Juan Branchadell, Amadeo Antonino o José Llácer, tots ells locals, s'uneixen altres de la talla del mestre Josep Gargori, director de la Unió Musical Castellonenca autor dels himnes de La Vila i La Bosca. També cal fer menció que hi ha falles com la Societat de Caçadors o Chicharro que li posen lletra a pasdobles coneguts que adopten com a himnes. En el cas dels Caçadors el tema “La tuna

pasa” de Luis Araque i en el de Chicharro el pasdoble «Club de amigos de Radio Andorra» de Martín Alonso. Ja en els anys 2000 amb la creació de les tres últimes falles del cens borrianenc, trobem el director de l'Agrupació Filharmònica Borrianenca d'aleshores, Joan Lluís Tur i Gómez, com a autor dels himnes de la Falla Societat Sant Josep i Societat Cardenal Tarancón, i als reconeguts músics locals, Adrián i Sergio Rosado, que componen l'himne de la Falla Rei Jaume I.

No voldria acabar aquest article sense fer menció de la música tradicional de la dolçaina i el tabal tan vinculada també al món de la falla. A Borriana, segons relata Ramón Segarra, membre fundador de la Colla de Dolçainers i Tabaleters, va tenir molta fama el que ell anomena com l'últim dolçainer de la ciutat, de

nom Agustí Blasco Pujol, el qual es va dedicar de manera professional a la dolçaina en els anys durs de la postguerra i fins ben entrats els anys cinquanta del segle passat. En jubilar-se Agustí, ja no hi va haver més dolçainers a Borriana fins que el seu testimoni el recull la Colla de Dolçainers i Tabaleters de Borriana que, a mitjan anys noranta, funda el mateix Segarra amb Manolo Vidal, ambdós mestres del col·legi Penyagolosa de la localitat. La colla comença a nodrir-se de xiquets de la mateixa escola i creix al poc de temps amb l'arribada d'un grup de joves amics que se senten atrets per la música popular i les tradicions valencianes, d'entre els quals m'honore a formar part. Al poc de temps de fundar-se la colla, la Junta Local Fallera es posa en contacte amb els seus membres perquè siguin els que obliguen totes les desfilades

i cavalcades falleres, una tasca de la qual aviat farà vint-i-cinc anys que els dolçainers de Borriana porten a terme. La colla compta en l'actualitat amb més de trenta membres i, després d'eixir del col·legi on es va fundar de manera autodidacta, ara s'ensenya als seus components al Centre Municipal de les Arts, Rafel Martí de Viciàna.

Les falles, com hem pogut veure, posen de manifest que la música, en totes les seues variants, és una de les parts essencials de la festa. Un dels elements que cal protegir i potenciar per fer més gran aquest món de la falla que tant estimem; per tant..., que el ritme no pare!!

Encara que els meus primers records de les Fogueres es remunten als primers setanta, on aquell xiquet al·lucinava amb aquelles poques coses de les festes que podia disfrutar i admirar, la veritat és que el meu contacte amb elles es va interrompre quan al novembre de 1973 me'n vaig anar amb els meus pares a viure a València. Això va permetre canalitzar aqueixa inquietud festiva en el món faller, intimant amb les celebracions josefines, encara que sense sentir la temptació de formar part de la meua comissió del barri de Natzaret. Al març de 1974 vaig viure per primera vegada el —plujós— fet faller, i em va apassionar sobretot el seu vessant plàstic. Però mai, mai, vaig oblidar les meues Fogueres. A penes me n'arribaven notícies, a partir de 1976, per l'informatiu de TV regional "Aitana". El desig de retrobar-me amb el meu

Sant Joan, es frenava amb les reticències dels meus pares que, just és reconèixer-ho, van cedir en 1979.

Han passat quatre dècades des d'aquell retrobament. Puc presumir d'haver viscut la Festa des de quasi totes les responsabilitats possibles. No obstant això, cap seria comparable a la passió, la curiositat, i fins i tot l'ansietat, que mostrava aquell tímid i despert xaval a penes de tretze anys, a tornar a disfrutar de les festes de la seua terra. A penes van ser dos dies. Suficient. Un dels elements que romanien en la meua ment era la inevitable comparació amb les Falles de València, on Alacant, inevitablement, sempre eixia perdedora, en aquella inútil pugna que llavors començava a emergir.

Excepte honroses excepcions, les fogueres que vaig

contemplar desmereixien davant de la perfecció tècnica habitual a València. Les Fogueres com a festa tenien molta menys envergadura que en l'actualitat. No hi havia concurs de mascletades. No hi havia racons nocturns. Sí un major predomini de les llavors encara excloents barraques. No obstant això, dins del context d'aqueixa festa, que estava a punt d'esclatar potser en el millor període de la seua història, va haver-hi dos elements que definien el millor d'aquella edició, l'última de l'omnipresent Tomás Valcárcel, i les primeres després de la democràcia municipal, representada en la figura de José Luis Lassaletta. La primera, comprovar la "llum" peculiar de les nostres festes. Aqueixa claredat de festa d'estiu, que invitava a eixir al carrer, i apoderar-se de la ciutat —aqueixos flocs de paper de colors, que

adornaven barraques i carrers adornats. I la segona, més rotunda; la importància que

Excepte
honroses
excepcions,
les fogueres
que vaig
contemplar
desmereixien
davant de la
perfecció
tècnica
habitual a
València

1933. Desfilada de bandes davant l'Ajuntament.

tenien les bandes de música. I no sols acompanyant les seues respectives comissions en les diferents desfilades, o sent cedides per aquestes a les cavalcades de programava Valcárcel. Passejar per Alacant era una successió d'inesperades cercaviles, que prenen l'autèntica temperatura musical als carrers.

La rotunda presència dels inicis

Quan en aquells últims setanta, l'entorn musical de les falles es plasmava en una massiva invasió de bandes de cornetes i tambors, Alacant, llevat d'excepcions —que n'hi hagué, de cornetes i grups de majorets— va saber mantindre aqueixa essència musical

1943. Homenatge al Mestre Alonso.

[p. / 135]

que, just és reconèixer-ho, es va incorporar al seu si des de l'any fundacional de 1928. El curtmetratge *Las Fallas de Alicante* (1928) i el llargmetratge *Les Fogueres de Sant Chuan* (1929), parlen de l'enorme protagonisme de les bandes de música, nombroses, ben uniformades, i proveïdes de les seues respectives banderes, discorrent en

aqueixa Entrada de Bandes, que partia des de l'ajuntament. Encara no hi havia belleses, i les pobres comissions a penes eren uns pocs despistats i atrevits festers, que avançaven sota estendards de vegades pintats sobre taules de fusta.

1929 va ser l'ocasió en la qual es va aconseguir la

primera gran peça musical en les Fogueres, que en el seu moment es va definir com “pasdoble humorístic”, i que la inspiració de Luis Torregrosa, i divertida lletra de Ferrándiz Torremocha, va saber copsar l'essència del nou festeig, apel·lant als seus aspectes tradicionals, i també a aqueix aspecte lúdicament i genuïnament fester, que ha permès que la peça es convertira des de 1992 en himne de les nostres festes i, sobretot, que aparega com aqueix símbol musical, que ha transcendit fins i tot l'àmbit de la nostra ciutat. És escoltar en qualsevol lloc de la Comunitat aqueix “A la llum de les Fogueres...”, i traslladar-se amb els ulls al nostre entranyable Sant Joan. Aqueixa essència no va dur, no obstant això, a una ràpida proliferació de peces musicals en les creixents fogueres del període republicà. Assenyalem que en

1932 l'alcoià José Carbonell García lliura a la comissió de la plaça de la República el pasdoble *Foc i fum*. Dos anys després, i a requeriment del mateix districte, el mestre Alonso compon una peça que segueix vigent en els nostres dies, d'aire morisc: *La festa del poble*. També s'estrenarà, ja en 1936, el denominat *Himne a la Bellea del Foc*, compost novament per Torregrosa, i amb lletra de Ferrándiz Torremocha. Una peça que es va mantindre durant dècades oculta, fins que va ser reestrenada en 1984, i se'n va comprovar l'escassa categoria.

Aqueixa limitació de composicions pròpies no va impedir que la importància de l'aportació musical fora notable, en unes Fogueres que havien estés el seu radi d'acció a representacions de les ciutats d'Orà i Alger. Cal imaginar que els carrers alacantins s'inundaren

pels sons dels pasdobles més populars en el conjunt del país. És interessant consignar com el 21 de juny de 1936 es produeix un Gran Concurs de Bandes de Música a la plaça de bous, marc que durant moltíssims anys viurà un dels actes més carismàtics de les nostres festes, amb milers de persones animant des del coliseu taurí el discórrer de les nostres representants femenines —en carros d'època—, flanquejats per les seues respectives agrupacions musicals.

Forjant personalitat en la postguerra

Aqueixes característiques es mantindran en la dura postguerra, on les festes van viure un dur colp a la seua quasi imparable progressió. En tot cas, i a pesar d'aquestes penúries i vaivens, la veritat és que a poc a poc serà en els anys quaranta quan realment

es consolide —per dir-ho així— el nostre pentagrama musical. El protagonisme d'aquestes creixerà, s'hi incorporen també grups de dansaires —més limitats en els anys trenta—, o aqueixes agrupacions musicals amb els seus membres abillats amb túniques mores. Aqueix certamen i acte a la nostra plaça de bous continuarà aconseguint un enorme carisma, destaca en 1943 que aquesta convocatòria servirà com a homenatge al músic granadí Francisco Alonso. Aqueix mateix any, el mateix Alonso presidiria el jurat del Concurs Nacional de Pasdobles, en el qual triomfà la peça “Mis amores” del santapoler José Alfosea —un dels compositors més lligats a les nostres festes en aquest període—, i quedà en segon lloc la peça “Mediterráneo”, a càrrec del jove Antonio Torres Climent, a qui la seua prematura mort va privar

1961. Com. Mercat en desfilada Fogueres.

d'un camí sens dubte ple de possibilitats.

Ens trobem en un context en el qual s'anirien incorporant, amb una certa lentitud, a l'aportació de composicions a càrrec de l'esmentat Alfosea, com "Ramón Guilabert" o "Valcárcel ¡Viva Alacant!", peces totes dues que s'han mantingut amb força fins als nostres dies. De manera lenta però constant s'aniran incorporant pasdobles com *La nit de Sant Chuan* (M. Román i Francisco Alonso). Però més enllà d'aqueix lent enriquiment, destacarà un fenomen molt curiós, extrapolable supose a altres grans celebracions. Aquest serà la familiarització dels músics de les bandes contractades amb aquells barris als quals servien en festes. Arribaven fins i tot a hostatjar-se en cases dels mateixos foguerers, i s'hi establien llaços fraternals,

en uns contactes anuals, que potser en algun cas arribara a relacions de major calat. Per això, destacaran aqueixes llargues vinculacions de les bandes de llunyanes poblacions amb determinades fogueres, de manera que potser un dels exemples més destacats és el del districte Hernán Cortés, que durant moltíssims anys va reiterar la contractació de la Banda de Villacañas (Ciudad Real), que tocava per a ells el seu cèlebre pasdoble *Bon Tabaquet*.

Resistint invasions musicals poc grates

L'arribada dels anys seixanta i setanta anirà introduint nous elements d'anàlisi. D'un costat, l'aportació de referents musicals com el gran Moisés Davia, diversos anys al capdavant de la Banda Municipal d'Alacant, implicat en la composició de peces tan cèlebres com *Boda*

alicantina o tantes altres —l'himne de la Foguera Calvo Sotelo—, de manera que en totes elles demostrava una fina sensibilitat per a copsar l'entranya folklòrica de la nostra festa, encara que totes dues requeien en impossibles i tòpiques —ai!— corrandes de Tomás Valcárcel.

Són anys on tímidament es produeix una segona consolidació de la festa, sobretot des de finals dels seixanta. Això durà a un desenvolupisme que afavorirà en districtes de gran extensió —Carolines Altes, Benalua, Carme-Sant Agustí-Santa Creu—, s'opte per contractar dos i fins a tres agrupacions musicals per a poder atendre les desfilades per les seues demarcacions. I és que, al contrari, la desfilada de les comissions ni de lluny tenia l'excel·lència i l'organització dels últims temps. Les dones anaven vestides sense

1964. Lliurament de Premi. Piule XII-Mercat ambulant. Paquito Granja.

excessiu rigor, els hòmens només s'uniformen amb el vestit de foguerer a partir de 1971, i el discórrer de les comissions pareixia prefigurar humorístiques comparses. No obstant això, el protagonisme d'una sòlida banda de 50/60 components, uniformada i proveïda després de la seua bandera, serà un símbol inalterable.

És una cosa que es mantindrà en els anys setanta, dominats per una generalitzada despersonalització, on les fogueres, encara que d'una manera molt menys determinant que en la festa fallera, es van veure llastades per la presència de bandes de cornetes i tambors, i també conjunts de majorets, tan efímers com populars en la

seua presència. Em consta, no obstant això, els esforços de Valcárcel per convèncer aqueixa festa que tenia tan controlada, per expulsar aquelles agrupacions, que prompte van ser història.

Els vuitanta: entre la glòria i l'apogeu de la xaranga La ja assenyalada arribada de la renovació festera, com a conseqüència d'aspectes concrets com la recuperació de la dolçaina i el tabalet —en les Fogueres de 1980, l'Ajuntament va contractar la llavors reverenciada Colla de Joan Blasco. Aqueix mateix any es creen els premis d'Entrada de Bandes —poc competitius en aquells primers vuitanta—, i desapareixerà definitivament la presència de bandes de cornetes i tambors. No obstant això, aquells anys es consolidarà la presència de xarangues musicals, que plasmaran una manifestació tan lúdica com

poc rigorosa, d'alegria en les desfilades. Reconequem-ho, en aquells temps les bandes no deixaven d'apostar pels èxits musicals de Georgie Dann, que alegraven les nostres desfilades i cercaviles, alhora que evidenciaven l'escàs respecte a la música generada en les nostres festes. Però ens ho passàvem tan bé ballant-les! Per contra, recorde la llanda, en les fogueres del 82, de sentir quasi en tot moment aquell horrible "Himne del Mundial". Al mateix temps, les comissions més compromeses amb el nostre vessant cultural — Sèneca-Autobusos, Plaça de Gabriel Miró, Parc-Plaça de Galícia— aniran apostant per la presència de vigoroses colles de dolçainers en les desfilades, i els delegats de cultura més valuosos de la llavors denominada Comissió Gestora —Manuel Alcaraz i Andrés Llorens—

llançaran atractives convocatòries de composició de pasdobles i música festera. Serà un context que permetrà l'aflorament de nous compositors, que han marcat no sols una onada de talent, sinó un estil nou, a l'hora d'apostar per aqueix fons musical en les nostres festes. Serà l'hora de noms com Luis Molina —potser el més destacat i el de producció més dilatada d'aquesta generació—, Antonio Ferriz, Bernabé Sanchis, Juan Manuel Molina, Antonio Carrillos, Fco. Grau Vegara... A partir de ja entrada la dècada dels noranta del segle passat, es produirà la normalització de peces a totes les belleses del Foc i presidents de la Comissió Gestora. Les mateixes comissions aniran prolongant l'encàrrec d'himnes, a interpretar en els seus principals actes. És a dir, que a poc a poc un ampli bagatge musical

anirà aflorant. Recorde que, en 1997, sent delegat de cultura de la mencionada Comissió Gestora, vaig enviar una circular a totes les comissions a fi de crear un fons de partitures de pasdobles i peces, creades expressament per a les nostres festes. Recorde que en van ser més de setanta, les composicions localitzades, es creà un inventari, que va ser oferit al collectiu, a fi d'oferir-los, en cas de voler enriquir el suport de peces en les seues desfilades. Lamentablement, aquella iniciativa es va perdre.

I ja en aquells anys, apareix una espècie de sentiment estés, entorn del decreixement en la importància de la presència musical en les nostres festes. És cert que el pastís del pressupost és cada vegada més ample, i des de llavors i fins ara, continuem contemplant

comissions tot just una desena de músics, en contrast amb aquella elit, que aposta per aconseguir els nombrosos i importants guardons de l'Entrada de Bandes, i incorporar agrupacions fins i tot de més d'un centenar de components. Ara com ara, nombrosos són els compositors de les noves generacions que han apostat de manera decidida, enriquint un patrimoni musical per a les Fogueres, que estime que supera les cent cinquanta composicions. Fins i tot en aqueixos ja assenyalats vaivens, les fogueres de menys presència musical es veuen compensades per la seua molt ajustada presència de foguerers. En això, continuem guanyant València, on mai es pot apreciar aqueix necessari equilibri musical, amb comissions de diversos centenars de fallers, amenitzades per bandes de limitats components.

Dignitat, consciència...

i massa serietat

Es tracta d'un element comparatiu d'una relativa significació, en una festa que ha transformat part de les seues manifestacions. Les matineres despertades quasi queden com a element simbòlic, encara que bé és cert que la seua aportació de cercaviles continua permanent als nostres carrers, en uns districtes que, just és reconèixer-ho, llevat d'excepcions, ja no se senten tan pròxims a les seues festes.

L'aportació musical de les Fogueres, al meu entendre, es troba polaritzada entre aqueixes comissions que aposten per grans agrupacions, en aqueixa Entrada de Bandes, que mai recuperarà l'esplendor de diverses dècades arrere, encara que continue sent molt nostra. Tot això, en oposició d'aqueix gros de

1976. Majorettes en el Mercat.

fogueres —i barraques— que participen dins de les seues possibilitats. Hi ha una sensació de dignitat en aqueixes desfilades. També d'una certa impostura. I és que seré un carrossa, però u enyora en les desfilades centrals de fogueres un major sentit d'alegria contagiosa, tal com per exemple em transmeten els moros i cristians de Villena. Hi ha una serietat forçada, una traïció implícita a aqueix goig collectiu que, durant dècades, va presidir la presència de la música als carrers d'Alacant cada juny. Una cosa que, sota el meu punt de vista, actualment només es pot disfrutar en cercaviles i en la desfilada del lliurament de premis.

La veritat és que actualment cada juny actuen a Alacant uns tres mil músics, disposats en un centenar de bandes de música. Que algunes de les seues comissions

—n'esmentaria en especial dues, Sèneca-Autobusos i La Ceràmica— assumeixen amb profunditat aqueix compromís amb l'aportació musical en les seues manifestacions. Que no poques fogueres han apostat per la incorporació de colles de dolçainers i fins i tot de percussió en les seues desfilades. Que es prodiguen els concerts de música festera —generalment, ai, sense l'audiència esperada. Una faceta en la qual, des de 1997, el Concert de Música de Festes, organitzat anualment pel diari *Información* —mercé a una idea personal de José María Perea—, continua sent tot un referent.

Així doncs, entre les sempiternes queixes de les mancances musicals en les desfilades —que vinc escoltant des que en forme part, i davant de les quals caldria respondre que s'ha millorat molt en dignitat amb

períodes precedents. Comptant amb aqueixa amplíssima aportació de composicions que diversifiquen els sons de les nostres desfilades. Al mateix temps, u no pot deixar de lamentar les mancances musicals d'aqueixa entradeta festera que és la Desfilada del Pregó, o que, per falta de pressupost, duem molts anys amb la lamentable música enllandada en el recorregut de la Cavalcada del Ninot, on un retorn a les tradicionals xarangues ens permetrien recuperar aqueixa alegria bullangosa, consubstancial a les nostres festes. I enyore, sobretot, una cosa que sé que mai tornarà, atés que la disposició de la festa s'ha ampliat i modificat. Em referisc a la caiguda de la vesprada de cada 21 de juny —quan la *plantà* es produïa aquella nit. Alacant sencera es veia, en uns minuts, envaïda de festa. Totes les bandes realitzaven les entrades en

els seus respectius districtes, abans de desplaçar-se al centre per a assistir al Pregó de Festes i la llavors carismàtica Entrada de Bandes. Poques vegades vaig disfrutar d'aquell inici, però he reconéixer que aqueixa sensació de felicitat absoluta en la Festa no ha tingut continuïtat.

Per què no intentar retornar amb peces musicals que t'alegren l'ànima en desfilar amb elles o en escoltar-les com a espectadors? És un lament molt personal, ho reconec, dins d'una presència interessant, per moments fins i tot brillantíssima, però en la qual enyore aqueixa alegria colectiva que, desgraciadament, ha abandonat bona part de la música foguerera, sota el seu actual mantra de respectabilitat.

Serietat o sentiment lúdic?
Aquesta és la qüestió!

Bandes
de música

*Compositor i director musical.

Encara recorde amb nostàlgia quan, sent un xiquet de dotze anys, el delegat de la meua banda de música em va comunicar que aquest any havia de participar tocant en les festes falleres d'aquell any. Nervis, il·lusió, màgia i un sentiment d'alegria recorrien el meu cos els mesos previs a la cita fallera.

En aquell temps recorde quan venien els representants de les comissions contractades i se'ls convidava a sopar amb els representants de la banda de música, era gairebé un acte protocol·lari on es signava el contracte i es decidien els actes a realitzar, on s'exigia per part dels fallers un nombre de músics i es negociaven les condicions per als dies festius on es realitzarien els actes.

En algunes ocasions quan els músics eren de lluny de

la ciutat de València se'ls condicionava un lloc per dormir, passant així més temps amb la gent de la comissió fallera.

Recorde que fins i tot en els actes venia l'abanderat de la nostra agrupació musical, i així donava una imatge molt senyorial en tots els actes que realitzàvem.

El repertori faller era curt, ja que aquesta festa no té un ampli repertori per a la mateixa i pels anys hem anat adoptant altres peces de festes veïnes i incloent-les i transformant-les en peces genuïnes de la festa encara que no ho siguen.

Tots aquests records s'han quedat en això, en nostàlgics records i res més, fa molts anys que la situació va canviar, per uns i per altres.

Al meu entendre la música a la festa fallera o qualsevol altra festa sempre s'ha concebut a acompanyar en els actes i posar banda sonora a cada situació i acte que els membres de les comissions realitzen o acorden amb els músics.

A poc a poc aquestes bandes de música que recorde es van anar transformant en una evolució no molt d'acord amb el que es podria transmetre d'una comunitat valenciana que és la que major nombre de bandes de música té de tot el país.

En l'actualitat hi ha més de 546 bandes de música federades en la FSMCV (Federació de Societats Musicals de la Comunitat Valenciana), tenint en compte que a Espanya hi ha 1.178 bandes de música regides per una federació, a València tenim un 50% de les bandes del territori

espanyol, de les quals n'hi ha moltes formacions bandístiques valencianes que han deixat d'anar a tocar a les festes josefines per altres agrupacions menors en quantitat i de vegades en qualitat anomenades "xarangues".

Els grups de músics que realitzaven aquests actes eren d'un mínim de 25 persones, pels anys han anat retallant

En
l'actualitat
hi ha més de
546 bandes
de música
federades en
la FSMCV

Imatge: Manolo Sanchis.

el nombre de músics fins a transformar-se això en petits grups de 15 o 12 persones que acompanyen els fallers en les festes.

Està clar que hi ha una crisi, que el fester fa un esforç titànic per poder mantenir la festa, hi ha moltes despeses i cal retallar d'on siga, però curiosament on més es veu reflectit aquesta retallada és en el que essencialment es caracteritza la festa. (Monument, pirotècnia, indumentària, música, flors.)

En primer lloc en el monument, no oblidem que la falla com a tal és l'eix de tota la festa, els artistes fallers es veuen obligats a realitzar les seues obres amb poc de pressupost i un anar i venir de dificultats per realitzar-la que és el que li dóna sentit a aquesta festa.

Per part de la música s'ha arribat a una situació

estranya, on portar una xaranga és ja normal i allò estrany és portar una banda de música.

Els compositors de les peces que s'interpreten per tradició en aquestes festes estan escrites per a una formació amb un nombre de gent superior a les que actualment s'utilitzen, per això el repertori escàs d'aquesta festa pateix modificacions i deixen d'interpretar altres peces més d'acord per a la nostra festa.

Al llarg de la història de la festa destacats compositors han escrit un repertori per a la festa que no s'utilitza per falta de desconeixement o per manca d'una plantilla heterogènia que el puguen interpretar, cal recordar que moltes de les peces que s'interpreten no tenen res a veure o estan molt lluny de la nostra festa fallera.

Imatge: Manolo Sanchis.

Imatge: Manolo Sanchis.

L'any 1928, quan la festa de les falles es trobava en plena expansió, donat l'impuls per la "Societat Valenciana de Foment del Turisme", va ser un valencià entusiasta, Antonio Royo Ample, component d'aquesta entitat esmentada, que va demanar al mestre Serrano que escrivís un pasdoble com a nou al·licient de la festa fallera, així doncs, tocarien les bandes de música que aquests dies recorrien els carrers de la ciutat.

El mestre Serrano va acceptar, complaent, la petició i es va comprometre per escriure el pasdoble a data fixa, i ja tot disposat, almenys la primera matèria, no va tenir més remei que posar-se mans a l'obra.

El mestre, pensant en una antiga cançó infantil que deia "Hi ha una estoreta velleja per a les falles de Sant Josep", es va tancar a la seua

habitació i, un compàs rere l'altre, en només mitja hora, va compondre "El Faller".

L'endemà se'n feien 100 còpies, i, quan ja ni s'esperaven a València, un empleat de la companyia dels llits va lliurar en mà a la Societat de Foment de Turisme l'obra promesa.

El dia 18 de març de 1929 s'estrenava a València "El Faller", que va constituir un èxit artístic i un llegat que ha arribat fins als nostres dies.

Des d'aquest moment van ser altres compositors qui van agafar aquesta inspiració d'una manera o altra, i es va començar a compondre per a l'àmbit faller.

L'any 1931 el mestre Enrique Ortí, director en aquell temps de la Lira de Xest, compon un pasdoble per a Ángela Algarra

Image: Manolo Sanchis.

Imatge: Manolo Sanchis.

Azura, primera “reina fallera” elegida democràticament als jardins de vivers en una elecció popular, que finalment el pasdobles passaria a ser conegut com *Angelita Algarra*.

A la nostra Comunitat Valenciana, tenim pasdobles i marxex per a cada festa, ocasió i tot, de manera que posseïm marxex cristianes i mores, pasdobles de fogueres, fallers, gaiaters.

Diem que cadascú toca el que vol, el que li agrada, és clar, però no es tracta d'això, de tocar el que cadascú vulga; a la festa de falles, com en una altra festa, cal tocar el que correspon en cada moment; quan correspon gresca cal tocar gresca, però quan correspon música solemne, també cal interpretar-la, ja que en cas contrari barrejarem una música amb una altra i no aconseguirem dilucidar si estem en una desfilada,

una cercavila o una ofrena. Seria possible un repertori faller per a actes com ara l'ofrena ?, supose que sí, però això hauria de venir avalat per tenir garanties d'una formació bàsica per a poder interpretar-los. Podem posar títols com ara “Casal faller”, “La nit de la *plantà*”, “La flor del taronger” i un llarg etcètera, que per desgràcia no són escoltats en les nostres festes falleres, a això hem de sumar-li per part de les agrupacions musicals la poca predisposició per realitzar, ja que el repertori faller és escàs i no hi ha cap interès a programar per a les festes, a excepció d’“El Faller” i “València”.

Així mateix els festers veuen com han evolucionat en l'aspecte d'indumentària recuperant vestits de segles passats i donant un colorit màgic i representant de les nostres tradicions

Imatge: Manolo Sanchis.

Image: Manolo Sanchis.

indumentarístiques, per desgràcia cada vegada que es contracten agrupacions no estables o un altre tipus de formacions no bandístiques com a tal solen uniformar de manera diversa, i trenquen aquesta màgia que s'ha aconseguit amb el temps amb les nostres vestimentes més tradicionals en l'àmbit festiu.

Al meu entendre la importància de tenir en compte aquests aspectes és molt gran donat el fet que som Patrimoni de la Humanitat, hem de fer un esforç de reflexió per ambdues parts, fester/músic, i veure què interessa més, si una música que represente els valors de la festa o una barreja que a poc a poc va desenvolupant-se amb semblança amb festes d'altres llocs on la representació musical està en una xaranga o grup reduït interpretant peces que res

tinguen a veure amb les nostres arrels festives i el nostre folklore.

La dolçaina i el tabal estan sent introduïts cada vegada més i protegits com a instruments autòctons del nostre folklore i és una meravella que així siga, però també estaria bé que es pogueren revaloritzar les bandes de música valencianes amb més de 200 anys d'antiguitat i un fenomen sociocultural sense precedents al nostre país i, per què no, en gairebé tot el món. De tots és conegut que els millors músics de vent són valencians. Intentem entre tots posar la música on es mereix i, per descomptat, que ens alegre tots els actes, però amb un respecte i admiració pròpia d'una cosa genuïna i autèntica valenciana i, per què no, fallera.

Mònica Navarro . Primera presidenta
de la Societat Musical Lira Saguntina

M-19

2

Entrevista d'Albert Lluca

No es pot parlar de música a Sagunt sense parlar de la Lira Saguntina. Fundada en 1908, la Lira Saguntina porta més de cent anys posant-li banda sonora al Camp de Morvedre. Les agrupacions d'aquesta entitat musical han obtingut destacats guardons, així com diversos primers premis en certàmens internacionals. Les seues actuacions han recorregut quasi totes les localitats de la Comunitat Valenciana, i de fora d'ella. La seua projecció va més enllà i ha aconseguit fer-se un buit en el panorama internacional amb actuacions a Itàlia, Holanda i fins i tot els Estats Units. A més, la banda ha realitzat enregistraments per a RNE, RTVE i l'extint Canal 9. La seua escola compta amb una mitjana de 170 alumnes i 16 professors titulats i està en possessió de la Medalla d'Or de la Ciutat de Sagunt.

Però una de les fites més importants va ser que des de 2006 Mònica Navaro va ser elegida presidenta de la Societat Musical Lira Saguntina, càrrec que ha revalidat al gener de 2008. És la primera dona que accedeix a aquest càrrec en aquesta societat musical ja centenària.

Mònica Navarro, docent. Música. Professora de flauta. Inicia els estudis musicals als cinc anys d'edat en la Societat Musical Lira Saguntina. Als onze anys d'edat continua els estudis al Conservatori Superior de Música de València, on finalitzarà el grau elemental. En 1983 comença els estudis de violoncel al Conservatori de Castelló, institució en la qual roman fins a 1986, en què conclou el quart curs grau elemental. En 1986 torna al Conservatori de València i cursa els estudis de Solfeig,

Teoria de la Música, Flauta, Història de la Música, Història de l'Art, Estètica, Harmonia, Pedagogia, Música de Cambra, Acústica, etc. Té com a professors Eduardo Cifre, Ramón Ramírez, Eduardo Montesinos, Eduardo López-Chavarri, Salvador Seguí, entre altres. Conclou els estudis obtenint les màximes qualificacions.

Però qui és Mònica Navarro?

Aquesta pregunta no la contestarà ella mateixa, hem preferit que ho fera algú que la coneix molt bé, Rafa Domenech, director del Conservatori, que amb un tuit ens ha dit: amiga dels seus amics. Clara. Directa. Bon cor. Intel·ligent. Música excepcional. Bona docent. En definitiva: es ella... Autèntica.

Mira que és autèntica que ha collaborat amb intèrprets de talla intencional, entre ells;

Luciano Pavarotti, Monserrat Caballé i el pianista Joaquín Achúcarro. Ha actuat sota la batuta de prestigiosos directors, entre ells: Bernardo Adam Ferrero, Ángel Gil Ordóñez, Manuel Galduf, Arturo Tamayo, Maximiliano Zumalave Valdés, Meir Minsky, Leonid Grin, Tix Mikkelsen, Jean Fournet, etc.

Com ella ens conta..., al llarg de la meua carrera

No es pot
parlar de
música a
Sagunt
sense parlar
de la Lira
Saguntina

he participat en nombrosos seminaris i cursos, entre altres: 1986. Primer Curs de Música a Benicàssim (Castelló). Violoncel. 1990. Primer Curs de Música "Ciutat de Sagunt". Flauta. 1991. Segon Curs de Música "Ciutat de Sagunt". Flauta. 1991. Salzburg Mozarteum Academy. Àustria. Flauta. 1992. Tercer Curs de Música "Ciutat de Sagunt". Pedagogia Musical, Dalcroze. 1994. Cinqué Curs de Música "Ciutat de Sagunt". Pedagogia Musical, Dalcroze. 1995. Sisé Curs de Música "Ciutat de Sagunt". Pedagogia Musical, Dalcroze. 2000. Onzé Curs de Música "Joaquín Rodrigo" Pedagogia Musical, Dalcroze. 2005. Segon Curs en la "Unió Musical Cultural" d'Estivella. Anàlisi Musical. 2005. Cinqué Curs en la "Unió Musical Cultural" d'Estivella. Direcció de Bandes. 2007. Primer Curs "Vila d'Almenara". Estètica i Anàlisi Musical.

Com a docent... he impartit, en 1991, classes de Flauta i Violoncel a l'antiga Societat Musical "Primitiva" de Massamagrell. De 1992 a 2006 he impartit classes de Llenguatge Musical i Flauta al Centre d'Estudis Musicals "Joaquín Rodrigo" de Sagunt. De 1995 a 2006 he impartit classes de Flauta a l'Escola de Música "Joan Garcés", Faura. Entre 2002 i 2006 de Flauta en la Banda "Joventut Musical" de Quart de les Valls. Des de 1997 done classes de Flauta i Llenguatge Musical en la Banda Municipal de Canet d'en Berenguer. Actualment exerceix de professora de Flauta en la Banda Municipal de Canet d'en Berenguer i al Conservatori de Grau Mitja "Joaquín Rodrigo" de Sagunt, on imparteix classes de Flauta i Banda.

També ens han contat companys i companyes que des de 1981 exerceix com a solista en la

Banda Simfònica de la Societat Musical "Lira Saguntina". Des de 1985 en l'Orquestra de Cambra "Lira Saguntina" (Violoncel-Concertino). 1991 / 1992 en l'Orquestra Simfònica del Principat d'Astúries (Coprincipal) i en el Quintet Clàssic de València. Des de 1994 en el Quintet de Vent Morvedre, participa en la Setmana Internacional de la Trompeta a Navaixes, València, Estivella, etc. Ha oferit nombrosos concerts per a Bancaixa, Ajuntament de Sagunt, Principat d'Astúries, en algunes localitats de la Comunitat Valenciana, a Àustria, els Estats Units, entre altres, actuant com a solista.

I que en 1991 va ser guardonada per la Caixa d'Estalvis de Sagunt amb un curs de perfeccionament de Flauta Travessera en el Mozarteum de Salzburg (Àustria), amb els prestigiosos

professors Kart Zoëller
(solista de l'Orquestra
Filharmònica de Berlín) i
Richard Muller Dumbols.

**Com va ser això de ser
presidenta?**

Al 2005 m'ho plantegen i la
primera sorpresa vaig ser jo.
En eixe moment et plantejges
quines persones haurien de
compondre la meua directiva.
Sobretot pensant en músics i
dones, escollint entre els més
de 1.500 socis dels quals quasi
tots són homes.

Com va ser l'elecció?

Amb suport de molta gent.
Encara que em vaig trobar amb
comentaris realment feridors.
Fins i tot insults, pels
quals vaig haver d'aplicar
un reglament intern de la
Societat. La Lira estava
ancorada en el passat fins
que vam promoure i proposar
canvis que la van adaptar,
com per exemple utilitzant un
llenguatge inclusiu.

I a què és van deure aquests atacs?

L'edat, mentalitat, cultura i costums majoria dels socis, no va ajudar molt encara que amb el temps tot anà normalitzant-se. Encara que no va ser fàcil.

És la mateixa mentalitat que tenien els socis amb les falles?

La relació històrica i cultural entre falles i música va ser motiu d'enfrontaments a la Lira i els acords per l'ús de l'Auditori costà molt, i sempre eixia la reticència dels sector més tancat. Com no, també s'atribuïa debilitat per ser dona per haver cedit l'acord amb actes fallers.

I açò assentava malament?

Els qualificatius i comentaris negatius que ha rebut al llarg d'aquests anys de vida professional per l'únic fet de formar part de masculinitzats ja em feien ser una dona forta. I la veritat

que sí que assentava malament que m'estigmatitzaren per ser una xica jove a un càrrec important.

Quin va ser el teu legat?

Doncs pensant en gènere vaig aconseguir que un gran nombre de dones es feren sòcies de la Lira, cosa que abans això no passava, era un fet insòlit que les dones foren sòcies, ja que normalment era l'home el soci i les dones gaudien dels seus privilegis.

Que va suposar rebre la D de Dona per part de l'Ajuntament de Sagunt?

Doncs una fita inoblidable. Després de passar-ho malament al principi de ser presidenta vaig trobar molt de suport amb les persones que mitjançant el seu esforç i les seues lliçons de vida m'acompanyaren.

S'ha trencat el sostre de cristall?

No. Està clar que una persona

[p. / 170]

ha sigut la presidenta de la Lira, però hi ha dones hui en dia que lluiten, pateixen a les seues cases, treballadores, amb persones al seu càrrec, que col·laboren en associacions, de manera anònima, que són les que duen la verdadera lluita feminista i d'igualtat. Elles són les que realment mereixen ser reconegudes i trencar eixe sostre de cristall.

Quina és la valoració de Mònica sobre la Mònica presidenta?

La part positiva és el creixement com a persona. Conèixer companyes que miren sempre en positiu i valoren l'esforç per tal d'aconseguir les metes que es proposen. Aprendre d'ells i elles.

Banda de Música militar. València, 1886.

1905, ca. Banda de música possible procedència de l'Horta de València.

1910. Músics. Fotografia Baptista Miralles.

1932. Banda de música pel carrer de La Pau. València.

1936, ca. Banda de música a la plaça de l'Ajuntament de València.

1949. La Banda de Música. València.

[p. / 177]

1950. Músics. Fira de Juliol, València.

1953. Banda de música i falleres. Foto Pérez Aparisi, València.

1956. Banda de música en les festes. Fotògraf Francisco Ochoa. El Pinoso.

1970. Components de la Banda de Música de la Pobla Llarga.

Música tradicional
valenciana

*Dolçainer i tabaleter.

1. Introducció. La música de dolçaina i tabal en les falles

La cremà de falles a les comarques valencianes ve de molt lluny en el temps, i més si tenim en compte que l'accepció de la paraula *falla* com a *foguera* ve de molt antic. Deixant de banda les distintes teories d'origen de la festa que barallen els historiadors, la gremial dels fusters, la solar del canvi de solsticis, la del ninot de mitja quaresma, etc., està clar que fins a la segona meitat del segle XIX no es pot parlar de la festa de les falles de Sant Josep a la ciutat de València, i que hi ha elements que demostren una barreja de totes les teories. A partir d'ací en comencen a aparéixer a les poblacions més importants entre finals del s. XIX i la primera meitat del s. XX. Tenint en compte que fins a les primeries del segle XX no existeixen comissions falleres estables

com les que ara coneixem, i fins a finals dels 30 no es crea la Junta Central Fallera, cal pensar que la festa de les falles a la ciutat de València es pareixeria més a una festa popular de carrer o plaça prou lliure, que el que ara coneixem, formant part d'una organització i protocol, a hores d'ara, fermes i inqüestionables, i segons alguns autors, amb pocs canvis des de la seua creació (1939).

En les festes populars dels carrers i places de València, era imprescindible la participació dels dolçainers (dolçainer i tabaleter). En la web vivelasfallas.es, parlant de les falles del segle XIX, es diu:

“Els veïns d'un carrer o plaça construïen i col·locaven (“plantà”) en la matinada del dia 17 al 18 de març, vespra de San José, un cadafalc d'uns 2 metres d'altura sobre el

qual se situaven un o més ninots que escenificaven —amb moviment— un assumpte de tafaneria del barri, inicialment d'índole matrimonial però després també de caràcter polític. La falla romania tot el dia a la vista dels visitants que, amb ajuda dels versos col·locats en les parets d'edificis propers o en la mateixa falla, desxifraven el significat.

Durant aquell dia, els fallers realitzaven actes com la “desperta” amb tabal i dolçaina, cercaviles, repartiment de bescuits o coques a col·laboradors i pobres, concerts de bandes de música, traques corregudes, i adorn de carrers amb llums i banderoles. En fosquejar, es

cremava (“cremà”) als sons de la música i pirotècnia.”

Antoni de la Asunción¹, compositor i director de dolçaina, en una entrevista realitzada pel periòdic *El País* (14-03-2017) recorda que des del naixement de les Falles, com avui es coneixen, a mitjan XIX, l'acompanyament musical el van dominar tant colles de tabalet i dolçaina com bandes fins que fa mig segle la quasi extinció de la primera trencara aqueixa convivència. “L'ofici del dolçainer no tenia escoles, perquè si l'alumne aprenia, li llevava el treball al mestre. Ningú va substituir els que van desaparéixer i les bandes van agafar terreny”.

1. Director de la Colla de dolçainers i tabaleters “El Cudol” i percussionista en la banda de música de la Falla Sant Josep de Pignatelli.

Frederic Oriola en el llibre *En clau de festa*² subratlla: “*Si bé la primera música que acompanyava a les festes falleres, en el segle XIX, era la de dolçaina i tabal, ja en 1890, de les 17 falles autoritzades per l’alcaldia per a poder ser cremades, vuit es feien acompanyar de bandes de música*”. Segons arreplega aquest mateix autor citant el periòdic *Las Provincias*, en 1929 ja participaven en les Falles vuitanta bandes de música. En l’actualitat, a la capital, la Viquipèdia ens parla de més de 300 bandes de música en la festa.

Al Camp de Morvedre, aquestes bandes són substituïdes per xarangues principalment. L’aparició de xarangues respon a diversos motius. Per una banda, aporten frescor

a nivell popular, però no són apropiades per a actes solemnes. Per un altre costat, redueix el cost de l’agrupació en ser menys músics. També s’ha de tindre en compte l’opinió d’Antoni de la Asunción en l’article esmentat en l’apartat de les desfilades. Assenyala com a fenomen actual la falta d’exigència per part de les comissions, que minva el nivell musical del carrer: “*En les bandes els músics no guanyen diners, el que cobren es destina a pagar el local i el professorat, perquè no hi ha ajudes. Hi ha moltes males formacions perquè els joves de la banda decideixen, sense suficient formació, independitzar-se en xarangues*”.

Serà la Falla Penya El Mocador, de Sagunt,

2. *En clau de festa: aproximació a l’evolució de la música en el cicle festiu valencià*. IVM. 2010.

la responsable amb la recuperació i la popularització de la dolçaina i el tabalet, en la festa de les falles al Camp de Morvedre. A principis dels anys 80 del segle XX, coincidint amb el moment d'inici de la revitalització dels instruments, al Camp de Morvedre tan sols hi havia presència dels instruments en algun acte molt esporàdic i, sobretot, en la memòria dels més majors. Tot açò, malgrat la gran tradició dolçainera que sempre ha caracteritzat el Camp de Morvedre. Parlar, doncs, de la Falla Penya El Mocador, es parlar de la història de la dolçaina a Sagunt i a les falles.

2. Referència dels dolçainers al Camp de Morvedre. Panorama actual

La majoria de les referències de la dolçaina i el tabalet a la comarca són anteriors

Serà la Falla Penya El Mocador, de Sagunt, la responsable amb la recuperació i la popularització de la dolçaina i el tabalet, en la festa de les falles al Camp de Morvedre

a l'aparició de les falles al Camp de Morvedre, coincidint la festa amb el moment de major decaïment dels nostres instruments. Ens referirem a les referències anteriors a la democràcia, per tal de demostrar la gran tradició dolçainera a la nostra comarca.

La dolçaina al Camp de Morvedre sempre ha estat representada en les nostres manifestacions festives, almenys en part d'elles i en alguns pobles. Es tenen referències bibliogràfiques de la utilització de dolçainers a la comarca des dels segles XVII i XVIII en manifestacions com moixerangues, danses de "toqueados", processons, Ball de Torrent i balls de plaça.

Concretament, i com a prova d'açò, a Canet d'en Berenguer el dolçainer no ha perdut mai el seu lloc a la festa, en la

qual ha hagut d'interpretar dianes, passacarrers, ball de plaça, processó i, fins fa uns anys, les vaques al carrer. Ara ho fa la xaranga. Per Canet ha passat el Tio Monero de les Valls durant quasi tota la seua trajectòria com a dolçainer fins als anys 60, quan deixà de tocar; va ser Pasqual Juan, Pasqualet de Vila-real, en actiu encara, el dolçainer a Canet durant quinze anys consecutius. En la interpretació del Ball de Plaça mitjançant la Secció Femenina, també es va veure relacionat al poble Joan Blasco.

Per a repassar els dolçainers comarcals, caldria diferenciar tres zones responent a les tres subcomarques en les quals es divideix el Camp de Morvedre. Una primera zona que agafe Sagunt, el Port i Canet; les altres dos serien les Valls i la Baronia.

A Faura hem de parlar de la família Ocaña i de la família Gaspar *els Moneros*. **Lluís Ocaña Vicent** (1865-1950) és la referència més antiga dels dolçainers de Faura. Construïa dolçaines i canyes que assortia als Moneros i a alguna tenda de València. Va ensenyar a fer-les també al seu nét **Vicent Ocaña Gascón**. Tocava la percussió en la banda del poble i la dolçaina. Més tard ensenya al seu fill **Vicent Ocaña Navarro** (1909-1984) a tocar el tabal. Quan va aprendre Vicent Ocaña, son pare tocava la dolçaina amb Vicent Gaspar Nadal, fent trios, després acompanyà Miquel Gaspar Sanchis. El seu fill Vicent Ocaña Gascón guarda el seu tabal. També tocava en la banda la trompeta i la caixa.

Vicent Gaspar Nadal (1884-1929) tocava, com hem dit abans, amb Lluís i Vicent Ocaña. També era músic,

tocava el saxo alt. Arribà a ser alcalde de Faura en 1922. La seua afició li la passà al seu fill Miquel, el qual va influir perquè fera el servei militar en la Banda de Música. **Miguel Gaspar Sanchis** (1907-1977) es va aficionar per mitjà de son pare i del tio Lluïset. Tocava, a més, el saxo, l'oboé i l'acordió. Va compondre poc, si bé sempre estava tocant peces noves de les quals anava recopilant, com per exemple de la seua relació amb Pere Alonso d'Algímia, segons ens ha contat el seu nebot **Octavio Gaspar**. És el que més bons records ha deixat del seu bon fer, sobretot a Quartell i Canet, on era molt volgut. Sobretot, tocava a la Plana i Camp de Morvedre, si bé va arribar una volta a la Font de la Figuera, quan les danses eren interpretades amb dolçaina i tabal. Tabaleters de Miguel Gaspar foren entre d'altres el seu nebot Octavio Gaspar, **Ramón el Galindo**

de Benifairó, Vicent Ocaña, **Miguel Estors** (Micalet *el Palomo*) i **Miguel Giménez Pixolo** de Quartell.

La tercera zona que distingirem a la nostra comarca està inclosa en la seua totalitat a la Baronia. Són Algímia d'Alfara, Estivella i Torres Torres, els llocs on ens han arribat

referències de dolçainers nascuts al poble.

Pedro Alonso Sella (1880-1963), d'Algímia d'Alfara, començà en el món de la dolçaina de mà de Vicente Montoliu Ramos de Tales, igual que altres dolçainers de l'Horta Nord; i de Liborio Berbis Torres, de Los Leones de Almedijar, saga de dolçainers que va fer importants aportacions als pobles de la Baronia. Pedro Alonso, Liborio i Amadeo Poyo formaven una agrupació anomenada Trio Mundial. Era molt corrent que s'ajuntaren tant amb el tio Elies de Foios com el tio Bruno de Massamagrell, com amb el mestre el tio Tales. Va ser sense dubte el dolçainer amb més projecció i professionalització fora de la comarca i un dels més importants de l'època.

Amadeo Poyo Andreu (1914-1985), d'Algímia d'Alfara, va

ser introduït al tabal pel tio Pere Sella (Pedro Alonso). Quan es va retirar el tio Pere, a principis dels anys 60, començà a tocar la dolçaina mentre ensenyava al seu fill Amadeo Poyo Alabadí a tocar el tabal. El seu fill guarda partitures, instruments i records, tant de son pare com del tio Pere.

A Estivella va nàixer **Salvador Gamón Ferrer** (1904-1985), el tio *Manxo*. Tocava d'oïda i de manera aficionada, pot ser que començara amb l'ajut del *Monero*, del qual li podia haver comprat la dolçaina i canyes, segons referències. Solia tocar a Estivella, Torres Torres i Algímia, on canvià la seua residència des que es va casar.

L'última referència que farem és la de **Joan Blasco Ribera** (1928-2016), nascut a Torres Torres, població de la qual era sa mare, però la seua

vinculació a la dolçaina i el tabalet es va produir a València, on resideix. Començà a tocar el tabal i més tard la dolçaina de mà dels dolçainers Carmelo Greses, de Benimaclet, i José Sanfeliu, de València, el seu mestre. És el dolçainer que més altes cotes ha arribat amb la dolçaina al segle XX i ha sigut molt important la seua tasca en la recuperació i didàctica dels

instruments a les comarques centrals de València. Sens dubte, el major responsable que l'instrument continue present hui.

Ens referirem ara a la situació actual de la presència del tabal i la dolçaina a les distintes zones dolçaineres esmentades abans.

A Canet d'en Berenguer, després de Pasqualet, va ser Guillermo Camarelles de Faura, uns quants anys, i ara som els germans Caballer de Sagunt els que anem seguint la tradició fa 34 anys. També a Canet hi ha exalumnes i aprenents de l'escola municipal que fa uns anys que tancà les portes.

A Sagunt, actualment, som els germans **Francesc, Eduard, Josep Maria i David Caballer Baquero** els que des de principis dels 80 hem tornat a fer sonar els instruments

a Sagunt. Posteriorment, hi ha hagut distints intents d'establir una Escola de Dolçaina, sense èxit. Fa uns anys, tocava també la dolçaina **Enric Cuenca i Teruel**, del Port de Sagunt, acompanyat amb **Pablo Pérez Campos** de Sagunt al tabal. Existeixen a la nostra ciutat alguns joves aprenents de dolçaina, que no coneixem personalment, vinculats a agrupacions d'Almenara.

La dolçaina a les Valls, en l'actualitat, està representada per **Guillermo Camarelles Diana**, de Faura, i resident a València, i **Àngel Antonio Giménez Queralt** de Quartell, dolçainer format a l'escola municipal de Puçol. Ell mateix i dolçainers de Puçol, com **Josep Maria Miret**, són habituals en festes de les Valls.

Pel que fa a la Baronia, desconeixem l'existència

Germans Caballer, dolçainers de Sagunt (Arxiu Germans Caballer).

de dolçainers actuals que desenvolupen la seua activitat amb continuïtat. Per descomptat, a les poblacions on existeixen agrupacions folklòriques és corrent veure l'acompanyament de la dolçaina i el tabal en les danses. És el cas de Sagunt, Faura, Canet, Algar de Palància i el Port de Sagunt. No podem oblidar les "Nits d'Albaes", que per sort encara es desenvolupen amb certa freqüència als pobles de la nostra comarca, sobretot pel que fa a les Valls, on l'afició al cant d'estil està ben demostrada.

Des de la creació de les primeres falles al Camp de Morvedre, desconeixem si algun dels actes fallers celebrats era acompanyat per dolçainers. No tenim referències, però tenint en compte la presència dels dolçainers i les èpoques en les quals tocaven, cal pensar

que tan sols en algun acte faller a les Valls estaria acompanyat per **Micalet el Monero** o **Joan Blasco** a la comarca en general, ja que en l'època de major difusió i organització de les falles a la comarca, no hi havia a la comarca altres dolçainers en actiu. Tenim referències també de la participació de **Pasqual Sanahuja Rovell**, dolçainer de la Vilavella, en festes populars de Sagunt, però no sabem si concretament a les falles.

La presència de la música de tabal i dolçaina en les festes de les falles al Camp de Morvedre, a curt termini, no pareix que canvie molt de com es troba ara, tenint en compte diverses realitats:

> No s'ha aconseguit crear una escola municipal, ni privada, de tabal i dolçaina al Camp de Morvedre a curt termini, a pesar dels intents

realitzats pels germans Caballer. En no haver oferta, tot està en la demanda.

> Respecte a la necessitat de dolçainers en la setmana fallera, majoritàriament, les falles del Camp de Morvedre prefereixen la música de xarangues i l'oferta d'aquestes és molt gran donada la gran quantitat de músics a la comarca vinculats a societats musicals.

> Si a açò li afegim que els temps de crisi pareixen haver passat, no pense que es done al Camp de Morvedre el mateix dibuix que tingué lloc fa anys a València. No veig que les comissions ni la Junta estiguen per organitzar cursos o escoles de dolçaina i tabal a curt termini. No hi ha necessitat tampoc.

Pot haver-hi més presència dolçainera en les falles del Camp de Morvedre en els

actes aïllats, fora de la setmana fallera, en els quals un xicotet grup (fins a una parella) de dolçainers sempre eixirà més barat que una xaranga completa (en ser menys gent). També, a mesura que les falles s'acosten a les danses i al cant d'estil, la presència de dolçainers en aquestes activitats serà major. El que és cert és que, després de molts anys, ningú se sorprén ara de veure dolçainers acompanyant una desfilada de falles (cosa improbable fa quaranta anys). La seua presència, encara que xicoteta, està prou normalitzada, si bé estem per darrere de la resta de ciutats falleres.

No obstant això, sense descartar que la presència dels nostres instruments vaja a més per possibles iniciatives pedagògiques futures, desitgem que el camí de normalització de l'instrument en actes fallers

continue cap avant en les pròximes dècades, confirmant així la recuperació de la música de dolçaina i tabal com a part del nostre patrimoni immaterial.

Cal dir que, malgrat els problemes comentats, s'ha de ser optimistes, si ens fixem amb altres ciutats falleres: pels motius que siga, però també perquè s'ha recuperat l'instrument i hi ha una gran oferta, els dolçainers tornen a estar presents en la festa que ells també iniciaren i, per circumstàncies, quasi són desplaçats. La convivència amb la música de banda i xarangues de qualitat és necessària.

3. El repertori tradicional de dolçaina i tabalet

Jordi Reig, en el seu llibre *La música tradicional valenciana. Una aproximació etnomusicològica*, parla així

del concepte de repertori:

“Lluny del concepte de bloc definit i confinat per sempre en un suport escrit o memorístic, el conjunt de peces que integren allò que s'anomena el repertori general del duo dolçaina i tabal hauria de definir-se mitjançant la relació reconeguda i compartida entre aquest conjunt instrumental i uns tipus de música determinats, que produeix un bagatge de sons que els intèrprets expressen com a “propis” per convenció comunicativa al si d'un àmbit sociocultural determinat. No es tracta d'un corpus fix i inamovible, sinó d'una compilació en transformació constant, tant pel que fa a la fesomia de cadascuna de les mostres, que presenten tantes concrecions com intèrprets i situacions d'ús en què són executades. La selecció natural d'entrada

i eixida de components en aquesta collecció oberta està determinada, principalment, per la vigència de les distintes funcions del tàndem i per la capacitat de memòria dels usuaris de la música: intèrprets i públic.”

La manera com s’ha transmés i format el repertori de cadascú va des de la utilització de la memòria com de la transcripció i l’estudi de l’escriptura per a plasmar la música. Jordi Reig, en la seua obra, afegeix:

“Moltes recopilacions i transcripcions realitzades al segle XX per gent molt capacitada des del punt de vista de la notació convencional escrita segons els criteris de la música “culta” occidental no han

acabat de reflectir la realitat sonora que tractaven d’atrapar.

Siga llegint les peces del repertori en partitura (encara que, com ha quedat manifest, caldria no sacralitzar-la sinó usar-la com a estímul de record) o siga interpretant-les de memòria, entre l’instrumentista i la seua música hi ha una relació mòbil que no està definida terminantment: ell és el màxim responsable perquè disposa de la competència per a transferir-la del pla de la possibilitat, que és propi de la memòria, al de l’actualitat, i en fer això, és, a tots els efectes, el compositor”.

També Antoni Ortí³, en el text del volum VII de la Fonoteca de Materials dedicat a Morella

3. Gaiter de Morella, participant de l’enregistrament de les músiques tradicionals de dolçaina de Morella en la Fonoteca de Materials dels

i els tocs tradicionals de dolçaina, tracta el problema de les transcripcions:

“Es diu que l'única regla fixa existent en la interpretació d'una partitura és que no mai s'ha de tocar com està escrita. La història de la grafia musical defensa aquesta tesi, ja que els primers signes només servien com a ajuda per a recordar un contingut ja sabut.

La problemàtica general s'accentua encara més en el cas del folklore per una raó fonamental: l'escriptura musical ha evolucionat d'acord amb les necessitats de la música “clàssica”, mentre que la música tradicional comporta elements que no són de cap manera tradicionals en aquella música. Les

diferències poden ser establertes majoritàriament en dos aspectes:

- a) en el sistema musical,
- b) en el ritme.

Quant als sistemes musicals de les melodies ací transcrites (es refereix a la publicació), no existeix gran dificultat, ja que són relativament senzills. No passa el mateix amb el ritme...”

Una volta trobat el ritme de les danses de Morella, pel mètode d'aproximació introduint valors en un ordinador fins aconseguir aproximar-se al ritme en qüestió, Ortí afegeix:

“Sobre el paper pot parèixer molt rebuscat, però cal recordar que

primer és el ritme i després la transcripció, i no a l'inrevés.” (Més avant, concretarem un poc més de quin ritme es tracta.)

Blas Coscollar⁴, en el seu “Método de dulzaina aragonesa”, aporta:

“Siendo la música tradicional, como lo es, un fenómeno solo explicable en el espacio y en el tiempo, su forma natural de aprendizaje debiera ser la que tradicionalmente ha sido, es decir, la transmisión oral. En ella va la personalidad del músico, su entorno, el del oyente, las circunstancias personales de cada uno de ellos, los matices interpretativos, el lenguaje, la actitud respecto al instrumento, el acompañamiento, la danza...”

De hecho, hay autores que, en la imposibilidad de atrapar en unos signos las sutilezas de la música, encuentran la explicación a que solo algunos fragmentos tardíos de las creaciones musicales de la Grecia clásica hayan llegado hasta nosotros. Nunca hay que perder de vista que la transcripción sólo refleja una parte del hecho musical, prima los aspectos mnemotécnicos y deja la recreación en manos del buen hacer y entender del músico. Al no contener habitualmente indicaciones de estilo, el alumno deberá adquirirlo mediante la escucha e interiorización de la música tradicional viva y las grabaciones históricas.”

A continuació repassarem de què consta l'anomenat repertori tradicional.

4. BLAS COSCOLLAR. Método de dulzaina aragonesa. 2001

1. Dianes:

Cal diferenciar les dianes d'allò que els valencians diuen despertades. A les dianes no hi ha acompanyament de pirotècnia. Són els músics, dolçainers o banda de música, els que recorren el carrer amb una sèrie de ritmes i melodies pròpies d'aquest moment. Potser l'única festa on es barregen la música i la pirotècnia siga en les despertades de falles. Un acte específic i exclusiu, que ara està en hores baixes, respecte a la resta d'actes i amb perill de desaparició.

2. Cercaviles:

Hi ha diferents ritmes, segons les zones, damunt els quals s'executen distints tipus de melodies. Les més utilitzades durant les desfilades falleres.

3. Dansetes

Hi ha gran quantitat de dansetes processonals a les comarques valencianes, que quasi exclusivament s'interpreten amb tabal i dolçaina.

4. Processons

Simplificant, hi ha dos tipus de cançons. Les que van amb el ritme primitiu de processó que s'ha conservat a la Plana, Camp de Morvedre i l'Horta, i que, en alguns llocs, ha quedat com a tocata d'eixida de la creu, i les marxes de processó a l'estil de la banda de música.

5. Danses

Melodies que acompanyen les danses de tot el repertori valencià, amb diferents noms com danses, balls de plaça, balls rodats i balls plans, entre altres.

6. Ballables

A voltes, els dolçainers havien de fer ball, utilitzant melodies i gèneres de moda, per tant, apareixen en tots els repertoris gran quantitat d'aquest tipus de músiques. Trobarem, així, pasdobles, polques, masurques, valsos, fox, rumbes, xotis, havaneres, americanes, etc.

7. Diversos

En aquest últim apartat, he deixat diverses melodies de determinats moments festius no anomenats encara com replegues, carreres, albares, santantonades, toques de bous..., entre altres, que cal conèixer.

4. Història de la dolçaina i el tabalet en la Falla el Mocador

Des dels seus inicis, la confiança de la Falla Penya El Mocador amb els nostres

Joan Blasco i Ribera, en 2008.

instruments va ser el referent dins el món faller de la nostra localitat. Així, quan a Sagunt ja feia molts anys que no hi havia cap dolçainer, la iniciativa de la Falla de promoure aquests instruments es va imposar a les dificultats de trobar els músics. És quan van requerir dolçainers i tabalets de gran renom com el mestre **Joan Blasco**, que va iniciar aquesta etapa continuada de suport als instruments.

Joan Blasco i Ribera va néixer a Torres Torres el 16 de gener

de 1928. Quan era xicotet es va traslladar a València al costat dels seus pares. Als vuit anys comença a treballar en l'àmbit de la dolçaina, tocant el tabalet.

Començà a tocar el tabal i més tard la dolçaina de la mà dels dolçainers Carmelo Greses, de Benimaclet, on tocava el tabal el seu germà, i José Sanfèlix, de València, el seu mestre. La seua formació musical es va completar a través del Patronat Filharmònic Obrer, Juvenalia, el Micalet amb Amparo Aliaga i el mestre Marín. Va ser als onze anys quan va realitzar la seua primera presentació tocant la dolçaina a la plaça de bous de València. Als catorze anys rep el primer Premi del "Concurs de música en la Nit Valenciana" de Lo Rat Penat.

Més tard, quan tenia vint-i-un anys, es casa. En 1961 va formar part del professorat

de música tradicional, secció dolçaina creat per la Junta Central Fallera al Palau del Comte de Parcent, al costat de Manolo Marzal en cant d'estil, Jarque en rondalla i Lina Cubells en dansa.

Posteriorment, va establir l'escola d'Algemesí, Juan Bautista Comes a través de la Diputació, i més tard l'escola José Iturbi del Conservatori Municipal de València, d'on han partit pràcticament gran part dels dolçainers de tota la Comunitat Valenciana.

Va ser el primer introductor de la dolçaina en la Banda i va realitzar el primer mètode de dolçaina. Va obtindre nombrosos premis i reconeixements en relació amb la seua aportació a aquest instrument autòcton valencià. Va faltar el 9 de març de 2016.

Si bé Joan Blasco no passarà a la història per l'extensió de

la seua obra musical, sí que ho farà per ser el pare de la dolçaina moderna.

Segons Ferran Navarro en una comunicació feta un any després de la seua mort: “Representa l’evolució i estandardització tant de la dolçaina com del tabalet com avui també els coneixem. Podrien ser d’una altra manera? Sí, es clar, però no ho han estat. Els instruments, com avui els coneixem, són fruit dels seus estudis i de la seua dedicació a fabricar-los i a donar-los a conèixer”.

També afegeix: “Podríem afirmar que poques persones han tingut tanta capacitat de canviar el curs de la història musical d’un país (en aquest cas de la música tradicional dels valencians i valencianes, clar està) com les que ha tingut Joan Blasco. I sols per això li hem d’estar agraïts i fer-li els

reconeixements escaients que la societat valenciana encara no ha fet.”

Fruit de l’escola municipal de València, tenim ara una sèrie de mestres i grans dolçainers, com són Marcial *Pierres* de Xiva i Josemi Sánchez de València, els dos molt coneguts i encara en actiu, i en el seu màxim nivell. Els dos vingueren uns quants anys a la Falla Penya El Mocador rellevant Joan Blasco. Tenen una forma de tocar molt diferenciada de la de l’estàndard de la majoria d’escoles actuals i un estil propi.

Marcial Cervera Martí, de malnom *Pierres*, professor d’autoescola de professió, és un dolçainer de carrer, molt festiu i improvisador, que acompanya tant cercaviles com processons o nits d’albades per les quals destaca. En aquella època de principi dels

80, va vindre moltes voltes a fer nits d'albades a Sagunt, acompanyant Bahilo i Flores, cantadors molt coneguts del Puig. Molt vinculat al manteniment de la dolçaina a la festa del *Torico* de Xiva, el seu poble. Habitualment, està acompanyat al tabal pel seu fill **Cristian Cervera Anchel**.

Josemi Sánchez Velasco, a banda de gran dolçainer, molt conegut dins i fora de la nostra comunitat, és un músic polifacètic. En l'actualitat, a més de mestre de nombroses escoles

de dolçaina i tabal, també tocava l'acordiò diatònic als Sonadors de la Guaita, grup folk que ell mateix liderava, ara desaparegut. També ha fet i fa nombroses col·laboracions en altres grups folk i gravacions, destaca la que fa habitualment en el conegut grup Al Tall. Responsable i promotor dels Tallers de Música Popular de la Conselleria de Cultura. Copropietari del Museu d'Instrumentes Tradicionals MUSIT de Gilet. També és versador i autor de diverses publicacions. És, per tant,

un dels pocs professionals de la música tradicional valenciana.

Al casal de la falla hi ha constància que Guillermo Camarellles també participà en alguns actes fallers quan els Germans Caballer encara no teníem relació amb la falla. Aquesta relació va vindre de mà de la falla i l'amic Marcial, quan van conèixer que hi havien dolçainers a Sagunt.

Guillermo Camarellles, dolçainer de la Vall de Segó.

Guillermo Camarellles Diana és un dolçainer nascut a València en 1952, però vinculat per la seua família a la Vall de Segó, principalment Benifairó de les Valls i Faura. També ha residit a València. Tant a la Vall de Segó com a València manté agrupacions dolçaineres de les quals es mestre. A banda de la gran

quantitat de composicions que realitza, ha editat diverses publicacions de partitures i mètodes, i ha comptat en els seus inicis a primeries dels anys 80 amb son tio Eliseo Ribelles. Juntament amb els Caballer, ha sigut responsable del manteniment i la recuperació dels nostres instruments a la comarca.

5. Els Germans Caballer i la Falla El Mocador

Per a fer un poc d'història dels Caballer i la dolçaïna i el tabal, cal remuntar-se a l'any

1980, quan Paco era membre d'una falla alternativa que es plantava a finals dels 70 a Sagunt, la Falla d'El Lloc. Allí va conèixer la dolçaina de mà dels grups folk del moment, i dels dolçainers d'Algemesi amb els quals tenia relació quan venien a tocar el dia de la presentació i les albaides. Aquells dolçainers eren Ramon Garcia, Vicent Borràs *Faenes* i Xavier Richart, actual mestre de dolçaina del conservatori municipal de València, en aquell moment exalumnes de la primera escola de dolçaina de Joan Blasco.

Paral·lelament, Eduard es va apuntar a un curset de dolçaina, com a activitat extra a l'Institut de Batxillerat "Clot del Moro" de mà de Vicent Soriano, músic de Quartell amb inquietuds per aprendre i ensenyar al mateix temps aquest instrument. Eduard es comprà una dolçaina que no va poder fer sonar.

El que sí que la va fer sonar i a més aprofità els seus estudis musicals de clarinet va ser Paco, coincidint amb la creació del grup folk saguntí Botó, i del Grup de Danses de Morvedre l'any 1981. De manera autodidacta va començar a tocar acompanyant-se al tabal per Toni Porcar de Castelló (que treballava en Correus a Sagunt) i posteriorment, en el mateix any, per Eduard (també autodidacta).

L'any 1981 es posaren en contacte amb nosaltres l'associació de veïns de Santa Anna per fer un curset de dolçaina i tabalet que durà uns anys. En ell pogueren fer els seus inicis persones molt interessades amb la dolçaina i tabal, alguns d'ells relacionats amb la Falla La Vila, com Pepe *el Blanco* i el seu fill Sergi, a més del *Canari*, Cadalàs, Camarelles, i d'altres. Però, sobretot, els tabaleters **Lluís Monreal**

Els dolçainers de la Falla El Mocador, any 1984.

i el nostre germà **David**,
que després, l'any 1984, ens
acompanyaren en la Falla El
Mocador, encetant així, la
nostra etapa dolçainera a la
Falla.

Amb l'escola de l'associació
de veïns, poguérem fer
despertades per al 9 d'octubre
per a l'Ajuntament de Sagunt,
i acudírem al primer aplec
de dolçainers i tabaleters a

Puçol l'any 1982. A més, un any participàrem en alguns actes fallers amb la falla La Vila de Sagunt.

Vàrem fer l'acompanyament musical d'un espectacle de carrer amb el grup Cercle de Teatre de Sagunt, premiat per la Diputació de València en 1982, titulat "Temps de festa", amb el qual realitzàrem diverses actuacions dins i fora de la nostra Comunitat.

Prompte, començàrem a fer les processons de Sagunt, i altres festes de Sagunt i comarca, com és el cas de Canet, a més d'acompanyar danses als grups d'Alfara, Quartell, Algímia, Faura, Benavites, Sagunt, i d'altres pobles de la comarca.

Viatjàrem a Cecina per tocar en una fira coincidint amb la Targa i acompanyant la representació municipal.

Contactàrem amb Vicente Fas, dolçainer de la Vall

d'Uixó, amb el qual tocàrem durant molts anys després a Artana i la Vall d'Uixó. Contactàrem i estudiàrem tot l'entorn familiar i arxiu de Micalet *el Monero*, dolçainer de Faura, del qual encara ens queda feina pendent. També participàrem en les gravacions de la fonoteca de materials de la Conselleria de Cultura.

L'any 1990 participàrem en el més exitós i important aplec de dolçainers i tabaleters valencià, celebrat a Petrer (les Valls del Vinalopó). Aquest aplec ens va servir per tal de donar-nos a conèixer fora de la comarca, ja que molta gent del món de la dolçaina no ens coneixia (eixe fou el cas de Joan Blasco). També participàrem en quatre aplecs a Tales, Castelló i Muro.

L'any 1993 i sota l'organització del Collectiu

Germans Caballer. Foto de Sandra Solís.

“La Canya”, amb els quals sempre col·laboràrem, se celebrà la I Jornada al voltant de la dolçaina a la Casa de Cultura Capellà Pallarés de Caixa Sagunt. Ací realitzàrem la xarrada-concert “Els dolçainers al Camp de Morvedre”. Aquesta xarrada també va ser realitzada en la I Trobada de Dolçainers del Camp de Morvedre, a la qual també participàrem amb grups d’Aragó, Alacant i Catalunya, els dies 25 i 26 de juny de 1999.

També participàrem en gravacions com la Fonoteca de Materials de la Conselleria de Cultura de la Generalitat Valenciana (1988), el segon disc del grup La Abuela Santa Ana, de Santa Ana-Albacete (1997). Hem gravat també en un disc de la Colla Brials (2007) i per a una antologia de la dolçaina publicada per l’Institut Valencià de la Música (2012).

Des de 2001, Paco dirigeix l’escola municipal de Canet, on també comença a tocar la dolçaina el nostre germà Josep Maria. Ell era l’únic germà no vinculat a aquest món de la música tradicional, però debutà l’any 2002 en la *Dansa* a Sagunt i en la cercavila del dia 9 d’octubre. En 2003, **Josep Maria Caballer** s’incorporà amb nosaltres en els actes fallers, completant el quartet de germans que acompanyem els actes de desfilada de la Falla El Mocador.

A partir d’eixe moment, participàrem en 2005 al I Encuentro de Dulzaineros del Bajo Martín (Albalate del Arzobispo) organitzat per Dulzaineros del Bajo Aragón. Impartírem un taller a l’Escola Municipal de Folklore de Zaragoza (2006). Participàrem al X Aniversari de la colla de grallers Clau de Mar (Vilanova i la Geltrú, 2010) i en el conegut encontre

Aires de dulzaina 2011 (San Esteban de Gormaz, Sòria).

En els 'Aires de Dulzaina' (San Esteban de Gormaz, Sòria 2011) Tenim una data important que ens donà lloc a una nova formació musical. És el dia del concert del nostre 25 aniversari (25 de novembre de 2006). Acompanyats d'amics que hem anat coneixent del món del folk i la música tradicional valenciana, barrejarem la dolçaina i el tabal amb instruments de corda (guitarres, guitarró, bandúrria, llaüt i violí), tuba i percussions diverses, férem un repàs al repertori tradicional dels dolçainers. Aquest fet provocà la gravació d'un disc compacte: *Les músiques del 25 aniversari* (2009) i una llista (que va ampliant-se) d'actuacions amb la formació ***Germans Caballer i Amics***. Entre elles destaquem les del dia del Cant d'Estil al Teatre Talia de

València (2008), Folkhivern de Sueca (2010), Encuentro de Rondas en Mora de Rubielos (2010), Una Nit Folk a Quart de Poblet (2010), el Gran Sarau del 30 aniversari del grup Hawwara de Benetússer (2011), el concert especial amb motiu del nostre 30 aniversari (2012), el concert de festes a Bellreguard (2012), el realitzat a la cloenda del XIV Aplec de la Federació Valenciana de Dolçainers i Tabaleters realitzat a Alcalà de Xivert (2013) i a les festes del Pilar a Saragossa (2013), a Estivella (2015), al FaurArt (2015) i al Xàbia Folk (2016), compartint cartell amb artistes de la talla de Kepa Junkera, a més dels concerts a Vallanca, Llutxent, Manises, Bétera, Canet d'en Berenguer, Albalat dels Sorells, Sagunt i Petrés (2017-2018).

Anualment, amb el suport de l'Associació "Amics de la Música Tradicional.

Dolçainers de Sagunt”, en la qual participem, organitzem des del 2011 una trobada anomenada FolkaSagunt on Germans Caballer i Amics

realitzem una actuació conjunta amb un altre grup a l’Auditori de Sagunt, i hem tingut, de moment, convidats de la talla de la Ronda Astí

Queda Ixo, Colla El Gudol, Dulzaineros del Bajo Aragón, Urbàlia Rurana, Celtúria, Atalaya Soria, Clau de Mar de Vilanova i la Geltrú, Tres Fan Ball, Nitidia i Aljibes de Segóvia.

Durant tota la nostra trajectòria, hem recorregut pobles i ciutats de les nostres terres amb els actes tradicionals per als dolçainers: els actes de carrer (dianes, processons, cercaviles, danses, albaes...). També hem realitzat tallers, xarrades i concerts, destacant els ja anomenats, a més dels realitzats en les jornades de dolçaina i tabal en la Societat Coral El Micalet de València (2006), fi de curs de la Colla Guirigall d'Alcàsser (2008) i l'assemblea extraordinària de la Federació Valenciana de Dolçainers i Tabaleters a Gilet (2011), el dia de la dolçaina a Benaguasil (2011), el X Aniversari de la

Colla d'Algemesí (2011), la mostra de música popular Mª Auxiliadora a València (2012), la trobada de dolçainers i tabaleters del XXX Festival de Danses de l'Antiga Corona d'Aragó a Castelló de la Plana (2013), trobades a València i Xiva (2014), a Tavernes Blanques i Foios (2015), Nules i Massalfassar (2018). També hem acudit als aplecs d'Alcalà de Xivert (2014), Petrer (2015), Alzira (2016) i Gandia (2018).

Des de 2016 organitzem una mostra de dolçaina i tabal a Sagunt, vinculada al FolkaSagunt, que enguany ha fet la seua segona edició. A més, enguany hem organitzat una Trobada Especial a Sagunt per a celebrar els XX anys de la Federació Valenciana de Dolçaina i Tabal, de la qual formem part.

En totes les ocasions que podem, exposem la nostra visió sobre el món de la dolçaina i

el tabal, en base a la nostra experiència, de més de 35 anys. A banda del reconeixement dels nostres pobles i del món de la dolçaina i el tabalet,

l'any 2010 vàrem rebre el Premi Onda Cero a la Cultura, el 2013, l'Associació Cultural Falla Santa Anna ens va concedir el guardó "Saguntí

de l'any 2013", el Premi "Arrels 2015" atorgat per l'Associació Arrels d'Estivella i el Premi Tradicions 2016 que concedeix *El Periodico de Aquí*.

Paco ha realitzat el grau mitjà professional de dolçaina al Conservatori Municipal de Sagunt amb premi extraordinari. Xema,

Els Caballer, la família cada volta més gran.

[p. / 215]

després d'uns anys estudiant amb Antoni de la Asunción i Andrés, s'uneix en 2011 al Grup de Dolçainers i Tabaleters el Cudol, i

Eduard amplia els seus estudis de percussió després d'una llarga trajectòria autodidacta. En els últims anys, ens acompanyen, en

algunes ocasions ajudant David, Quico i Jordi, els fills de Paco, que també estudien diferents especialitats musicals al Conservatori Municipal, i recentment ve acompanyant-nos ocasionalment al tabal Joan, el fill de Xema, que també estudia a València. Com ja hem dit abans, va

ser l'any 1984 quan els Germans Caballer començarem a acompanyar la Falla Penya El Mocador, fins ara ininterrompudament. El contacte vingué de la mà de Marcial i Josemi, que ens van posar en contacte amb la falla, quan s'assabentaren que hi havia nous dolçainers a Sagunt.

Amb la Falla El Mocador, a més de viure moltes vivències i de conèixer persones interessants i sentir-nos com en família. Són 35 els anys que hem compartit, comptant amb l'exercici faller en el qual estem. Hem participat de moments molt importants de la Falla i hem tingut diversos reconeixements.

A banda d'aquest article que eixirà en el llibret de 2019, ja hem participat en diferents llibrets de la Falla, com ara:

LA DOLÇAINA I EL TABALET AL MOCADOR 25 ANYS DE MÚSICA TRADICIONAL VALENCIANA (2003). Article d'Eduard Caballer.

ELS GERMANS CABALLER. 25 ANYS AMB DOLÇAINA I TABALET (2007). Entrevistes realitzades per membres de la Falla.

EL TABAL VALENCIÀ AL CAMP DE MORVEDRE (2009). Treball d'Eduard Caballer amb les

col·laboracions d'Emilio Ballesteros i Josep Miquel Martínez.

CANÇONS INFANTILS AL CAMP DE MORVEDRE. PROPOSTES PER A DOLÇAINA I TABAL (2014).

Article d'Eduard Caballer i Josep Miquel Martínez.

Amb Josep Miquel Martínez, músic, director i compositor de Quart de les Valls, estrenarem la versió per a dolçaines i tabal del seu Himne del Mocador en 2006.

La falla fa molts anys que aposta per la cultura, tant en els llibrets (amb molts bons premis de la Generalitat Valenciana), els Premis Mocador a articles sobre el Camp de Morvedre, participant de l'organització de Lletres Falleres, i el seu Premi ViP (Valors i Professionalitat), que per a aquest exercici de 2019 ha recaigut sobre els Germans Caballer. És un

Exposició sobre la trajectòria de Germans Caballer.

Moment de l'exposició.

orgull formar part del reduït grup de gent privilegiada que poden gaudir d'aquest reconeixement.

L'acte de lliurament fou el passat dijous 15 de novembre de 2018 al saló d'actes del Consell Agrari de Sagunt. Hi participaren, a banda d'autoritats i representants fallers, la mantenidora Reme

Hervàs, a la qual agraïm les paraules que ens va dedicar, així com les dels amics que ens acompanyaren: Mònica Navarro, Josep Miquel Martínez, Òscar Pérez, Joanjo Trilles i el regidor Sergio Muniesa. L'acte va servir per a inaugurar la setmana cultural de la falla. Els assistents pogueren gaudir d'una xicoteta però

representativa exposició del camí recorregut pels Germans Caballer.

Són molts anys pel mateix camí, i apostant per la nostra música tradicional. Als Caballer sols ens queda donar-li l'enhorabona i les gràcies a la Falla El Mocador, i desitjar-los una llarga vida amenitzada pels nostres

instruments més benvolguts pels valencians: la dolçaina i el tabalet.

6. Referències consultades:

Article "La Falla de todas las músicas", El País (14-03-2014).

Arxiu fotogràfic Germans Caballer, dolçainers de Sagunt.

Arxiu fotogràfic Germans
Llorca.

ARIÑO VILLARROYA, ANTONIO: *La
ciudad ritual: la fiesta de las
fallas*. Anthropos. 1992.

CABALLER BAQUERO, EDUARD:
*La dolçaina i el tabalet al
Mocador, 25 anys de música
tradicional valenciana*.
Article en el Llibret Falla El
Mocador, 2003.

CABALLER BAQUERO, EDUARD I
ALTRES: *El tabal valencià al
Camp de Morvedre*. Article en
el Llibret Falla El Mocador,
2009.

COSCOLLAR SANTALIESTRA, BLAS:
Método de dulzaina aragonesa.
Sant Pere de Ribes. Arsís
Editorial, SL, 2001.

DIVERSOS AUTORS: *Historia de
las Fallas*. València. Periòdic
Levante, 1990.

FALLA EL MOCADOR: *Els
germans Caballer. 25 anys
amb la dolçaina i tabalet*.
Entrevistes en el Llibret
Falla El Mocador, 2007.

FONOTECA DE MATERIALS Vol. 7:
Morella, tocs tradicionals de
dolçaina, 1987.

MARTÍNEZ GIMÉNEZ, JOSEP
MIQUEL I CABALLER BAQUERO,
EDUARD: *Cançons infantils al
Camp de Morvedre. Propostes
per a dolçaina i tabal.*
Article en el Llibret Falla El
Mocador, 2014.

ORIOLA VELLÓ, FREDERIC: *En
clau de festa: aproximació
a l'evolució de la música
en el cicle festiu valencià.*
Collecció Clau tradicional 1.
Institut Valencià de la Música
(IVM). València, 2010.

Bloc [https://tradicionfallera.
blogspot.com.es](https://tradicionfallera.blogspot.com.es)

Viquipèdia. [https://
ca.wikipedia.org/wiki/Falles](https://ca.wikipedia.org/wiki/Falles)

Web www.estudisfallers.org
Associació d'Estudis Fallers.

Web www.vivelasfallas.es
Pàgina sobre les falles.

Web www.fallas.com
Portal de la Junta Central
Fallera de València.

Web www.germanscaballer.com

El cant d'estil valencià
és un cant molt virtuós.

La seua tessitura és molt
ampla, té uns aguts i uns greus
molt difícils d'interpretar,
ja que has de tindre una gran
afinació, i domini de la veu,
i saber controlar molt bé la
respiració.

Estan els cants de l'"u i
dos", l'"u i dotze", l'"u i les
riberenques", aquests cants
s'acompanyen amb música de
vent, trompeta clarinet i
trombó de vares. Antigament
el trombó era de pistons, dos
guitarres i un guitarró, si
no va música de vent també
s'acompanya per rondalla.

Els primers músics de vent
que jo vaig conèixer varen
ser:

Palauet, Colau i Pujol, després
d'ells amb qui més he anat ha
sigut:

Calet trompeta, clarinet,
Paredes, Peña trombó de vares.

També he fet moltes *cantaes*
amb els músics de Godella.

Trompeta, Vicent Benlloc
Caballer, clarinet, Josep
Vicent Casar Rovira, trombó,
Antoni Solaz Rodríguez.

El meu iaio va nèixer l'any
1891 i quan era un xiquet
anava darrere dels *cantaors*
caravina i maravilla, en les
cantaes, i m'anomenava els
cantaors més antics dels que
acabe d'anomenar, però no
recorde el nom dels *cantaors*
que em deia.

Mai he sabut el perquè del
nom per números de les
valencianes, no se sap si
és pels balls o per la forma
de tocar les guitarres les
valencianes, ja que molt
antigament.

Eren acompanyades només pels instruments de corda.

Els *cantaors* solien anar per parelles si no és que les *cantaes* foren molt llargues i s'ajuntaven quatre *cantaors*.

En els cants d'estil valencià, cada estil té diverses formes de cantar, ja que els cantadors els cantaven segons la seua veu i aptituds de la seua tessitura de veu, estan els estils plans, estils molt sobrepujats, estils plans florejats, però sense desvirtuar els cants.

El guitarró és l'instrument més important de la corda, ja que dirigeix la música i va fent melodies mentre el cantador està cantant i dona les entrades a la música de vent i a les guitarres. És qui mana en la música.

La figura del versador és també molt important, ja que és

el que fa els versos criticant o alabant els festers.

Evarist Payà (1874-1951) va ser un dels cantadors que començà a sobrepujar més i tingué molt d'èxit sense eixir-se'n del cànon del cant valencià sense desvirtuar-ne la forma, del que és el cant.

El Xiquet de Benaguasil tenia una veu molt aguda i molta gràcia per a expressar el cant i els seus requints eren molt virtuosos.

Extraordinaris eren també el Xiquet de Paterna, el Cego de Marxalenes, els Xiquets de Mislata, el Xiquet de Bétera, el Sardino de Bétera, laBlanqueta, Conxeta la del Mercat, Àngel Pollastret de Paterna, pare i fill, Tremendo, Requeni, la Serrana, el Xiquet de Vinalesa, el Pedralví, el Moquero, Flores del Puig, Bailo, Emilio del Puig, Pilareta, Marineta, Pastoret,

el Xiquet del Carme, Victoria Sousa; varen ser parella en el cant durant 25 anys. Sé que em deixe molts cantadors antics però no hi hauria prou fulls per anomenar-los tots, molts dels cantadors s'acompanyaven amb la guitarra, i es versaven.

Jo he donat moltes conferències de cant valencià. Cantant com cantaven molts dels cantadors antics, ja que he tingut la sort, des de joveneta, d'anar amb ells i poder imitar els estils que ells feien. Quan jo comencí a cantar hi havia moltes

cantaes en valencià i per tots els pobles del voltant de valència, castelló i la ribera.

Després estan també les *albaes*, que es canten acompanyades amb tabal i dolçaina, com diu el nom, sempre es cantaven a l'alba.

S'han perdut molts cants, com l'"u i tretze", l'"u i l'onze" i alguns més que no recorde.

El cant d'estil valencià és d'una gran riquesa musical, però també és el gran desconegut entre els mateixos valencians, que no saben distingir unes *albaes* d'un cant d'estil.

Ací a valència no sabem apreciar la riquesa del nostre cant.

Ací a valència
no sabem
apreciar la
riquesa del
nostre cant.

Hem de ser conscients que en aquest curs s'ha aconseguit una fita històrica: per primera vegada els estudis de dolçaina accedeixen als ensenyaments públics superiors. Perquè s'entenga millor encara: a partir d'enguany, els estudis de dolçaina ja són universitaris.

Tan universitaris com puguem ser els estudis de qualsevol altre instrument de vent, de corda, de percussió, de cant, de direcció, de composició, de musicologia o de pedagogia musical. És a dir, els dolçainers tindran el mateix accés als quatre cursos d'especialitat de títol superior, a la possibilitat de cursar un màster amb garanties de qualitat, i a l'eventualitat d'elaborar una tesi doctoral que amplie i consolide el coneixement humà, en aprofitar la capacitat per investigar que proveeix l'àmbit pedagògic universitari.

-Que el professor que finalment impartirà les assignatures instrumentals era un dels dotze que estaven preinscrits com a alumnes? Doncs clar. Quin tipus d'alumne penseu que s'ha matriculat? El nivell és altíssim. Més de la meitat tenien les mateixes condicions i haurien pogut ser professors. La manipulació és tan pedestre i tan canalla que tardarem temps a situar cada actor al lloc que li pertoca en esta comèdia. Però ho farem, sense cap dubte. Qui ha dit això?

Creada la primera escola de dolçaina el 1974, es van incloure els estudis elementals als conservatoris valencians el curs 1989/90. Deu anys més tard, el 1999/2000, va començar a impartir-se el grau mitjà - anomenat *professional*- en conservatoris de titularitat municipal, i el 2007/08 es va implantar també als ensenyaments reglats dels conservatoris que depenen de la Conselleria d'Educació. Hem

hagut d'esperar fins l'actual 2018/19 per incorporar la dolçaina al grau superior, sis anys després d'haver acabat els estudis la primera promoció de dolçainers amb grau professional, i amb el conseqüent increment anual d'alumnes desatesos. Ja era hora.

La manera d'accedir als estudis superiors reglats, principalment, per a la música «culta» occidental ha sigut incloure la dolçaina en l'especialitat d'Interpretació com un itinerari més, al costat dels itineraris de les altres especialitats instrumentals -arpa, cant, clavecí, guitarra, *jazz*, instruments de l'orquestra simfònica, instruments de la música antiga, orgue, piano-, i amb un pla d'estudis similar al dels altres ensenyaments artístics superiors de música dels centres que depenen de l'Institut Superior

d'Ensenyaments Artístics de la Comunitat Valenciana (ISEACV).

-I diu que sóc jo qui va decidir si la documentació que presentaven els aspirants a professors era bona o no? Si això es fa gairebé automàticament des de la Conselleria. I que em vaig nomenar un assessor per a mi? Si l'assessor el va buscar l'ISEACV perquè cap dels membres de la comissió de selecció que jo presidia érem dolçainers. Quina fantasia! Podria dedicar-se a escriure novel·les: *El pseudoperiodista que intoxicava gratis un sector en el qual no tenia competència*, seria un títol adient. I on li publiquen les mentides, on?... Doncs no em sona de res.

L'itinerari no s'anomenarà *dolçaina*, sinó *instruments de la música tradicional i popular*, en previsió que més endavant s'hi incorporen altres especialitats de la nostra música, com el cant valencià, el quart curs del qual ja està impartint-

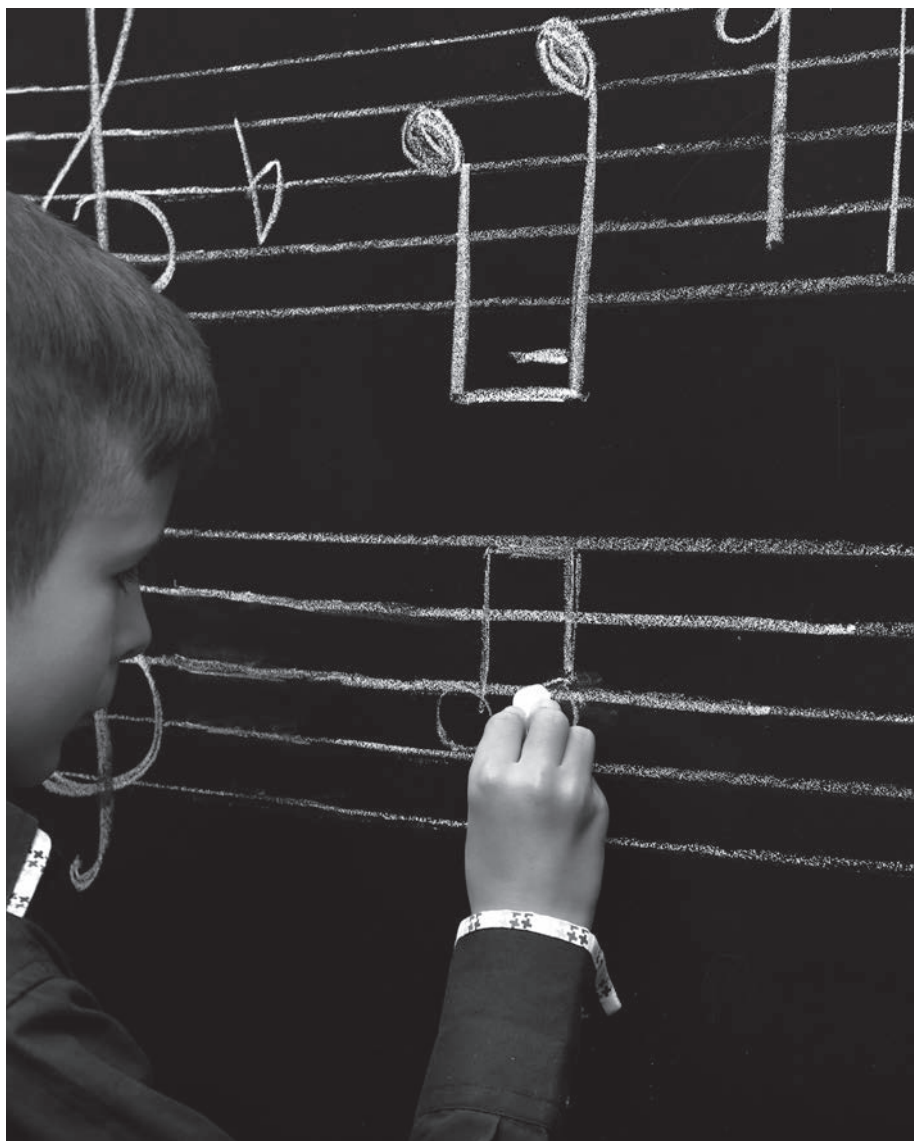
se en conservatoris professionals, el guitarró i les dobles cordes, i altres que es puguen incloure en un futur com l'acordió, la percussió autòctona o els estudis d'etnomusicologia especialitzada.

La dolçaina quedarà adscrita, de moment, al departament de vent fusta del Conservatori Superior de València, però hi ha prevista la creació d'un departament independent de música tradicional valenciana que done cabuda a les especialitats esmentades en el paràgraf anterior, a més de la dolçaina i el tabal.

-Encara que tinguera un doctorat en astrofísica per Harvard, si fa un examen tan horrorós, no es pot aprovar. Però la vam suspendre tots els cinc membres de la comissió per unanimitat, l'assessor va restar inèdit i no hi va caldre debat: allò no hi havia per on agarrar-ho. Jo no tenia cap obligació, però, com

que era amiga, li vaig dir després, confidencialment, en què havia fallat. Quan suspenem un examen, és d'agrair que se'ns diga quin ha estat el motiu, què hem fet malament, per tal de corregir-nos, no? Doncs més tard em vaig veure l'explicació que li vaig fer en aquell moment redactada en forma de reclamació contra la comissió, contra mi. Es pot ser més vil? I em diuen que el novellista de pacotilla va usar el mateix argument per intoxicar des d'allà on escriu, que no sé on és. Però resulta evident qui li subministrava munició.

El curs 2016/17, la nova direcció del Conservatori Superior de València va sol·licitar la impartició de l'especialitat, cosa que ha arribat enguany amb la publicació de l'«Ordre 32/2018, de 6 d'agost, de la Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport, per la qual s'estableix i s'autoritza el pla d'estudis conduent a

l'obtenció del Títol Superior de Música en l'especialitat d'Interpretació, itinerari instruments de la música tradicional i popular, del Conservatori Superior de Música Joaquín Rodrigo de València».

Aquest conservatori n'ha acomodat la infraestructura per acollir com cal l'instrument i les seues especifitats. Esperem ser mereixedors d'aquestes atencions i de la relativa gratuïtat de l'ensenyament públic de grau superior, en confluència amb els altres estils, instruments i especialitats que porten segles -i altres que porten anys- aprofitant la mateixa estructura docent.

-Des del moment que van saber que hi hauria un procés de selecció, una cohort d'interprets semiil·lustres, potser encoratjats per alguna mà negra, va posar en marxa una

agressiva i grollera campanya de difamació contra qui té més publicacions, més gravacions, més col·laboracions i més anys de docència en conservatoris que tota la resta. Campanya ineficax i mal orientada, ja que, al final, ni el vilipendiat ni els qui l'envolten van ser escollits. Però la mala bava d'aquesta gent va continuar fins arribar a comunicar la croada d'injúries al mentider perquè les publiqués. Em podrieu dir amb quina finalitat? Què en traurien de positiu, una vegada ja descartats? Desestabilitzar, malmetre, desprestigiar, emmerdar tot el sector al qual ells mateixos pertanyen, i on, en alguns casos, ocupen llocs rellevants. Per cert, m'han dit que l'arter és redactor d'esports. De *deportes*! No sé on escriu, no sé on vomita infàmies al dictat, però, siga on siga, segur que aquest llibret de falla té, de bon tros, més prestigi i credibilitat.

Però hem de deixar clar que necessitem la nostra pròpia pedagogia. Per exemple, la

transmissió oral ha estat el mecanisme didàctic que, amb tots els defectes i les carències que coneixem, ha aconseguit la pervivència de la música tradicional fins avui dia; no podem excloure-la tot d'una del nostre mètode d'adquisició de saber. Hem de ser capaços d'encabir i d'actualitzar la pedagogia tradicional en el sistema acadèmic actual. Per això recorrerem a les estratègies metodològiques que aporta l'etnomusicologia, que per comptes de considerar la música com a fenomen artístic, mira de comprendre-la com a fet cultural.

Amb tots aquests antecedents i perspectives, crec que hem de felicitar-nos pel succés assolit i continuar treballant en la tasca de trobar el millor acomodament possible en el grau superior, en els estudis universitaris, per a la dolçaina, un instrument

que té més càrrega simbòlica i més pertinença ètnica per als valencians que cap altre. El nostre instrument musical més emblemàtic.

Premi ViP

Valors i Professionalitat

Tots els que ens segueixen i ens coneixen, ja saben que des de fa molts anys, aquesta Associació Cultural lliura un reconeixement que anomenem ViP -Valors i Professionalitat— a aquelles persones, associacions i entitats que lluiten i treballen per la defensa de les tradicions i de la cultura valenciana.

Si ho pensem amb deteniment, no hi ha moment de la nostra vida que no estiga associat a una melodia... Moments alegres, tristos, d'entreteniment o de recolliment; si pensem en ells, segur que ens ve a la ment una cançó...

Si a això li sumem el fet que fins i tot la música es mou amb la moda; encara cobren més valor les persones que ho obvien i lluiten per mantenir viu un estil determinat.

Estudiar música, en general, aparentment sembla que sempre haja estat senzill, és habitual trobar a cada poble o ciutat una associació en la qual es puga aprendre a tocar un instrument, flauta dolça, travessera, guitarra, violí, piano...

Però si ens situem 38 anys enrere la cosa no era tan senzilla, si a més la intenció era tocar instruments que són part de la música tradicional valenciana, la cosa s'anava complicant. Es necessitava molt d'interès, molta dedicació i sobretot molt de suport, ja que no era tan fàcil trobar "professors" que et pogueren ensenyar a tocar un "tabal o una dolçaina".

Avui dia, això sembla no tindre importància, ja que aquesta música forma part ja del dia a dia. Ja hi ha concerts i trobades en els quals és habitual escoltar el

batement del tabal acompanyat de la dolçor d'una dolçaina.

Per això, hem pensat que enguany era el moment de reconèixer la lluita, l'esforç, el treball..., de totes les persones que amb la seua dedicació han fet possible que aquests instruments no s'hagen perdut en el temps.

La primera pregunta que sorgia, després d'aquesta decisió, era en qui ho personalitzem?

En això no tinguérem cap dubte, per unanimitat: "Els Germans Caballer".

Porten amb nosaltres des dels nostres començaments com a associació cultural; amb la seua música hem ballat, hem celebrat i hem plorat.

La seua lluita perquè se li donara el reconeixement que mereixien aquests

instruments, per rescatar de l'oblit la música i els balls tradicionals i, repetisc, no hui, que açò pot parèixer molt senzill, sinó fa més de tres dècades; eixa lluita que ells representen també ha sigut la nostra.

Una lluita que sempre ha comptat amb el suport de sos pares; des d'eixa primera dolçaina que li varen regalar a Eduard i que Paco va aconseguir fer sonar fins a hui, que sempre estan presents en tots els actes en els quals ells intervenen.

**No tinguérem
cap dubte,
per unanimitat:
"Els Germans
Caballer".**

Ens sentim orgullosos que
siguen “fills de Sagunt”,
que hui que el seu treball és
reconegut porten el nom de
la nostra ciutat per tots els
llocs on actuen.

Paco i Eduard, per aquest
ordre, són els majors i els que
varen donar el primer pas; en
el temps es varen unir Xema i
David i tots junts formaren
“Els Germans Caballer”.

No em vull imaginar les
vesprades en eixa llar,
Paco a la dolçaina i Eduard
fent sonar un tambor de
“Dixan” a forma de tabal, dos
xiquets de catorze i de deu
anys, de manera totalment
autodidacta, fent música,
creant música..., un sentiment
que varen saber transmetre
als dos menuts creant un
llaç que els unia dins i
fora del nucli familiar; un

nucli familiar que es va incrementant amb l'arribada dels fills, dels nebots..., d'altres "Caballer" que són la continuïtat perquè han après dels millors.

Veure'ls tocar és un luxe per als sentits; si en el carrer són alegria i festa, en un concert són l'excel·lència, són mestres fent que la combinació d'instruments en sons tan

aparentment dispars com pot ser un piano i una dolçaina faça que el cor bategue i els ulls s'ennuolen; que encara que estigues en un lloc tan senyorial com un auditori, et vinga de gust alçar-te i ballar al so de les seues notes; veure que en una sola mirada s'entenen i, com a germans, amics i companys, saben sempre el que tots necessiten en cada moment.

L'altre dia, quan es va lliurar aquest reconeixement, hi hagué unes paraules que crec que varen descriure perfectament el que simbolitzen per a tots nosaltres: "Si Sagunt tinguera una banda sonora, segur que seria la música dels Germans Caballer."

Paco, Eduard, Xema i David són "els nostres músics", els nostres amics, els nostres conciutadans i l'única cosa que pot superar la

seua vàlua com a músics és la seua vàlua humana..., la seua proximitat..., la seua humilitat..., la seua perseverança..., que és el que els fa grans com a persones.

Sagunt, València, la tradició, la cultura tenen molt a agrair-los per eixa lluita que han fet, que estan fent perquè a través de la seua música els jóvens coneguen i els majors no oblidem i d'eixa manera prevalga en el temps la nostra història sense caure en l'oblit.

Gràcies, Germans Caballer, per tot el que sou, per tot el que feu, per ser una mescla perfecta de mestria, investigació, il·lusió i improvisació; gràcies per ser els nostres companys de viatge; ja sabeu que la nostra casa és la vostra casa i que sou i sereu sempre la banda sonora de la falla El Mocador de Sagunt.

Els Germans Caballer:
ViPs de carrer i plaça

M-19

Òscar Pérez Silvestre

Vull esmentar en primer lloc a Hugo, tan persuasiu com sempre, al qual ni podia ni volia dir-li que no quan em va demanar un granet d'arena per a este homenatge a uns bons amics que fan activisme cultural. Uns amics tants anys immersos en la recuperació i difusió als quatre vents d'això que a vegades no saben com anomenar: si música popular, si tradicional, si d'arrel, si folk, si folklòrica, si mediterrània... Ètnica, potser, ja seria dir-ne massa... Ací, entre amics, podem dir-li, com fa el gran Vicent Torrent, «la manera tradicional de fer música de la gent d'este país».

És un honor, un grandíssim honor, estar hui ací acompanyant-vos en un acte tan gros.

Paco, Eduard, Xema i David porten ja 38 anys en dansa. De primer, amb el nom genèric

de «Dolçainers de Sagunt» entre 1981-2001, i quan s'hi incorpora Xema a la dolçaina es presenten amb l'apellatiu actual, amb nom i cognoms, amb la denominació d'origen de ben parits: els Germans Caballer. Ells són quatre germans que tenen la sort de crear en comú, de viure prop del pare i de la mare que els van parir i de fer moure la concurrència. Autodidactes en els inicis, han assolit un nivell musical que valoren en molts llocs dins i fora de casa, i que lloen especialistes de talla musical i erudita com Josep Vicent Frechina, Vicent Torrent d'Al Tall, Josemi Sánchez, Jacint Hernández, Xavier Richart, Fermín Pardo, Toni Torregrossa d'Urbàlia Rurana, els de Tres Fan Ball, Apa i Teresa Segarra, Antoni de la Asunción, Toni Guzman i tants i tants altres.

A partir del 2006, esta nissaga de sonadors augmenta la

germanor i consolida una nova família amb amics i amigues en una formació concertística que afig corda tradicional, tuba i percussions varies als nostres instruments populars. Com a cabets inquiets que són, des de l'any 2011 organitzen ací el FolkaSagunt, al qual porten músics de prestigi reconegut. A més, tres descendents seus ja han començat a fer sonar els instruments...

Caballers: hui El Mocador vos nomena VIPS públicament, ací a casa; sou profetes en la vostra terra, on tants anys heu tocat i -per a bé de tots- hauríeu de continuar tocant. No sou VIPS de revista, de tele o de xarxa social, sinó de carrer i de plaça, pels vostres Valors I Professionalitat. Els qui vos coneixem un poc ho sabem: fa falta tindre un caràcter i una gràcia especials per a ser músic de carrer, i això se vos nota en la cara. La senzillesa,

la sinceritat i la bonhomia vos fan grans, i això no és una frase barata del Facebook de Paulo Coelho.

Dic jo que ho han decidit així en El Mocador pels valors que aporteu a la cultura, entesa en un sentit molt ampli. Hui, el vostre saber fer i la fidelitat sostinguda tants anys tenen premi. Continueu

**El Mocador
vos nomena
VIPS
públicament,
ací a casa;
sou profetes
en la vostra
terra**

en el solc que tan bé coneixeu
i ajudeu el poble valencià
a identificar-se sense
complexos amb les seues coses.

Fa tres anys deia jo en públic
en l'homenatge d'Arrels
a Estivella -a propòsit
d'aquella Llei Valenciana de
Senyes ja derogada- que un
país que parla tan a sovint
de senyes d'identitat... és

un país estrany, malalt, que
veu perills inventats; que
no ho té clar, vaja! Per a mi
-i supose que per als qui
estem ara i ací- les senyes no
són una llista de manaments
picats en una llosa de pedra.
Les senyes -o si voleu, allò
que ens pot *singularitzar*, i
ho dic amb totes les reserves-
s'han de viure amb normalitat
cada dia.

Això té molt a veure amb la percepció que tenim «de les nostres coses tradicionals», i la música de tabal i dolçaina n'és una. ¿La veiem com un fòssil reviscut o com un fet viu? ¿La integrem amb normalitat en les nostres festes i actes importants o és una pinzellada que cal posar per quedar bé i guanyar-nos el carnet de *valenciania*?

Torne un moment al gran Vicent Torrent, que fa uns dies, en la Gala dels Premis de la Música Valenciana, afirmava des del micro de l'escenari:

«Aquelles pretensions meues [dels anys 60 ençà] m'han fet descobrir que el paradigma del progrés no és la substitució dels nostres recursos per qualssevol altres recursos que

ens impose la globalització. Aquelles pretensions m'han fet entendre que el paradigma del progrés, ara i ací, és recuperar el prestigi perdut pels nostres recursos, pels nostres mitjans expressius, per la nostra llengua, per la nostra sensibilitat, per la nostra manera tradicional de fer música. I ací és on volia esta nit arribar -diu Vicent-: durant la dècada dels 60 vam tocar fondo en el procés de substitució lingüística, en el menysteniment de la nostra llengua, dels nostres recursos, de la nostra arquitectura tradicional, dels nostres menjars, de la nostra estètica, de la nostra manera tradicional de fer música en este tros de món pel qual circulem». I ell, tot seguit, llançava a l'auditori tres objectius cap als quals hauria d'anar la cosa:

1. «Progressar en la dinàmica que, gràcies a les noves

polítiques, està en marxa. Es tracta que les músiques tradicionals passen de ser considerades *baixa cultura* a ocupar el primer lloc en l'atenció de la gestió cultural. Ja no es pot admetre allò que siguen les multinacionals les que s'ocupen de l'alimentació musical del poble.

2. Que fer músiques tradicionals en valencià passe de ser, encara, un acte reivindicatiu pel fet de vehicular-se en la nostra llengua a ser allò que és normal en qualsevol país normal d'este món.

3. Que la manera tradicional de fer música d'este país nostre entre a formar part essencial de la modernitat i arribe a despullar-se del seu caràcter folklòric d'una vegada, en connexió pràctica amb l'àrea sonora del Mediterrani.»

Trenta-huit anys porta esta
família de Sagunt recuperant,
estudiant, ensenyant,
bufant, perculint, ballant,
alegrant el carrer, la plaça
i l'escenari. Dit d'una altra
manera, connectant passat
i present i assegurant la
vigència i la modernitat de
les mostres de creativitat
del seu poble, de la comarca
i de més enllà, que això era
justament la tradició: passar,
acceptar, cultivar i fer gran
l'herència; una herència

canviant, sempre en mutació,
dinàmica, que pel que es veu
els malànimes no van poder
interrompre del tot.

Cavallers, va de bo! Cavallers,
ha d'anar de bo! Germans
Caballer, la meua enhorabona
més sincera per a vosaltres i
per a qui ens ha reunit ara i
ací. Vos desitge molts anys de
vida i d'acció junts, perquè
sabeu millor que ningú que
no tot està per fer i tot és
possible, encara.

EL MAYOR CENTRO DE OCIO FAMILIAR INDOOR DE ESPAÑA

Bolera • Tirolina • Playground • Multiaventura • Trampoline Park

sagunto.urbanplanetjump.es

Cumpleaños • Fiestas y eventos • Colegios • Team building

SALTA, VUELA, DISFRUTA SIN LÍMITE

¡Ven a Descubrir la experiencia Urban Planet!

Un espacio indoor dedicado al ocio y la diversión para todas las edades que combina un inmenso parque de camas elásticas repleto de atracciones, un multiaventura, tirolina, bolera, playground y dos cafeterías

 C.C. VidaNova Parc
Camí dels Rolls
46500 Sagunto, Valencia

 info.sagunto@urbanplanetjump.es
 Tlf. 964 867 997 / Móvil. 686 980 462